

METSÄ - OPAS

MONIMUOTOISUUTTA
KUNTIEN METSIIN

METSÄOPAS –

MONIMUOTOISUUTTA KUNTIEN METSIIN

Kirjoittajat: Lauri Kajander, Jyri Mikkola ja Laura Räsänen

Toimituskunta: Lauri Kajander, Laura Penttinen, Laura Räsänen,
Jyri Mikkola ja Ursula Immonen

*Opas pohjautuu julkaisuun **Kuntametsät asukkaiden ja luonnon keitaiksi.***

Kirjoittajat: Keijo Savola & Laura Räsänen, 2017.

Julkaisija: Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri ry

Ulkoasu: Amanda Ainesmaa

ISBN 978-951-96662-3-5 (julkaistaan ainoastaan pdf-tiedostona)

sll.fi/metsaopas

© Tekijät ja Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri ry 2024

Kopiointi muuhun kuin kaupalliseen käyttöön sallittu. Tekstin lähde ja kuvaajien nimet on mainittava. Kuvien käytöstä muuten kuin tämän julkaisun osana on sovittava kuvaajien kanssa.

SISÄLLYS

JOHDANTO

VINKKEJÄ OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE

KIITOKSET

LUKU 1 – KUNTIEN OMISTAMIEN METSIEN MERKITYS JA MAHDOLLISUUDET

1.1 KUNTIEN METSÄNOMISTUS	12
1.2 KUNTIEN VELVOLLISUUS EDISTÄÄ LUONNONSUOJELUA	13
TIETOLAATIKKO Metsiemme uhanalaiset lajit	15
TIETOLAATIKKO Suomen luontotyyppien uhanalaisuus	18
1.3 KUNTAMETSIEN MAHDOLLISUUDET LUONNONSUOJELUSSA	20
TIETOLAATIKKO Kunnan keinoja edistää luonnonsuojelua omistamissaan metsissä	22
1.4 EKOSYSTEEMIPALVELUT KUNTIEN KÄYTÖSSÄ JA VASTUULLA	24
1.5 METSÄT JA SUOT OVAT TÄRKEITÄ HIILINIELUJA JA HIILEN VARASTOJA	26
1.5.1 Hakuut kiihdyttävät ilmastonmuutosta	28
1.5.2 Soiden ojittamisesta suuret hiilipäästöt	29
1.5.3 Metsäkatoa kannattaa torjua	31
1.5.4 Lisätoimia hiilinielujen ja -varastojen kasvattamiseksi tarvitaan	32
1.6 METSIEN MERKITYS ASUKKAILLE	33
1.6.1 Virkistystä tasapuolisesti kaikille	33
1.6.2 Luonnon terveysvaikutukset	35
TIETOLAATIKKO Lisätietoa luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista	38
1.6.3 Lapsille majanrakennusmetsä on tärkeä	39
1.6.4 Koulumetsät kunniaan	40

LUKU 2 – TAVOITTEET JA TOIMENPITEET METSÄSSÄ

2.1	METSÄALUEIDEN RIITTÄVÄ MÄÄRÄ JA HELPPO SAAVUTETTAVUUS	43
2.2	METSÄTALOUS JA TALOUS	45
2.2.1	Taloudellisesta tuottovaatimuksesta kannattaa luopua	48
2.2.2	Suojelu kannattaa	49
2.3	METSÄTALOUS EI SOVI VIRKISTYS- EIKÄ SUOJELUALUEELLE	50
2.3.1	Metsätalouden vaikutukset metsän virkistysarvoihin	51
	TIETOLAATIKKO Tavoitteeksi hallittu luonnontila	54
2.4	HOITOTOIMIA VAIN PERUSTELLUSTA SYYSTÄ	55
2.5	HUOMIOITAVAT ELINYMPÄRISTÖT, SUOJAVYÖHYKKEET JA METSÄYHTEYDET	57
2.5.1	Metsälain tärkeät elinympäristöt ja luonnonsuojelulain luontotyypit	57
	TIETOLAATIKKO Lailla suojeltuja arvokkaita elinympäristöjä	59
2.5.2	Uhanalaiset luontotyypit	62
2.5.3	METSO-ohjelman mukaiset arvokkaat metsäiset elinympäristöt	63
	TIETOLAATIKKO Esimerkkejä metsistä, jotka pitäisi jättää rauhaan metsätaloudelta	65
2.5.4	Uhanalaisten ja harvinaisten lajien elinympäristöt	66
	TIETOLAATIKKO Liito-oravan metsässä viihtyy myös ihminen	67
2.5.5	Suojeltavien kohteiden suojavyöhykkeet	71
2.5.6	Vesistöjen suojavyöhykkeet	72
2.5.7	Ekologiset yhteydet	73
2.5.8	Luonnonsuojelualueiden tukialueet	74
2.6	VIRKISTYSMETSIEN HALLITTU LUONNONTILA	75
2.6.1	Lahopuu ja metsäluonnon monimuotoisuus	78
	TIETOLAATIKKO Kaarnakuoriaisilla perustellaan usein tarpeettomia hakkuita	81
2.6.2	Luonnon tilan parantaminen hoitotoimenpiteillä	84
	TIETOLAATIKKO Esimerkkejä muusta tarpeellisesta luonnonhoidosta	85
	TIETOLAATIKKO Ennallistamiskohteiden valinnasta	86
	TIETOLAATIKKO Vieraslajit	88
2.6.3	Ulkoilureitit ja -polut	89
2.7	HALLITTU METSÄTALOUS	94
2.7.1	Jatkuvapeitteinen metsänkasvatus on kilpailukykyinen vaihtoehto	96
2.7.2	Muuta metsänhoitotoimissa huomioitavaa	98
2.7.3	Sertifiointi	107

LUKU 3 – PÄÄTÖKSENTEKO

3.1 KUNNAN METSIEN MÄÄRÄÄN JA KÄSITTELYYN VAIKUTTAVAT MONET PÄÄTÖKSET	111
3.2 LUONTOSELVITYKSET	112
3.3 KAAVOITUS JA METSÄT	114
3.3.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	116
3.3.2 Maakuntakaava	117
3.3.3 Yleiskaavat, asemakaavat ja kaavoituskatsaus	118
3.3.4 Kaavamääräykset	122
3.4 METSIEN KÄYTÖN SUUNNITTELU JA HALLINTO KUNNISSA	126
TIETOLAATIKKO Päätöksenteko kunnan omistamista metsistä - esimerkkinä Kirkkonummi	127
3.4.1 Metsästrategia	128
3.4.2 Metsäsuunnitelma	129
3.4.3 Metsätyöohjelma tai toimenpideohjelma	132
3.4.4 Viheralueohjelma	132
3.4.5 Viheralueiden kunnossapitoluokitus	134
3.4.6 Luonnon monimuotoisuusohjelmat ja Luontokunnat-verkosto	136
3.4.7 Maisematyölupa ja toimenpiderajoitusalueet	137
3.4.8 METSO ja Helmi -ohjelmat kunnissa	139

LUKU 4 – VAIKUTTAMINEN

TIETOLAATIKKO	Päätöksenteon vaiheet	144
4.1	JOKAISELLA ON OIKEUS SAADA TIETOA JA OSALLISTUA PÄÄTÖKSENTEKOON	146
TIETOLAATIKKO	Lähimetsävaikuttajan tiedonhankinnan muistilista	148
TIETOLAATIKKO	Metsänkäyttöilmoitus	149
TIETOLAATIKKO	Tietopyyntöjen tekeminen	152
TIETOLAATIKKO	Maanomistajan selvittäminen	154
4.2	SUUNNITTELUPROSESSEIHIN VAIKUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	155
4.2.1	Yhteydenpito viranomaisiin ja luottamushenkilöihin on tärkeää	155
TIETOLAATIKKO	Lobbarin muistilista	156
TIETOLAATIKKO	Opastettu tutustumisretki kunnan omistamaan metsään päättäjille ja viranhaltijoille	158
4.2.2	Vuorovaikutteinen suunnittelu	160
TIETOLAATIKKO	Tuusulan osallistavan metsäsuunnittelun käsikirja	161
4.2.3	Kannanotot – lausunnot, muistutukset ja mielipiteet	162
TIETOLAATIKKO	Inspiraatiota aiemmista lausunnoista	164
4.2.4	Muutoksenhaku päätöksiin	165
4.2.5	Kuntalais- ja valtuustoaloitteet	166
4.3	VAIKUTTAMINEN KAAVOITUKSEEN	168
4.4	METSIEN HOITOKÄYTÄNTÖJEN MUUTTAMINEN	170
4.4.1	Suojeluesitys	172
TIETOLAATIKKO	Suojeluesityksen sisältö	173
4.4.2	Vaikuttaminen metsäsuunnitelmiin	174
4.4.3	Vaikuttaminen käytännön metsänkäyttöön	175
TIETOLAATIKKO	Muistilista toimenpideohjelman kuviotietojen tarkasteluun	176
4.4.4	Vaikuttaminen maisematyöluupiin	177
4.4.5	Vaikuttaminen katu- ja puistosuunnitelmiin	178
4.4.6	Kun hyvät päätökset eivät toteudu	178
4.4.7	Mitä tehdä kun hakkuut ovat alkamassa	179
TIETOLAATIKKO	Tehokas tiedote	180
4.4.8	Vireillepano luontovahingon estämiseksi	181
4.4.9	Tutkintapyyntö	182
4.5	LISÄVINKKEJÄ JA LINKKEJÄ VAIKUTTAMISEEN	183

LÄHDELUETTELO

LIITE – KUNTIEN METSÄNOMISTUS VUOSINA 2009 JA 2013

JOHDANTO

Lähes jokainen suomalainen liikkuu luonnossa. Jatkuvasti lisääntyvä tutkimustieto osoittaa kiistattomasti, että lähiluonnolla on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille ja terveydelle. Samanaikaisesti on yhtä selvää, että globaali luontokato etenee myös lähiympäristössämme ja Suomenkin metsien lajiston ja luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnit ovat karua luettavaa.

Kunnissa luontoalueisiin kohdistuu monenlaisia keskenään ristiriitaisiakin tarpeita ja tavoitteita. Kunnan rahakirstun pohjan häämöttäessä saattaa herätä ajatus, että virkistysmetsästä saisi euroja myymällä sen puut sahalle ja sellukattilaan. Jos kunta kasvaa, kaavoitettavan rakennusmaan kysyntä voi olla kovaa. Tiheästi asutulla alueella luontoon halutaan uusia päällystettyjä pyöräbaanoja, frisbeegolfratoja, rinnakkaisia valaistuja latuja eri hiihtotyyleille, koirapuistoja ja kiipeilyreittejä ja jäähallillekin tarvittaisiin isompi parkkipaikka. Usein kuntien metsissä myös tehdään turhia ja haitallisiakin hakkuita vain siksi, että niin on tehty ennenkin tai siksi, että vastuussa olevien osaaminen keskittyy metsätalouteen eikä luonto- ja virkistysarvojen vaalimiseen.

Tämän oppaan tarkoitus on tarjota työkaluja niille, jotka haluavat puolustaa metsiä. Oppaassa keskitytään erityisesti kuntien omistamiin metsiin, jotka ovat yhteistä omaisuuttamme. Niiden kohtaloon jokaisella on oikeus vaikuttaa ja niitä koskevalta päätöksenteolta on perusteltua odottaa yleisen edun punnintaa. Esitettyä voi soveltaen hyödyntää myös seurakuntien ja valtion omistamien metsien käyttöön vaikuttamiseen. Joiltain osin oppaan anti sopii myös yksityismetsiin, mutta niissä päätösvalta on maanomistajalla ja mahdollisiin kustannuksiin on julkisen vallan tarjottava korvausta.

VINKKEJÄ OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE

Opas on jaettu neljään lukuun, joista löytyy paljon taustatietoa, käytännön vinkkejä ja reittejä syventävän tiedon lähteille. Opas on suunniteltu siten, että se muodostaa loogisen kokonaisuuden alusta loppuun, mutta koska aihe on hyvin laaja ja asiaa runsaasti, monessa tapauksessa järkevämpi tapa lähestyä opasta voi olla hyppääminen sisällysluettelon avulla suoraan itseä kiinnostavaan aihepiiriin.

Näin monimuotoisesta temasta on turhaa edes yrittää koota kaiken kattavaa esitystä yhteen oppaaseen. Tekstissä on käytetty runsaasti lähdeviitteitä ja tiedonjanon kasvaessa oppaan lähdeluettelo onkin hyvä reitti syvemmälle aiheeseen. Oppaan tietolaatikoista löytyy paljon linkkejä lisätiedon luokse.

Ensimmäisessä luvussa tarjotaan argumentteja kuntien metsiä koskevaan keskusteluun. Luvussa kerrotaan taustatietoa kuntien metsänomistuksesta sekä kuntien velvollisuuksista ja mahdollisuuksista luonnon monimuotoisuuden ja hiilivarastojen suojelemisessa. Luku sisältää myös tutkimuksiin perustuvaa tietoa lähiluonnon merkityksestä asukkaille. Viime vuosina on saatu paljon uutta tietoa erityisesti luonnon vaikutuksesta ihmisen terveyteen.

Toinen luku esittelee tavoitteita, joita kuntien metsäomaisuuden käytölle olisi tarpeen asettaa, jotta metsistä saataisiin suurin yhteiskunnallinen hyöty. Metsistä hankittavat hakkuutulot ovat ristiriidassa useimpien muiden tavoitteiden kanssa, koska metsätaloustoimet aiheuttavat haittaa niin luonnolle kuin virkistyskäytöllekin. Muut tavoitteet jäävät kuitenkin jalkoihin, jos päätöksenteko perustuu pelkästään puunmyyntituloihin. Siksi on tarpeen pystyä perustelemaan päätöksentekijöille muita hyötyjä, joita metsät tuottavat. Toisessa luvussa kuvataan myös konkreettisesti, minkälaisia metsän hoitoa koskevia käytäntöjä kunnissa kannattaisi tavoitella.

Kolmas luku kertoo kuntien metsäomaisuutta koskevasta päätöksenteosta sekä metsänhoidon että kaavoituksen näkökulmasta. Päätöksentekoprosessien ymmärtäminen on avain tehokkaaseen vaikuttamiseen ja siksi jokaisen lähimetsän puolustajan on tarpeen perehtyä siihen, miten päätökset kunnissa syntyvät ja minkälaisilla päätöksillä metsien käyttöä ohjataan.

Neljännessä ja viimeisessä luvussa keskitytään vaikuttamiseen. Useimmiten vanhoilla ajourillaan jyräävän koneiston suuntaa ei muuta hyvinkään perusteltu argumentti yksin, vaan päätöksenteon suunnan muuttaminen voi olla pitkän ja suuren työn takana. On kuitenkin lohdullista muistaa, että paneutuvalla vaikuttamistyöllä saavutetaan jatkuvasti suuriakin voittoja: kuntien ja kaupunkien metsänhoitokäytäntöjä on mahdollista muuttaa ja kaavoitukseen on mahdollista vaikuttaa. Lakitekstien ja päätöksentekoprosessien lisäksi on tarpeen osata viestiä kiinnostavasti ja tarvittaessa kerätä asialle huomiota vaikka mielipideosastolla tai mielenosoituksella metsässä.

Työssä metsien puolesta tarvitaan monenlaista tietoa eri aloilta, perehtymistä, kirjoittamista ja puhumista, sitkeyttä ja peräänantamattomuutta. Aihepiirin ja toimintatarpeiden laajuuden ja monipuolisuuden vuoksi kaikkea ei kannata yrittää tehdä yksin. Yhteistyö sekä päätöksentekijöiden että muiden samoihin asioihin vaikuttamaan pyrkivien ihmisten kanssa on välttämätöntä menestyksekkäässä vaikuttamistyössä. Kun haluat vaikuttaa kuntien metsäpäätöksiin ja -käytäntöihin, luonteva lähtökohta on liittyä mukaan Suomen Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten ja piirien toimintaan. Niissä on jo paljon kokemusta ja osaamista, mutta uusia innokkaita metsänpuolustajia tarvitaan aina.

Opas tarjoaa toivottavasti hyviä eväitä metsäpolullesi – olitpa sitten vasta kurkistamassa ensimmäisten puiden välistä kuusikon hämärään tai ollut jo vuosia mukana patikoimassa kohti kestävämpää metsäpolitiikkaa.

Tervetuloa mukaan!

KIITOKSET

Tämä opas perustuu Suomen Luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piirin (silloiselta nimeltään Uudenmaan ympäristönsuojelupiiri) julkaisuun Kuntametsät asukkaiden ja luonnon keitaiksi vuodelta 2011, jonka kirjoittajille Keijo Savolalle ja Laura Räsäselle sekä laajalle avustajakunnalle kuuluu suuri kiitos. Vaikka alalla on tapahtunut vuosikymmenessä paljon kehitystä ja monia osia oppaasta on kirjoitettu uudelleen, aiemmasta versiosta on saatu paljon edelleen relevanttia aineistoa. Keijo Savola on osallistunut uudistamisprosessiin merkittävällä panoksella myös laatimalla arvion aiemman version päivitystarpeista. Suomen Luonnonsuojeluliitto, Uudenmaan ympäristönsuojelupiiri ja Helsingin Luonnonsuojeluyhdistys julkaisivat ensimmäisen kuntien metsiin keskittyvän oppaan Kuntametsien hyvä hoito (toim. Maarit Jokinen) jo vuonna 2002.

Tämän uudistetun oppaan tekemisessä ovat asiantuntemustaan jakaneet ja arvokkaita kommenttejaan tarjonneet Hanna Aho (ilmasto), Markus Seppälä (vieraslajit), Emilia Pippola, Virpi Sahi, Mirja Reijonen, Tina Mattson, Ari Jäntti, Maarit Voimanen ja Titta Vikstedt. Erityisen suuren kiitoksen ansaitsevat kaikki kuviaan korvauksetta käyttöömmme luovuttaneet! Kuvaajien nimet löytyvät kuvien yhteydestä ja kuvien käytöstä muissa yhteyksissä on luonnollisesti sovittava heidän kanssaan.

Haluamme kiittää myös kaikkia niitä, jotka sukupolvien ketjussa ovat uurastaneet metsiemme puolesta ja niitä, jotka tätä työtä innostuvat tulevaisuudessa jatkamaan! Toivomme oppaasta olevan hyötyä tässä tärkeässä tehtävässä.

Oppaan toimitustyöhön on saatu tukea Suomen Luonnonsuojeluliitolta. Laura Räsänen on voinut käyttää Ympäristö- ja kuluttajapoliittisen yhdistyksen työntekijänä työaikaansa oppaan tekemiseen, mistä yhdistykselle kiitos.

Oppaan valmistumista edesauttaneiden panoksen tärkeydestä huolimatta on selvää, että vastuu oppaan sisällöstä mahdollisine virheineen on toimituskunnalla. Otamme mielellämme vastaan myös palautetta ja korjausehdotuksia (uusimaa@sll.fi).

LUKU 1 – KUNTIEN OMISTAMIEN METSIEN MERKITYS JA MAHDOLLISUUDET

1.1 KUNTIEN METSÄNOMISTUS	12
1.2 KUNTIEN VELVOLLISUUS EDISTÄÄ LUONNONSUOJELUA	13
TIETOLAATIKKO Metsiemme uhanalaiset lajit	15
TIETOLAATIKKO Suomen luontotyyppien uhanalaisuus	18
1.3 KUNTAMETSIEN MAHDOLLISUUDET LUONNONSUOJELUSSA	20
TIETOLAATIKKO Kunnan keinoja edistää luonnonsuojelua omistamissaan metsissä	22
1.4 EKOSYSTEEMIPALVELUT KUNTIEN KÄYTÖSSÄ JA VASTUULLA	24
1.5 METSÄT JA SUOT OVAT TÄRKEITÄ HIILINIELUJA JA HIILEN VARASTOJA	26
1.5.1 Hakuut kiihdyttävät ilmastonmuutosta	28
1.5.2 Soiden ojittamisesta suuret hiilipäästöt	29
1.5.3 Metsäkatoa kannattaa torjua	31
1.5.4 Lisätoimia hiilinielujen ja -varastojen kasvattamiseksi tarvitaan	32
1.6 METSIEN MERKITYS ASUKKAILLE	33
1.6.1 Virkistystä tasapuolisesti kaikille	33
1.6.2 Luonnon terveysvaikutukset	35
TIETOLAATIKKO Lisätietoa luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista	38
1.6.3 Lapsille majanrakennusmetsä on tärkeä	39
1.6.4 Koulumetsät kunniaan	40

LUKU 1 – KUNTIEN OMISTAMIEN METSIEN MERKITYS JA MAHDOLLISUUDET

Ensimmäisessä luvussa tarjotaan argumentteja kuntien metsiä koskevaan keskusteluun. Luvussa kerrotaan taustatietoa kuntien metsänomistuksesta sekä kuntien velvollisuuksista ja mahdollisuuksista luonnon monimuotoisuuden ja hiilivarastojen suojelemisessa. Luku sisältää myös tutkimuksiin perustuvaa tietoa lähiluonnon merkityksestä asukkaille. Viime vuosina on saatu paljon uutta tietoa erityisesti luonnon vaikutuksesta ihmisen terveyteen.

Kuva: Mia Holopainen

LUKU I – KUNTIEN OMISTAMIEN METSIEN MERKITYS JA MAHDOLLISUUDET

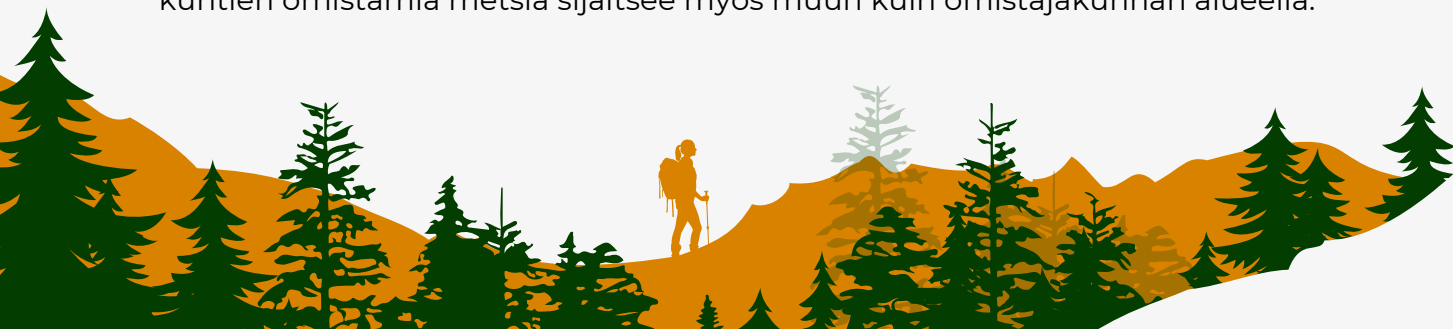
1.1 KUNTIEN METSÄNOMISTUS

Kunnat ovat metsänomistajina erityisasemassa. Luonnonsuojelulain mukaan kunnan on edistettävä luonnon monimuotoisuuden suojelua sekä maisemansuojelua alueellaan. Kuntien omistamilla metsillä on suuri merkitys luonnon monimuotoisuuden lisäksi myös kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämisessä. Kuntalaisilla on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan ja päätöksentekoon, mikä koskee myös metsien käyttöä.

Huomattava osa kuntien metsistä sijaitsee taajamissa tai niiden lähialueilla, ja merkittävä osa niistä on kaavoitettu virkistysalueiksi. Kuntaliiton kyselyssä vuonna 2020 kunnat luokittelivat metsäomistuksiaan seuraavasti: talousmetsää keskimäärin 51,05 % kunnan metsistä, virkistysmetsää keskimäärin 42,03 % ja suojelumetsää keskimäärin 7,68 % (Visuri 2020). Pääasialliseen käyttömuotoon perustuvasta luokittelusta riippumatta valtaosa kuntametsistä on monikäyttömetsiä, joita hyödynnetään samanaikaisesti monella eri tavalla.

Suomessa kunnat omistivat vuonna 2023 metsätalousmaata yli 440 000 hehtaaria eli 1,7 % Suomen metsätalousmaiden kokonaispinta-alasta (Metsäkeskus 2023). Etelä-Suomessa sekä etenkin eräiden suurten kaupunkien lähellä kuntien omistusosuus on selvästi suurempi. Kuntien metsäomaisuuden määrä elää koko ajan, sillä kuntametsiä siirtyy mm. rakennusmaaksi. Toisaalta kunnat hankkivat omistukseensa uusia metsiä niin virkistysalueiksi, talousmetsiksi kuin rakennusmaaksikin. Kuntametsien sijainti, käyttö ja yksityisiä talousmetsiä suuremmat yhtenäiset pinta-alat tekevät niistä kokonaispinta-alaansa merkittävämpiä niin virkistyskäytön kuin luonnon monimuotoisuudenkin näkökulmasta.

Metsäomaisuus on jakautunut kuntien välillä hyvin epätasaisesti. Kuntien metsäomaisuutta on tilastoitu edellisen kerran vuonna 2013, jolloin esimerkiksi Oulu omisti noin 21 000 ha, Helsinki noin 11 000 ha ja Kuopio noin 12 500 ha, kun taas monien kuntien metsäomaisuus jää alle sadan hehtaarin ([Liite](#)). Vaikka kuntien omistamista metsistä valtaosa sijaitseekin omistavan kunnan omien rajojen sisällä, kuntien omistamia metsiä sijaitsee myös muun kuin omistajakunnan alueella.

Kuntametsien käyttöä ja hoitoa ohjaavat lähinnä kaavoitus, metsästrategia, metsän- tai luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmat sekä joissakin kaupungeissa myös viheralueiden hoitoluokitus sekä viheralueohjelmat. Näiden ohjaamina tehdään usein erinimisiä toimenpideohjelmia ennen varsinaisia hakkuita tai muita toimenpiteitä.

Kuntastrategian pitäisi periaatteessa ohjata kaikkea toimintaa kunnissa, myös kuntametsien käyttöä. Usein niissä on myös mainintoja luonnon huomioimisesta ja luonnonläheisyydestä. Uusinta kuntien omien alueiden käytön ohjauksessa ovat Lumo-ohjelmat eli luonnon monimuotoisuuden edistämishjelmat, joita on ryhdytty laatimaan 2020-luvun alkupuolelta lähtien.

1.2 KUNTIEN VELVOLLISUUS LUONNONSUOJELUN EDISTÄMISEEN

Kunnilla on useaan lakiin pohjautuvia luonnonsuojeluelvoitteita, jollaisia ei ole muilla maanomistajilla. Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

HUOM! Suomen ajantasainen lainsäädäntö ja paljon muuta oikeudellista aineistoa on luettavissa osoitteessa finlex.fi. Suoria linkkejä olennaisiin lakeihin löytyy oppaan lopussa olevasta lähdeluettelosta.

Luonnonsuojelulain 11 § velvoittaa kunnan edistämään luonnon monimuotoisuuden suojelua sekä maisemansuojelua alueellaan. Kuntalain 1 § puolestaan kehottaa kuntia edistämään asukkaidensa hyvinvointia. Näihin hyvinvointia lisääviin asioihin kuuluvat myös liikkumaan houkuttelevat monimuotoiset virkistys- ja suojelumetsät. Kuntalain 22 §:ssä säädetään kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien oikeudesta osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Laki kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta (LKYH) säätää, että kunnan tulee valvoa ja edistää ympäristönsuojelua siten, että luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvataan kunnan asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö (LKYH 3 §).

Kunnilla on luonnon monimuotoisuuden ja asukkaiden hyvinvoinnin turvaamiseen liittyviä lakisääteisiä velvoitteita. Lähimetsillä on tässä tärkeä rooli.

Kuva: Raisa Kyllikki Ranta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävänä on mm. valvoa ja edistää ympäristönsuojelua ja antaa lausuntoja sekä tehdä esityksiä ja aloitteita ympäristönsuojeluun liittyvistä asioista muille viranomaisille (LKYH 6 §).

Kunta voi ja sen myös pitäisi suojella ekologisesti merkittävät ja luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät luontoalueensa omalla päätöksellään. Luonnonsuojelualueen perustamisen yleiset edellytykset löytyvät luonnonsuojelulain 10 §:stä. Kunta voi sopia omistamansa alueen suojelusta alueellisen ELY-keskuksen kanssa (LSL 47 §). Muulla kuin valtion omistamalla maalla sijaitsevan kohteen rauhoittamisesta LSL 95 §:n mukaiseksi luonnonmuistomeriksi päättää kunta maanomistajan hakemuksesta tai maanomistajan suostumuksella.

Luonnonsuojelovelvoitteiden toteuttamiseksi myös kuntien muissa kunnissa omistamien alueiden luontoarvot tulisi selvittää. Erityisen tärkeää se on, jos alueilla suunnitellaan tehtäväksi jotain toimenpiteitä kuten hakkuita, tai jos alueen myyntiä tai kaavoittamista suunnitellaan. Luonnonsuojelullisesti arvokkaiden kohteiden tulisi näkyä kuntien paikkatietojärjestelmissä. Valitettavasti tämä ei aina toteudu.

Kunnat laativat alueidensa käytön järjestämiseksi ja ohjaamiseksi yleiskaavoja ja asemakaavoja. Maankäyttö- ja rakennuslakiin sisältyy paljon velvoitteita luontoarvojen ja ympäristön huomioimisesta. Kaavoituksesta kerrotaan tarkemmin **kappaleessa 3.3.**

METSIEMME UHANALAISET LAJIT

Suomen lajien uhanalaisuus 2019 – Punainen kirja (Hyvärinen ym. 2019) -julkaisu on viides kokonaisarvio maamme lajiston uhanalaisuudesta. Uhanalaisuusarvioinnin ensisijainen tarkoitus on antaa mahdollisimman kattava ja ajantasainen kuva Suomessa elävien lajien häviämiskäytännöstä ja lajiston tilasta laajemmin. Lajiston uhanalaisuutta on arvioitu myös alueellisesti.

Metsät ovat Suomessa uhanalaisten lajien tärkein elinympäristö. Kaikista uhanalaisista lajeistamme noin kolmasosa (833 lajia) elää ensisijaisesti metsissä.

Monet metsälajit ovat riippuvaisia tietynlaisista elävistä tai kuolleista puista ja tietynlaisista elinympäristöistä. Tärkein uhanalaisuuden aiheuttaja on metsätalous, joka yksipuolistaa metsiä ja hävittää puuston rakennepiirteitä ja elinympäristöjä, joihin metsälajisto on aikojen saatossa sopeutunut.

Vanhojen metsien ja kookkaiden puiden väheneminen on noin viidennekselle uhanalaisista metsälajeista tärkein ensisijainen uhanalaisuuden syy ja uhkatekijä. Yhtenä syynä ja uhkatekijänä se on yli kolmannekselle metsien uhanalaisista lajeista. Vanhojen luonnontilaisen kaltaisten metsien määrä on Etelä-Suomessa ollut ihmistoiminnan seurauksena hyvin pieni jo kauan. Pohjois-Suomessa vanhoja metsiä on säilynyt enemmän, mutta sielläkin niiden määrä on hakkuiden takia jatkuvasti vähentynyt.

Metsätalouden aiheuttama lahoppuun väheneminen on ensisijaisena uhanalaisuuden syynä ja uhkatekijänä lähes yhtä yleinen kuin vanhojen metsien ja kookkaiden puiden väheneminen. Yhtenä syynä ja uhkana se on toiseksi merkittävin. Myös puulajisuhteiden muutokset ja metsäpaloalueiden väheneminen ovat aiheuttaneet metsälajiston uhanalaistumista.

Erilaisista metsäelinympäristöistä lehdot ovat huomattavasti pinta-alaansa merkittävämpi uhanalaisten metsälajien elinympäristö. Metsien uhanalaisista lajeista peräti 45 % elää ensisijaisesti lehdossa. Lähes 40 % kaikista uhanalaisista metsälajeista on puolestaan ensisijaisesti erilaisten kangasmetsien lajeja. Vanhojen metsien merkitys on huomattava: vanhojen metsien lajeja (vanhat lehto- ja kangasmetsät yhdessä) on noin kolmasosa uhanalaisista metsälajeista.

Metsien merkitys uhanalaisten lajien elinympäristönä vaihtelee eliöryhmittäin suuresti. Metsät ovat erityisen tärkeitä Punaisen listan pistiäisille, joista 56,9 % on joko täysin metsälajeja tai lajeja, joille metsät ovat yksi niiden käyttämistä elinympäristöistä (mainittu toissijaisena elinympäristönä). Myös sienille (47,8 %) ja kovakuoriaisille (41,7 %) metsät ovat hyvin keskeinen elinympäristö. Punaisen listan metsälajeja on paljon myös jäkälissä, joista yli kolmasosa (38,3 %) elää kokonaan tai osittain metsissä.

Lisätietoa lajiston uhanalaisuudesta:

Hyvärinen ym. (toim.): Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019

hdl.handle.net/10138/299501

Punaisen kirjan verkkopalvelu

punainenkirja.laji.fi/

Alueellinen uhanalaisuus

punainenkirja.laji.fi/regional

Hömötiainen on ympäri vuoden samoilla alueilla elävä paikkalintu. Se tarvitsee vanhoja puita ja pötkelöitä, joten metsätalous on heikentänyt sen elinympäristöjä. Ennen yksi Suomen yleisimmistä linnuista on nykyään luokiteltu erittäin uhanalaiseksi. Kuva: Olli Saksela

SUOMEN LUONTOTYYPPIEN UHANALAISUUS

Luontotyyppi on rajattavissa oleva maa- ja vesialue, jolla vallitsevat samankaltaiset ympäristötekijät ja eliöstö ja joka eroaa näiden ominaisuuksien perusteella muista luontotyypeistä. Suomessa julkistettiin vuonna 2008 maan ensimmäinen luontotyyppien uhanalaisuusarviointi ja arviointi päivitettiin vuonna 2018.

Uhanalaisuusarvioinnissa on tarkasti määritelty niin metsien, soiden, vesistöjen, kallioiden kuin perinnebiotooppienkin uhanalaisuus. Arviointiin sisältyy myös kuvaus kustakin luontotyypistä. Arviointi on erityisen hyödyllinen suo- ja vesistökohteiden suojelumerkitystä arvioitaessa. Uhanalaiset luontotyypit tulisi huomioida kunnan maankäytössä ja kuntametsien hoidossa samalla vakavuudella kuin uhanalaiset lajit.

Elinympäristöjen tilaa arvioitaessa huomioitiin luontotyyppien esiintymien kokonaispinta-alan tai lukumäärän muutos sekä esiintymien laadullinen kehitys. Luontotyypit luokiteltiin äärimmäisen uhanalaiseksi, erittäin uhanalaiseksi, vaarantuneisiin, silmälläpidettäviin ja säilyviin. Uhanalaisiksi määritettiin kolmeen ensimmäiseen luokkaan kuuluvat luontotyypit. 79 % Etelä-Suomen, 56 % Pohjois-Suomen ja 76 % koko maan metsäluontotyypeistä on uhanalaisia.

Metsäluontotyyppiryhmistä lehtojen tila on heikoin. Niiden luontotyypeistä yli 77% on uhanalaisia. Kangasmetsien luontotyypeistä 58 % luokiteltiin uhanalaisiksi. Kangasmetsien pinta-alasta suurin osa on laadullisesti heikentyneitä. Kaikki lehtipuuvallaiset metsät ja karukkokankaiden luontotyypit arvioitiin uhanalaisiksi. Uhanalaistuminen on ollut Etelä-Suomessa Pohjois-Suomea voimakkaampaa.

Metsätalous on metsäluontotyyppien yleisin uhanalaistumisen syy. Se on vaikuttanut sekä elinympäristöjen määrään että laatuun. Merkittävimmät laatua heikentävät tekijät ovat lahoppuun väheneminen sekä metsien ikärakenteen ja puulajisuhteiden muutokset. Metsäluonnon tilaan ovat vaikuttaneet myös muun muassa rehevöittävä laskeuma, pellonraivaus sekä erityisesti Etelä-Suomen harjumetsien osalta maa-ainesten otto ja rakentaminen.

Lisätietoa luontotyyppien uhanalaisuudesta:

Luontotyyppien punaisen kirjan verkkopalvelu:

- luontotyyppienuhanalaisuus.ymparisto.fi/

Kontula & Raunio (toim.): Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus 2018.

- julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161233

Kontula & Raunio (toim.): Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus 2018.

- julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161234

1.3 KUNTAMETSIIEN MAHDOLLISUUDET LUONNONSUOJELUSSA

Kuntametsien lisäsuojelu ja luontoarvot huomioiva maltillinen hoito voivat parantaa merkittävästi monien harvinaistuneiden metsäisten elinympäristöjen tilaa. Samalla voidaan parantaa myös lukuisten uhanalaisten ja taantuneiden lajien elinmahdollisuuksia ja turvata sitä kautta luonnon monimuotoisuutta. Kunnilla on velvollisuus (LSL 11 §) edistää luonnonsuojelua alueellaan. Tähän voidaan katsoa sisältyvän esimerkiksi erityisesti suojeltavien lajien (LSL 77 §) ja suojeltavien luontotyyppien (LSL 64 §, LSL 65 §) suojelun edistäminen sekä muiden uhanalaisten lajien ja luontotyyppien, laajempien luontokokonaisuuksien ja ekologisten yhteyksien vaaliminen.

Luontotyyppien osalta kunnat voivat merkittävästi parantaa kangas- ja kalliometsien, lehtojen sekä puustoisten soiden suojelutilannetta. Lisäksi kunnat voivat edistää merkittävästi Etelä-Suomen soidensuojelua sekä pienvesien suojelua.

Luontoarvojen ja virkistyskäytön edistäminen on kuntien metsissä mahdollista samanaikaisesti.

Kuva: Leila Häkkinen

Kun luonto yksipuolistuu, sen kyky tuottaa ekosysteemipalveluita ja toipua häiriöistä heikkenee. Samalla esimerkiksi haavoittuvuus ilmastonmuutoksen ja luonnononnettomuuksien seurauksille kasvaa. Metsätalous on tärkein eläin- ja kasvilajiemme uhanalaisuuden syy (Hyvärinen ym. 2019). Luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset metsäiset elinympäristöt ovat metsätalouden ja muun maankäytön seurauksena vähentyneet suuresti koko maassa.

Metsämaasta oli Etelä-Suomessa vuonna 2022 suojeltu vain noin 2,9 %, ja koko maassa 6,1 % (Luonnonvarakeskus 2023a). Luku käsittää sellaiset metsämaan lakisääteiset suojelualueet, joilla hakkuut eivät ole sallittuja. Näistäkin alueista osa on aikaisemmasta talouskäytöstä johtuen luonteeltaan lähempänä talousmetsää kuin luonnontilaista tai luonnontilaisen kaltaista metsää. Suojelualueilla luonnon tila kohenee kuitenkin luontaisen ennallistumisen sekä mahdollisen aktiivisen ennallistamisen kautta. Metsien suojelun lisääminen ja suojelualueiden luonnontilaistumisen nopeuttaminen eli ennallistaminen ovat välttämättömiä ja kiireellisiä toimenpiteitä, mikäli Etelä-Suomen metsälajiston taantuminen halutaan pysäyttää.

Jäljellä olevien luonnontilaisen kaltaisten ja erityisen edustavien metsien suojelu on kriittisen tärkeää. Niitä on kuitenkin jäljellä niin vähän, että metsäluonnon suojelua ei voida edistää riittävästi pelkästään tällä keinolla. Edustavimpien metsien suojelun lisäksi on tärkeää korjata suojelun puutteita jättämällä metsänhoidon ulkopuolelle alueita, jotka palautuvat joko itsestään tai ennallistamisen kautta kohti luonnontilaa. Metsänkäsittelyä tulee rajoittaa sellaisten kohteiden lisäksi, jotka ovat nykyisellään itsessään arvokkaita, myös kohteilla jotka ovat olemassa olevien luonnonsuojelualueiden ja metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen ympärillä tai parantavat arvokohteiden välisiä ekologisia yhteyksiä. Näin saadaan aikaan laajiston suojelun vaatimia riittävän laajoja ja yhtenäisiä luonnontilaisia metsiä.

KUNNAN KEINOJA EDISTÄÄ LUONNONSUOJELUA OMISTAMISSAAN METSISSÄ

- kaavoittaa riittävästi viheralueita, jotta yksittäisiin virkistysalueisiin kohdistuva kulutus ei muodostu kohtuuttomaksi
- lunastaa kaavojen virkistysalueet itselleen heti kaavojen tultua lainvoimaisiksi
- määrätä kaavassa virkistysalueet säilytettäväksi mahdollisimman luonnontilaisina
- määrätä toimenpiderajoitus kaavan valmistelun ajaksi varmistamaan, että kaava-alueen luontoarvoja ei hävitetä kaavoitusprosessin aikana

-
- kaavoittaa rakentamattomia suojavyöhykkeitä arvokkaimpien luontoalueiden ympärille
 - turvata ekologisen verkoston siten, että laajempien luontoalueiden väliset ekologiset yhteydet toimivat ja mahdollistavat lajien liikkumisen ja ekosysteemien toiminnan
 - noudattaa kunnan virkistysmetsissä hallitun luonnontilan periaatetta, jolloin puita kaadetaan vain silloin kun se on metsän virkistys- ja luontoarvojen kannalta perusteltua, tai silloin kun vilkkaasti käytettyjen alueiden turvallisuus ja toimivuus sitä vaatii (tarkemmin [kappaleessa 2.6](#))
 - mikäli kunnalla on virkistys- ja suojeluarvoiltaan heikentyneitä talousmetsiä, hoitaa niitä siten, että luontoarvot lisääntyvät niidenkin alueella

- parantaa tietämystä kunnan metsien luontoarvoista teettämällä luontotyyppi- ja lajistaselvityksiä – selvityksien kohteina voivat olla esimerkiksi METSO-elinympäristöt, uhanalaiset luontotyypit, uhanalaisten ja vaatelioiden lajien elinalueet, sekä ekologiset yhteydet (ks. [kappale 2.5](#))
- suojella erityisiä luontoarvoja omaavia metsä-, suo- ja pienvesikohteita, kuten METSO-elinympäristöjä, sekä sellaisia alueita joiden arvot ovat kehittymässä lähivuosikymmenien aikana
- selvittää mahdollisuudet suojelukorvauksiin METSO-ohjelman kautta – raha saa usein poliitikot myönteellisiksi, kun samaan aikaan voi sekä säästää virkistysalueen kuntalaisille että saada siitä tuloa
- laatia suojelualueiden rauhoitusmääräykset siten, että ne tukevat osaltaan kestävää luonnon virkistyskäyttöä

- ennallistaa: lisätä lahoppuuta ja luoda metsän luontaista kehitystä jäljittelevää puuston ikä-, laji- ja tilarakenteen vaihtelevuutta tasaikäisissä metsissä sekä ennallistaa soita ja pienvesiä – ennallistamista tarvitaan varsinkin luonnonlaatualueiden ympärille ja läheisyyteen
- antaa lahoppuun määrän lisääntyä kaikissa kuntametsissä hallitusti – kuolleita puita ei poisteta metsistä, pystylahoppuita voidaan kaataa maalahoppuiksi siellä missä se on omaisuuden ja turvallisuuden takia perusteltua (mm. teiden, tonttien ja ulkoilureittien reunat)
- hankkia lisää alueita suojelu- ja virkistystarkoituksiin.

Toimenpiteiden käytännön toteuttamisesta kerrotaan enemmän [luvussa 2](#).

Luonnontilaisen kaltaista, erirakenteista ja lahoppuustoista kangasmetsää, joka täyttää METSO-ohjelman luonnontieteellisten valintaperusteiden mukaisen I-luokan kriteerit. Lisää METSO-ohjelmasta [kappaleessa 3.4.8](#). Kuva: Jyri Mikkola

1.4 EKOSYSTEEMIPALVELUT KUNTIEN KÄYTÖSSÄ JA VASTUULLA

Luonnon ekosysteemien ja niiden tuottamien ns. ekosysteemipalveluiden säilyttäminen ja palauttaminen on yksi keskeisimmistä haasteista luonnonsuojelussa ja luonnonvarapolitiikassa. Ekosysteemipalvelut -käsite tarkastelee ekosysteemien toimintoja erityisesti ihmisen näkökulmasta. Ekosysteemipalvelut jaetaan kolmeen luokkaan: tuotantopalveluihin, säätely- ja ylläpitopalveluihin sekä kulttuuripalveluihin. Näiden lisäksi ekosysteemipalveluihin kuuluvat säilyttävät palvelut eli luonnon monimuotoisuus, joka kattaa geneettisen, lajistollisen ja elinympäristöihin liittyvän monimuotoisuuden. Tuotantopalveluja ovat muun muassa puuraaka-aine, ravintokasvit ja lääkkeet. Vastaavasti säätelypalveluja ovat muun muassa pohjaveden puhdistuminen ja varastoituminen, hapen tuotanto tai hiilensidonta ja -varastointi. Kuntametsien kulttuuripalveluista tärkeimpiä ovat niiden tarjoamat ulkoilu- ja virkistäytymismahdollisuudet.

Metsä puhdistaa ja raikastaa ilmaa: se sitoo pölyä, saasteita ja hiiltä. Taajamissa metsät vaimentavat melua ja tuulta, lisäävät rakennetun alueen viihtyisyyttä ja toimivat näkösuojana. Metsien ja soiden maaperä pidättää vettä ja tasaa purojen, ojien ja jokien virtaamia sateiden jälkeen. Samalla metsät ja suot suodattavat vedestä kiintoainesta ja ravinteita. Suomen lukuisat harjualueet toimivat tehokkaina vedenpuhdistuslaitoksina muodostaessaan sade- ja sulamisvedestä pohjavettä. Kun suojellaan valuma-alueiden vesistöjä, kalliin keinotekoisien vedenpuhdistuksen tarve vähenee.

Kaupunkialueilla paikallisesti erityisen tärkeitä ekosysteemipalveluita ovat mm. ilman puhdistuminen, pienilmaston säätely, meluntorjunta, sadevesien johtaminen ja kuivatus, jätevesien käsittely sekä virkistys- ja kulttuuriarvot. Kunnille kuuluu vastuuta myös kunta- ja valtakunnanrajat ylittävien palveluiden, kuten hiilen sidonnan ja varastoinnin sekä geneettisen, lajistollisen ja elinympäristöllisen monimuotoisuuden säilymisestä.

Mikäli toimivat ekosysteemit eivät kykene tuottamaan ilmaiseksi näitä välttämättömiä ekosysteemipalveluita, samojen palveluiden tuottaminen teknologisesti saattaa olla erittäin kallista tai jopa mahdotonta. Ekosysteemipalveluilla on korvaamaton merkitys ihmisten taloudellisen järjestelmän perustana. Silti ekosysteemipalveluiden heikentämisestä ei vielä juurikaan laskuteta.

Kuntien kannattaa tukea ekosysteemipalvelujen ylläpitoa. Ekosysteemipalvelujen merkitys olisi otettava nykyistä paremmin huomioon maankäytön suunnittelussa ja ympäristövaikutusten arvioinnissa. Ekosysteemipalveluiden heikkenemisen aiheuttamat kustannukset pitäisi saada näkyviin erilaisten toimenpiteiden, rakentamisen ja hankkeiden laskelmissa. Usein jo pelkästään taloudellisista syistä taajamien lähimetsät tulisi säilyttää ilmaston säätelijöinä ja asukkaiden virkistysalueina, rakentamattomat rannat tulvavyöhykkeinä ja esteettömät vesireitit kalaston tuottajina.

Luontokadon kiihtymisen koko talousjärjestelmällemme muodostamaan uhkaan on alettu heräämään laajasti. Talousjärjestelmää on muutettava siten, että luonnolle aiheutetut haitat tulevat näkyviin kustannuksina, jotka heijastuvat tuotteiden hintoihin ja ohjaavat markkinoita toimimaan kestävämmiin (Luonnonvarakeskus 2023b, Buchert ym. 2023).

Hiilen varastojat ja melun torjujat työssään. Metsä myös puhdistaa ja raikastaa ilmaa sitomalla pölyä ja saasteita. Kuva: Amanda Ainesmaa

1.5 METSÄT JA SUOT OVAT TÄRKEITÄ HIILINIELUJA JA HIILEN VARASTOJA

Pariisin ilmastopöytäkirjan, EU-lainsäädännön ja kansallisen ilmastolain myötä ilmastonmuutoksen torjunta on kunnissakin noussut keskeiseksi teemaksi ja siihen on sitouduttu monenlaisilla ohjelmilla ja strategisilla tavoitteilla. Suojelualueiden lisääminen, metsäkadon hillintä, jatkuvapeitteinen metsänkasvatus, turvemaiden vettäminen ja ennallistaminen ja lahoppuun lisääminen metsiin ovat tehokkaita tapoja hidastaa ilmastonmuutosta myös kunnissa (Luonnonvarakeskus 2021).

Yhteyttäminen sitoo hiiltä ilmakehästä puustoon ja muuhun kasvillisuuteen. Kuolleen kasviaineksen, karikkeen ja juuristojen kautta hiiltä kertyy myös maaperään. Metsät ja suot ovat tehokkain käytössä oleva tapa poistaa ilmastonmuutosta kiihdyttävää hiiltä ilmakehästä. Metsät – puusto, varvusto ja maaperä – sekä luonnontilaiset suot muodostavatkin yhdessä valtavan hiilivaraston. Hiili kiertää kasvillisuuden ja maaperän sekä ilmakehän välillä kun yhteyttämällä kasveihin sitoutunut hiili aikanaan vapautuu eloperäisen aineksen hajotessa takaisin ilmakehään. Hiiltä ilmakehästä poistavaa prosessia kutsutaan hiilinieluksi. Kun kasvillisuuden hiilensidonta ylittää mm. hakkuissa poistuvan ja lahoamisen seurauksena vapautuvan hiilen määrän eli kun alueen hiilivarasto kasvaa, puhutaan hiilen nettonielusta. Aluetta, jonka hiilivarasto pienenee kun hiiltä vapautuu enemmän kuin sitoutuu, kutsutaan hiilen lähteeksi.

Ilmaston kannalta olennaisinta on se miten paljon hiiltä on poissa ilmakehästä. Hiilivaraston säilyminen ja kasvu pitkällä aikavälillä ovat ilmaston kannalta olennaisempia tekijöitä kuin hetkellinen hiilinielun kasvunopeus. Vaikka nuori parhaassa kasvuvaiheessa oleva puu sitoo hiiltä suhteellisesti nopeammin kuin vanha puu, siihen varastoituneen hiilen määrä on paljon pienempi. Hiiltä on poissa ilmakehää lämmittämästä sitä enemmän, mitä runsaspuustoisempia metsät ovat ja mitä pitkäikäisempiä maaperän hiilivarastoja metsissä ja soilla on.

Hiiltä voidaan sitoa lisää mm. kasvattamalla metsässä olevan puuaineksen kokonaismäärää eli vähentämällä hakkuita ja antamalla metsien kasvaa vanhemmiksi. Metsien suojelun lisääminen, avohakkuiden ja maanmuokkauksen välttäminen sekä hakkuukierron pidentäminen eli puuston kasvattaminen vanhemmaksi, ovat hyviä keinoja sekä metsien puuston että maaperän hiilivaraston vaalimiseen ja lisäämiseen. Erityisen tärkeää on suojella ja kasvattaa soiden hiilivarastoja pidättäytymällä ojituksista ja ennallistamalla aikaisemmin ojitettuja soita.

Metsien hiilinieluja ja -varastoja voidaan lisätä myös kasvattamalla metsää ennestään puuttomille alueille. Metsitys on kustannustehokas toimi, jonka ilmastohyöty on pienehkö lyhyellä aikavälillä, mutta kasvaa ajan myötä. Olennaista on kohdistaa metsitystoimet niihin sopiville alueille, kuten entisille turvetuotantoalueille tai muille aiemman talouskäytön vuoksi puuttomille, luontoarvoiltaan vähäisille kohteille. Esimerkiksi niittyjen tai muiden uhanalaisten luontotyyppien metsitys taas ei ole järkevää, koska se hävittää luonnon monimuotoisuutta. Puuston kasvattaminen soita ojittamalla ei lisää pitkällä aikavälillä hiilivarastoa vaan päinvastoin, sillä suon kuivattaminen kiihdyttää turpeen hajoamista, jolloin turpeeseen kertynyt, yleensä puustoa paljon suurempi hiilivarasto purkautuu ilmakehään.

Vanhapuustoinenkin metsä jatkaa hiilen sitomista vielä pitkään ellei sitä hakata. Kuvassa Finnträskin vanhaa metsää valtion suojelemalla Natura-alueella Kirkkonummella.

Kuva: Laura Räsänen

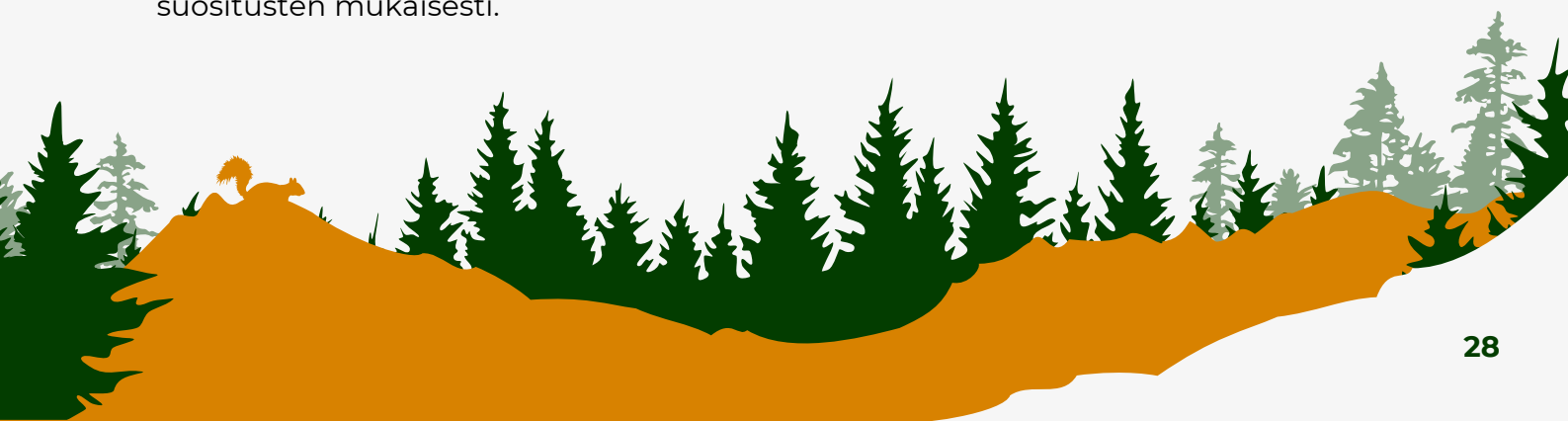

1.5.1 Hakkuut kiihdyttävät ilmastonmuutosta

Boreaalisen luonnonmetsän hiilivarastosta yli puolet on maaperässä. Hakkuiden seurauksena myös kaadettujen puiden maanalaisten osien hiili, eli jopa puolet puun hiilimäärästä, alkaa vapautua. Lisäksi avohakkuun jälkeen avoimella, auringon paahteelle altistuvalla alueella maan lämpötila nousee ja hajotustoiminta nopeutuu. Kun kariketuoanto hakkuuaukolla on samaan aikaan pienimmillään, lopputuloksena on myös maaperän hiilimäärän väheneminen, eli hiilivuoto maaperästä ilmakehään. (Karhu ym. 2010.)

Ilmaston suojelulla on kiire ja lähivuosikymmenet ovat tärkeimpiä ilmastonmuutoksen torjumisen kannalta. Jos eteläsuomalainen vanhapuustoinen talousmetsä avohakataan nyt, saman alueen puustoon on sitoutunut yhtä paljon hiiltä vasta vuoden 2100 tienoilla jos silloinkaan. Maaperän hiilivuotoa tai luonnontilaisempien metsien hakkuiden aiheuttamaa hiilen karkaamista uusi puusto ei riitä korvaamaan, vaan niissä hiilen uudelleen sitoutuminen kestää vielä paljon pidempään.

Talousmetsissä on keskimäärin vähemmän hiiltä varastossa kuin luonnontilaisissa metsissä. Avohakkuun jälkeen metsä on hiilinielun sijaan hiilen lähde parin vuosikymmenen ajan, kunnes kasvavan puuston sitoman hiilen määrä alkaa ylittää maaperästä vapautuvan hiilen määrän. Hakkuissa poistuneen hiilen korvaaminen uudella puuston kasvulla kestää kuitenkin paljon pidempään. Ilmastopaneelin mallinnuksessa (Seppälä 2022) tarkasteltiin tuoreen kankaan istutuskuusikon hiilitasetta 160 vuoden aikajänteellä. Tarkastelussa verrattiin kahta tuoreen kankaan istutuskuusikkoa, joita oli lähtötilanteessa hoidettu edellisten 80 vuoden ajan keskenään samalla tavalla tasaikäismetsätalouden hoitosuosituksen mukaisesti. Mallinnuksella verrattiin metsikköiden hiilitaseen kehitystä seuraavien 80 vuoden aikana. Toiseen metsikköön tehtiin ensin päätehakkuu ja sen jälkeen tarkastelujaksolla kaksi harvennusta ja toisessa metsikössä ei tehty lainkaan hakkuuta. Päätehakkuun ja uuden taimikon istuttamisen jälkeen esimerkkikuusikko toimii hiilen nettolähteenä noin 70 vuotta. Jos istutuskuusikko jätetään hakkaamatta, sen kumulatiivinen nettohiilinielu seuraavan 80 vuoden aikana on moninkertainen verrattuna tilanteeseen, jossa metsikkö olisi hakattu tasaisikäismetsätalouden suosituksen mukaisesti.

Elävät puut, varvusto, maaperään kertyvä karike ja kaatuneiden puiden hyvin hitaasti lahoavat osat kasvattavat luonnonmetsien hiilivarantoa pitkään, vähintään useita vuosisatoja (Framstad ym. 2013). Hakatun puuston hiilestä valtaosa taas päätyy ilmakehään muutamassa vuodessa ja “pitkäikäisiin” (joitakin vuosikymmeniä kestäviin) puutuotteisiin varastoituu vain pieni osa, noin 20 % metsäteollisuudessa käytetystä runkokuusta.

Ilmastopaneelin tekemien tarkastelujen perusteella voidaan sanoa, että hakkuiden lisääminen Suomessa pysyvästi nykytasoa (noin 72 miljoonaa m³ vuodessa) korkeammaksi vähentää metsiemme hiilinielua joka vuosi vähintään tämän vuosisadan ajan verrattuna siihen, että hakkuita ei olisi lisätty. Koko Suomen kattava tarkastelu osoitti, että vaikka nykyisen kaltaisilla puutuotteilla ja -polttoaineilla korvataan fossiilisia materiaaleja, vältetyt päästöt ovat niin alhaiset, etteivät päästövähennykset ja puutuotteiden hiilivarastot pysty kompensoimaan hakkuiden lisäämisen aiheuttamia hiilinielumenetyksiä ainakaan 150 vuoden aikajänteellä, jos hakkuutaso jää pysyvästi nykyistä suuremmaksi. (Seppälä ym. 2022.)

1.5.2 Soiden ojittamisesta suuret hiilipäästöt

Koko Suomen soista on ojitettu metsätalouskäyttöön yli puolet, Etelä-Suomessa noin 80 %. Mikäli suo ojitetaan, turpeen hiilivarasto vapautuu useimmiten hitaasti ilmakehään. Turpeen hajoaminen alkaa heti kun vedenpinta laskee ja happi pääsee vaikuttamaan turpeeseen. Turpeen hajoamisen nopeus vaihtelee olosuhteiden ja suotyyppin mukaan; nopeinta hajoaminen on puuntuotannon kannalta parhailla kasvupaikoilla. Kasvava puusto ei pysty pitkällä aikavälillä pysyvästi sitomaan vastaavaa hiilimäärää kuin turpeen hajoaminen vapauttaa. Ojituksen jälkeen puusto voi lyhyellä aikavälillä sitoa enemmän hiiltä kuin lahoavasta turpeesta vapautuu, mutta viimeistään ensimmäisissä hakkuissa tase muuttuu negatiiviseksi ja ojitetusta suosta tulee hiilen lähde. Puuhun sitoutunut hiili vapautuu hakkuun jälkeen verrattain nopeasti ilmakehään ja vuosituhansien aikana kertynyt turve jatkaa hidasta hajoamistaan. Ilmaston kannalta tärkeää olisikin ennallistaa etenkin ravinteikkaampia soita eli lopettaa turpeen hiilivaraston hajoaminen tukkimalla ojat.

Niukkaravinteisten ojitettujen soiden kohdalla voidaan harkita silleen jättämistä, jolloin ojat vähitellen kasvavat umpeen ja puuston määrä vähenee luonnontilaista vastaavaksi. Jonkin verran ilmastovaikutusten yhtälöä mutkistaa se, että märkä suo on metaanin lähde ja ojittaminen taas useimmiten lopettaa metaanipäästöt ja usein muuttaa suon metaanin nieluksi. Ennallistaminen taas voi joissain tilanteissa aiheuttaa luonnontilaista suota isommat metaanipäästöt. Metaani on hiilidioksidiin verrattuna voimakas, mutta verrattain nopeasti ilmakehässä hajoava kasvihuonekaasu. Pitkällä aikavälillä turpeen hajoamisella on metaanipäästöjen loppumista suurempi merkitys ojitetun suon ilmastovaikutukseen. Nopeita ilmastoa viilentäviä vaikutuksia on kuitenkin vaikea saada aikaiseksi boreaalisia metsäojitettuja soita ennallistamalla. (Ojanen ym. 2020.)

*Ojittaminen kiihdyttää turpeen hajoamista ja vapauttaa hiiltä ilmakehään.
Kuva: Merja Ylönen*

1.5.3 Metsäkatoa kannattaa torjua

Metsäkadolla tarkoitetaan metsän hävittämistä ja maan ottamista muuhun käyttöön kuten rakentamiseen tai maatalouteen. Metsäkadosta on aiheutunut vuosina 2013–2019 vuosittain noin 3,7 milj. t CO₂-ekv. kasvihuonekaasupäästöt, joka on noin 6 % Suomen kokonaispäästöistä (Assmuth ym. 2022). Metsäkato on ollut 2010-luvulla Suomessa vuosittain keskimäärin noin 14 000 ha. Uudellamaalla metsäkato etenee noin 1000 hehtaarin vuosivauhdilla.

Metsäkato etenee usein pieni pala kerrallaan. Tässä kaavoitettiin lähivirkistymetsän reuna rakentamiseen. Metsikön katoamisen myötä hävisi myös metsän tuntu toiselta puolen ulkoilureittiä sekä liito-oravametsän tuulensuoja.

Kuva: Laura Räsänen

Etenkin kasvukunnissa rakentamisen aiheuttaman metsäkadon torjunta on myös hiilinielujen ja -varastojen suojelun kannalta tärkeää. Kasvukeskusten ulkopuolella metsäkatoa aiheuttaa erityisesti metsän raivaaminen maatalouskäyttöön. Maankäytön suunnittelussa hiilivarastoja ja -nieluja voidaan turvata välttämällä metsiin ja soille rakentamista. Esimerkiksi Uudenmaan liitto on tuottanut maankäytön suunnittelun tueksi paikkatietoaineistoa metsien hiilensidonnasta (Uudenmaan liitto 2022). Aineistot keskittyvät toistaiseksi lähinnä puustoon, sillä maaperän hiilestä ei vielä ole riittävän kattavaa paikkatietoa saatavilla.

1.5.4 Lisätoimia hiilinielujen ja -varastojen kasvattamiseksi tarvitaan

Viime vuosina kiihtyneet metsänhakkuut, puuston kasvun aleneminen ja metsämaan ojitettujen turvemaiden päästöjen kasvu ovat johtaneet siihen, että yhteenlaskettuna Suomen maankäyttösektori oli vuonna 2021 ensimmäistä kertaa hiilinielun sijasta päästölähde (Luonnonvarakeskus 2022). Merkittävää hiilinielujen kasvua ei ole näköpiirissä ellei käyttöön oteta merkittäviä uusia politiikkatoimia. Ympäristöministeriön vuoden 2023 ilmastovuosikertomus (Siljander ym. 2023) toteaaakin, että ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi lisätoimet ovat tarpeen.

Suomen 309 kunnasta 138 on asettanut itselleen kunnallisen tai seudullisen ilmastotavoitteen (Puurula 2022). Näissä kunnissa asuu 4,5 miljoonaa henkilöä eli noin 80 prosenttia Suomen väestöstä. Lähes kaikilla ilmastotavoitteen omaavilla kunnilla on myös erillinen ilmasto-ohjelma.

Kuntalaiset voivat vaikuttaa hiilinieluihin ja hiilivarastoihin esimerkiksi osallistumalla kunnan ilmastosuunnitelman valmisteluun. Näiden suunnitelmien kautta voidaan lisätä esimerkiksi suojelualueiden määrää, ennallistamista ja jatkuvapeitteistä metsänkasvatusta. Tavoitteena voi olla myös hiilivarastojen kasvattaminen virkistysalueilla.

1.6 METSIEN MERKITYS ASUKKAILLE

Kuntalaiset voivat vaikuttaa hiilinieluihin ja hiilivarastoihin esimerkiksi osallistumalla kunnan ilmastosuunnitelman valmisteluun. Näiden suunnitelmien kautta voidaan lisätä esimerkiksi suojelualueiden määrää, ennallistamista ja jatkuvapeitteistä metsänkasvatusta. Tavoitteena voi olla myös hiilivarastojen kasvattaminen virkistysalueilla.

Luontoalueet ovat välttämättömiä ihmisten fyysiselle ja henkiselle hyvinvoinnille. Kunnissa virkistyskäyttöön sopivat ja houkuttelevat viheralueet on perusteltua nähdä hyvinvointipalveluna, joka lisää asukkaiden hyvinvointia ja kunnan vetovoimaa. Kuntalain 1 §:n mukaan kuntien on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja toimittava ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Luonnossa liikkumisen tuottamat monet terveyshyödyt tuovat myös suoraa taloudellista hyötyä kunnille vähentämällä sosiaali- ja terveystalouden tarvetta ja ylläpitämällä ihmisten työkykyä. Metsätaloustoimenpiteet, erityisesti voimakkaat hakkuut, ovat virkistyskäytön kannalta haitallisia, mikä pitäisi kunnissa ottaa huomioon metsätalouden tuottamia hyötyjä ja haittoja arvioidessa. Viherympäristö ei ole luksusta, vaan sille tulee antaa keskeinen asema maankäytön tavoitteista päätettäessä jo asukkaiden terveyden takia.

1.6.1 Virkistystä tasapuolisesti kaikille

Luonnonvarakeskuksen Luonnon virkistyskäyttö 2020 -tutkimuksen (Neuvonen ym. 2022) mukaan suomalaisesta aikuisväestöstä 96 prosenttia eli lähes kaikki harrastavat ulkoilua. Suurin osa ulkoilukerroista suuntautuu lähiluontoon: lähivirkistyskerroista noin 30 % kohdistuu enintään 300 metrin päähän kotoa ja noin 85 % enintään kymmenen kilometrin päähän kotoa. Lähivirkistyskerroista yli puolet suuntautuu kuntien ylläpitämille ulkoilualueille tai ulkoilureiteille. Joka toinen suomalainen marjastaa ja noin kaksi viidestä sienestää. Ulkoilevien osuus maaseudun (95 %) ja kaupunkien (96 %) asukkaista on yhtä korkea eikä eroa ole myöskään Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä, mutta maaseudulla ulkoilukertoja kertyy jonkin verran enemmän kuin kaupungeissa.

Luontoalueet lisäävät kuntalaisten tasa-arvoa, koska niiden käyttö on ilmaista. Viherympäristön merkitys korostuu lasten, nuorten, ikääntyvien ja huonommassa sosioekonomisessa asemassa olevien kohdalla. Laajassa tutkimuksissa todettiin, että mitä enemmän viheralueita on asuinympäristössä (3 km:n säteellä kotoa), sitä terveempiä ihmiset ovat, ja että lähellä sijaitsevat viheralueet parantavan etenkin edellä mainittujen ryhmien terveyttä (Maas ym. 2006).

Hyvää metsää pitää olla riittävästi, jotta maapohja ei kulu liikaa ulkoilun seurauksena. Helsingin Malminkartanon metsä on jo kovassa käytössä. Silti kaupunki haluaisi rakentaa lisää asuintaloja metsään. Kuva: Laura Räsänen

1.6.2 Luonnon terveysvaikutukset

Monimuotoisen elinympäristön on todettu vähentävän lasten riskiä sairastua astmaan tai allergisiin sairauksiin. Sairastavuuden lisääntymisen ja monimuotoisuuden vähenemisen yhteyttä selittänee vähäisempi altistuminen luonnon mikrobeille. Myös luonnon stressiä, verenpainetta ja sykettä hillitsevä vaikutus voi selittää terveysvaikutuksia. (Aivelo & Lehtimäki 2021.)

Viime vuosien tutkimus on osoittanut, että luonnon monimuotoisuus voi suojata ihmistä sekä tarttuvilta että tarttumattomilta sairauksilta. Ympäristössämme se suojaa uusien tartuntatautien kehittymiseltä ja toisaalta altistaa mikrobeille, jotka tukevat immuunijärjestelmän toimintaa. Elinympäristön monimuotoinen luonto edistää hyödyllisten mikrobien esiintymistä ihmiskehoissa. Luonnon monimuotoisuuden nopea köyhtyminen uhkaakin suoraan ihmisen hyvinvointia. Se vaikuttaa sekä taudinaiheuttajien että terveyttämme edistävien mikrobien määrään elinympäristössämme. Luonnon monimuotoisuuden väheneminen voi altistaa myös elintasosairauksille. Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen on välttämätön edellytys ihmisen terveyden turvaamiseksi. (Aivelo & Lehtimäki 2021.)

Miellyttävä ja turvallinen ympäristö houkuttelee luontoon. Luonnossa liikkumisesta ja oleskelusta saadut terveys- ja hyvinvointihyödyt ovat monen osatekijän summa (Tyrväinen ym. 2018). Pelkkä oleskelu luontoympäristössä, riippumatta luonnossa tapahtuvasta toiminnasta, lisää positiivisia tunteita ja nopeuttaa stressistä toipumista. Toinen merkittävä mekanismi ovat liikunnan aikaan saamat hyödyt. Ulkoilu luonnossa parantaa mielialaa, koettua terveyttä ja kuntoa sekä auttaa irtautumaan arjesta ja parantaa esimerkiksi itsetuntoa. Rekolan ym. (2024) tutkimuksen mukaan luonnossa vietetyllä ajalla on vahvempi yhteys positiiviseen mielenterveyteen kuin pelkällä liikunnan määrällä tai aktiviteettien laadulla. Keskeistä mielen hyvinvoinnin kannalta on luontoympäristö ja siellä vietetty aika.

Tutkimuksen (Simkin 2020) perusteella tehokkaimmin hyvinvointia saadaan iäkkäistä metsistä, riippumatta kokijan mieltymyksistä. Tähän sopivat yhtä lailla vanhemmat luonnontilaiset metsät kuin vanhemmat talousmetsät, joissa on luonnontilaisuuden tuntua, iäkästä puustoa ja monipuolisuutta.

*Pelkkä oleskelu
luontoympäristössä,
riippumatta luonnossa
tapahtuvasta
toiminnasta, lisää
positiivisia tunteita ja
nopeuttaa stressistä
toipumista.*

*Kuva: Ron Lach
/ Pexels*

**Tampereen LUMO-ohjelmaa varten laaditussa “Biodiversiteetti, terveys ja talous”
-koosteessa (Demos Helsinki 8.10.2021) todetaan:**

”Tuoreiden tutkimusten valossa vaikuttaa siltä, että viheralueiden määrän ja saavutettavuuden lisäksi merkitystä on myös niiden monipuolisuudella ja lajirunsaudella. Tutkimuksissa on havaittu yhteys koettujen psyykkisten hyvinvointivaikutusten ja alueen lajirunsauden, mikrobit mukaan luettuna, välillä. Erityisesti vaikutusta koettuun hyvinvointiin on erilaisten elinympäristöjen moninaisuudella ja kasvilajien runsaudella – sellaisilla elementeillä, jotka kävijät pystyvät kokemaan ja aistimaan. Mm. Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa on löydetty näyttöä, että viheralueiden käyttäjien saamat positiiviset psykologiset vaikutukset kasvavat, kun alueen biodiversiteetti kasvaa. Alueiden käyttäjien kokemat hyödyt kasvoivat suhteessa viheralueen pinta-alaan, mutta yhteys monimuotoisuuden kasvuun oli vielä voimakkaampi. Tutkimuksessa havaittiin kaupunkilaisilla olevan kyky kokea ja arvioida monimuotoisuuden määrää, vaikka kyky vaihteleeikin taksonomisen ryhmän mukaan. Erityisesti kasvilajien runsauden kohdalla ihmisten arvio alueen monimuotoisuuden tasosta vastasi melko hyvin alueen todellista lajirunsautta”

”Vahva tutkimusnäyttö osoittaa, että erityisesti lasten ja nuorten kohdalla vuorovaikutus luonnon kanssa toimii hyvin esimerkiksi masennuksen, ahdistuksen ja käytösongelmien hoidossa. Yhteyttä luontoon voidaankin pitää merkityksellisenä osana lasten kasvua ja kehitystä. Luontosuhteen kehittyminen vaatii tietoa muusta luonnosta ja omia fyysisiä kokemuksia luonnossa. Joidenkin arvioiden mukaan tiivis luontosuhde ja ymmärrys biodiversiteetistä ja ihmisestä sen osana on merkittävää ihmisen psyykkiselle terveydelle.”

Kuva: Merja Paakkanen

LISÄTIETOA LUONNON TERVEYS- JA HYVINVOINTIVAIKUTUKSISTA:

“Mitä tiedetään metsän terveyshyödyistä?”

- Tyrväisen ym. (2018) artikkelissa on koottu tutkimustietoa metsän terveyshyödyistä, erityisesti metsäkäyntien vaikutuksista mielialaan ja fysiologiaan, vihreässä ympäristössä asumisen vaikutuksista sekä tutkituista hyödyistä sairauksien hoidossa:
 - duodecimlehti.fi/duo14421

Elämänmittainen lähivihreäpolku – Tietopaketti lähiluonnon hyvinvointivaikutuksista

- Suomen ympäristökeskus SYKEN yhteistyössä LUKEn, Tapio Oy:n ja Et May Oy:n kanssa kokoama tutkimustietoon pohjautuva tietopaketti luonnon ja viheralueiden vaikutuksista fyysiseen terveyteen, mielen hyvinvointiin, sosiaaliseen hyvinvointiin ja liikkumiseen:
 - kestavakaupunki.fi/lahivihrea

Kansanterveyttä metsästä -toimintamalli – Ideoita kunnan hyvinvointityöhön

- Tapio Oy:n Kansanterveyttä metsästä -hankkeessa tuottama opas, jonka tavoitteena oli innostaa kuntia hyödyntämään metsien terveysvaikutuksia ja laatia suositukset terveyttä lisäävien metsien hoidolle:
 - tapio.fi/wp-content/uploads/2020/12/Kansanterveytta_metsasta_-_toimintamalli_-_opas.pdf

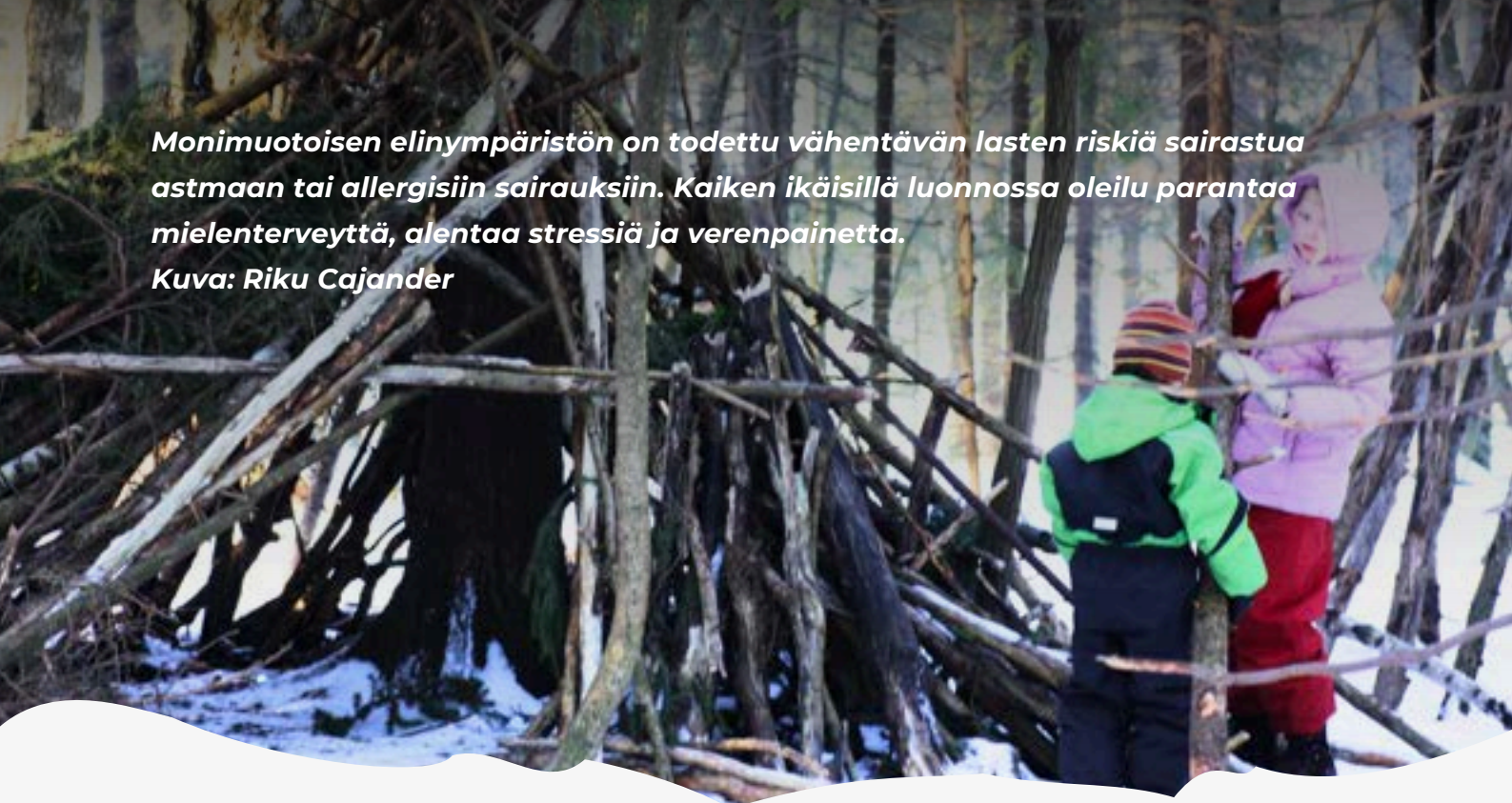
Tutkittua tietoa luontoterveydestä

- Etelä-Karjalan Allergia- ja ympäristöinstituutin artikkeli luonnon terveysvaikutuksista:
 - allergia.fi/jarjesto/tutkimus/luontoterveys/tietoa-luontoterveydesta/
- artikkeliin liittyy kooste alan tutkimuskirjallisuudesta:
 - allergia.fi/site/assets/files/27941/viittaukset_ja_tutkimukset.pdf

Monimuotoisen elinympäristön on todettu vähentävän lasten riskiä sairastua astmaan tai allergisiin sairauksiin. Kaiken ikäisillä luonnossa oleilu parantaa mielenterveyttä, alentaa stressiä ja verenpainetta.

Kuva: Riku Cajander

1.6.3 Lapsille majanrakennusmetsä on tärkeä

Tutkimusten mukaan lapset kokevat, että luonto rauhoittaa, palauttaa stressistä ja luo hyvää mielialaa (Arola & Paloniemi 2023). 72 tieteellistä tutkimusta kattaneessa lasten luontosuhteen hyvinvointivaikutuksia tarkastelleessa kirjallisuuskatsauksessa ilmeni selvästi, että luonto on lasten hyvinvoinnin turvaamisessa merkittävässä roolissa (Arola ym. 2023). Tilastollisten tarkasteluiden mukaan hyvä luontosuhde korreloi monien lapsen hyvinvointia edistävien tekijöiden kanssa. Näitä olivat fyysinen aktiivisuus ja unen laatu, hyvät sosiaaliset suhteet, ahdistuksen vähäisyys ja onnellisuuden tunne.

“Lasten näkökulmat tulee ottaa entistä paremmin huomioon myös kaupunkisuunnittelussa. Erityisen tärkeä on huomioida, millaisia tiloja lapset toivovat lähiympäristöönsä ja millä tavoin lapset käyttävät ympäristöään. Saavutettavat luontoympäristöt tukevat meidän kaikkien hyvinvointia, mutta niiden merkitys on erityisen tärkeä lasten hyvinvoinnille”, toteavat Syken tutkijat Terhi Arola ja Riikka Paloniemi (Arola & Paloniemi 2023).

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventoinnin mukaan lähimetsä on lapsille tärkein ulkoilu ympäristö (49,6 % vastaajista). Nuorillakin lähimetsä (54 %) tulee toisena heti kävely- ja pyöräilyreittien ja katujen (58,7 %) jälkeen. Kyselyyn vastanneista nuorista 70 % oli ulkoillut kuluneen viikon aikana. Lapsilla ulkoiluaktiivisuus oli hieman suurempi. Yli 90 prosenttia perheistä, joilla oli alle 7-vuotiaita lapsia, ja noin 64 prosenttia perheistä, joilla oli 7–16-vuotiaita lapsia oli ulkoillut vuoden aikana yhdessä lasten kanssa. (Neuvonen ym. 2022.)

Virpi Sahi

Koulumetsäopas

Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen

Suomen Luonnonsuojeluliitto

1.6.4 Koulumetsät kunniaan

Asuinalueiden lähellä sijaitsevien virkistysalueiden lisäksi kuntien olisi tärkeää huolehtia päiväkotien ja koulujen mahdollisuuksista hyödyntää monimuotoisia metsäalueita opetustyön tukena. Suomen luonnonsuojeluliitto on julkaissut Koulumetsäoppaan, joka esittelee opettajille ja kasvattajille havainnollisesti, miten oman koulun tai päiväkodin tärkeän lähimetsän käyttöä voidaan lisätä ja kehittää pysyvästi (Sahi 2014). Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistystarpeisiin. Ulkona oppiminen sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita. Lapsille hyvässä metsässä on paikkoja sekä toiminnalle että levolle. Siellä on myös vettä, kiipeilypuita ja näköaloja. Hyvä metsä tarjoaa lapselle myös mahdollisuuden leikkiä, luoda ”omia koloja”, löytää piilopaikkoja ja se tarjoaa majanrakennusmateriaaleja. Hyvä metsä on myös riittävän suuri, jotta maapohja ei kulu liikaa ulkoilun seurauksena.

Suomen luonnonsuojeluliiton julkaisema Koulumetsäopas (Sahi 2014):

sll.fi/app/uploads/2018/08/Koulumetsaopas2014.pdf

LUKU 2 – TAVOITTEET JA TOIMENPITEET METSÄSSÄ

2.1	METSÄALUEIDEN RIITTÄVÄ MÄÄRÄ JA HELPPO SAAVUTETTAVUUS	43
2.2	METSÄTALOUS JA TALOUS	45
2.2.1	Taloudellisesta tuottovaatimuksesta kannattaa luopua	48
2.2.2	Suojelu kannattaa	49
2.3	METSÄTALOUS EI SOVI VIRKISTYS- EIKÄ SUOJELUALUEELLE	50
2.3.1	Metsätalouden vaikutukset metsän virkistysarvoihin	51
	TIETOLAATIKKO Tavoitteeksi hallittu luonnontila	54
2.4	HOITOTOIMIA VAIN PERUSTELLUSTA SYYSTÄ	55
2.5	HUOMIOITAVAT ELINYMPÄRISTÖT, SUOJAVYÖHYKKEET JA METSÄYHTEYDET	57
2.5.1	Metsälain tärkeät elinympäristöt ja luonnonsuojelulain luontotyypit	57
	TIETOLAATIKKO Lailla suojeltuja arvokkaita elinympäristöjä	59
2.5.2	Uhanalaiset luontotyypit	62
2.5.3	METSO-ohjelman mukaiset arvokkaat metsäiset elinympäristöt	63
	TIETOLAATIKKO Esimerkkejä metsistä, jotka pitäisi jättää rauhaan metsätaloudelta	65
2.5.4	Uhanalaisten ja harvinaisten lajien elinympäristöt	66
	TIETOLAATIKKO Liito-oravan metsässä viihtyy myös ihminen	67
2.5.5	Suojeltavien kohteiden suojavyöhykkeet	71
2.5.6	Vesistöjen suojavyöhykkeet	72
2.5.7	Ekologiset yhteydet	73
2.5.8	Luonnonsuojelualueiden tukialueet	74
2.6	VIRKISTYSMETSIEN HALLITTU LUONNONTILA	75
2.6.1	Lahopuu ja metsäluonnon monimuotoisuus	78
	TIETOLAATIKKO Kaarnakuoriaisilla perustellaan usein tarpeettomia hakkuita	81
2.6.2	Luonnon tilan parantaminen hoitotoimenpiteillä	84
	TIETOLAATIKKO Esimerkkejä muusta tarpeellisesta luonnonhoidosta	85
	TIETOLAATIKKO Ennallistamiskohteiden valinnasta	86
	TIETOLAATIKKO Vieraslajit	88
2.6.3	Ulkoilureitit ja -polut	89
2.7	HALLITTU METSÄTALOUS	94
2.7.1	Jatkuvapeitteinen metsänkasvatus on kilpailukykyinen vaihtoehto	96
2.7.2	Muuta metsänhoitotoimissa huomioitavaa	98
2.7.3	Sertifiointi	107

LUKU 2 – TAVOITTEET JA TOIMENPITEET METSÄSSÄ

Toinen luku esittelee tavoitteita, joita kuntien metsäomaisuuden käytölle olisi tarpeen asettaa, jotta metsistä saataisiin suurin yhteiskunnallinen hyöty. Metsistä hankittavat hakkuutulot ovat ristiriidassa useimpien muiden tavoitteiden kanssa, koska metsätaloustoimet aiheuttavat haittaa niin luonnolle kuin virkistyskäytöllekin. Muut tavoitteet jäävät kuitenkin jalkoihin, jos päätöksenteko perustuu pelkästään puunmyyntituloihin. Siksi on tarpeen pystyä perustelemaan päätöksentekijöille muita hyötyjä, joita metsät tuottavat. Toisessa luvussa kuvataan myös konkreettisesti, minkälaisia metsän hoitoa koskevia käytäntöjä kunnissa kannattaisi tavoitella.

Kuva: Mia Holopainen

LUKU 2 – TAVOITTEET JA TOIMENPITEET METSÄSSÄ

2.1 METSÄALUEIDEN RIITTÄVÄ MÄÄRÄ JA HELPPO SAAVUTETTAVUUS

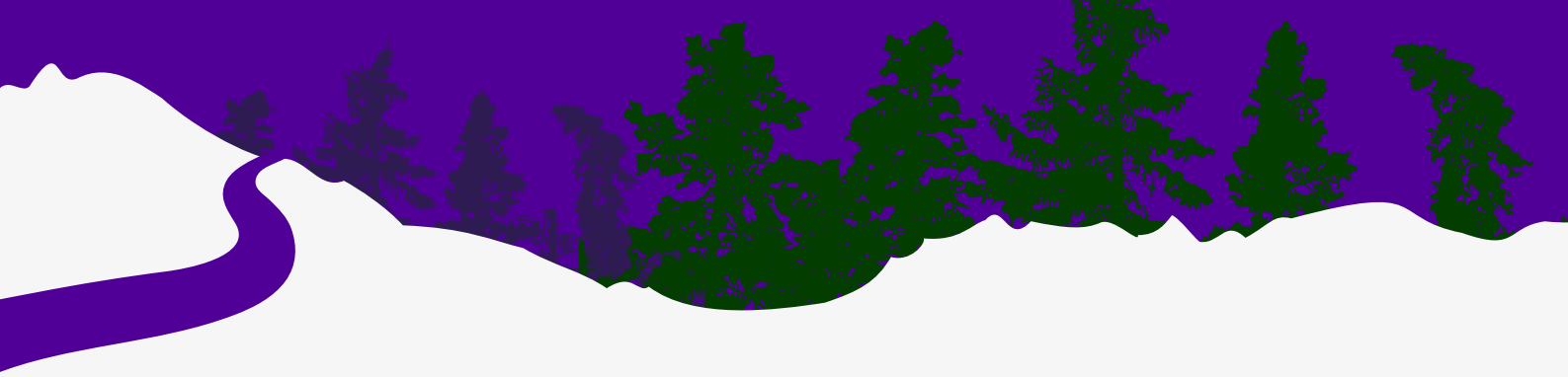
Kaupungin luontoalueiden määrää ja laatua ohjataan maapolitiikan ja maankäytön yleisissä linjauksissa. Kaavoitusprosesseissa määritellään luontoalueiden määrä ja yksittäisten alueiden laajuus. Kaavamääräyksillä on myös mahdollista ohjata viheralueiden hoitoa hyvinkin tarkkaan. Tarkemmin kaavoituksesta ja sen mahdollisuuksista kerrotaan **kappaleessa 3.3.**

Terveellisen elinympäristön tuottaminen on kaupunkisuunnittelun keskeinen tehtävä. Maankäyttö- ja rakennuslaissa määriteltyjen kaavojen sisältövaatimusten (28, 39, 54, 73 §:t) mukaan kaikissa kaavatyypeissä maakuntakaavoista asemakaavoihin on varattava riittävästi virkistysalueita. Viheralueiden tarjonnan on oltava myös monipuolista. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (Valtioneuvosto 2017) mukaan ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävät ja yhtenäiset luonnonalueet tulee huomioida, eikä näitä pidä tarpeettomasti pirstoa. Lisäksi ekologisten yhteyksien säilymistä suojelualueiden ja muiden arvokkaiden luonnonalueiden välillä pitää edistää.

Espoon keskuspuisto on Etelä-Espoon suurin ja yhtenäisin metsäinen viheralue. Yleiskaavoilla ei ole toistaiseksi turvattu keskuspuiston nykyisiä rajoja. Kaavoilla on suojattu nyt noin 800 ha ja ilman suojaa noin 300 ha. Rakentaminen uhkaa nakertaa puiston reunoja asemakaava kerrallaan.

Ilmakuva: Maanmittauslaitos 2024

Ulkoilureitistön sijoittaminen toimivasti ja mielekkäästi vaatii riittävän suuria virkistysalueita. Laajat virkistysmetsät kestävät myös paremmin kulutusta kuin pienet ja eristyksissä olevat metsäsirpaleet. Pelkkään ulkoilu- ja virkistysalueiden pinta-alaan tuijottaminen ei kuitenkaan riitä. Virkistysalueiden sijainti vaikuttaa suuresti kuntalaisten virkistysmahdollisuuksiin. Vaikka suosituimmille ulkoilualueille tullaan useiden kilometrien päästä, ne eivät korvaa päivittäin käytettäviä lähivirkistysalueita. Lähellä asukkaita sijaitsevat kaupunkiluontoalueet tukevat erityisesti lasten ja nuorten sekä ikääntyvän ja huonommassa sosioekonomisessa asemassa olevan väestön terveyttä. Syken Kestävät kaupunkiseudut -julkaisun (Söderman ym. 2012) mukaan 300 metrin etäisyys tai enintään 5–10 minuutin kävelymatka kotoa viheralueelle on todettu useassa tutkimuksessa kriittiseksi rajaksi, jonka jälkeen viheralueen virkistyskäyttö selvästi vähenee tai auton käyttö virkistysalueelle siirtymiseksi lisääntyy.

Kaupunkirakenteen tiivistämistä perustellaan usein kestäväällä kehityksellä ja ilmastonmuutoksen hillinnällä. Monesti tämä tarkoittaa nykyisten luonto- ja viheralueiden supistamista ja pirstaloimista. Pahimmillaan lopputuloksena on huonoa elinympäristöä lukuisille asukkaille. Ekologisesti kestävämmän tiivistäminen onnistuu, kun tiivistetään harkitusti nykyisiä kevyesti rakennettuja alueita, rakennetaan harkiten olemassa olevien liikenneväylien varsille ja säilytetään säilyneet yhtenäisemmät luontoalueet pirstoutumattomina sekä ekologiset yhteydet toimivina.

Kaupunkirakennetta tiivistettäessä on huolehdittava siitä, että asukkaille tärkeät lähivirkistysalueet säilyvät. Asukkaiden kannalta on oleellista paitsi luonnon saavutettavuus, myös se, millaisia ja kuinka vaihtelevia luontokokemuksia arjen ympäristö mahdollistaa. Viheralueiden rakentaminen voi johtaa myös muihin haittoihin kuten hulevesitulviin kaupungeissa, kun vettä imeviä pintoja on liian vähän.

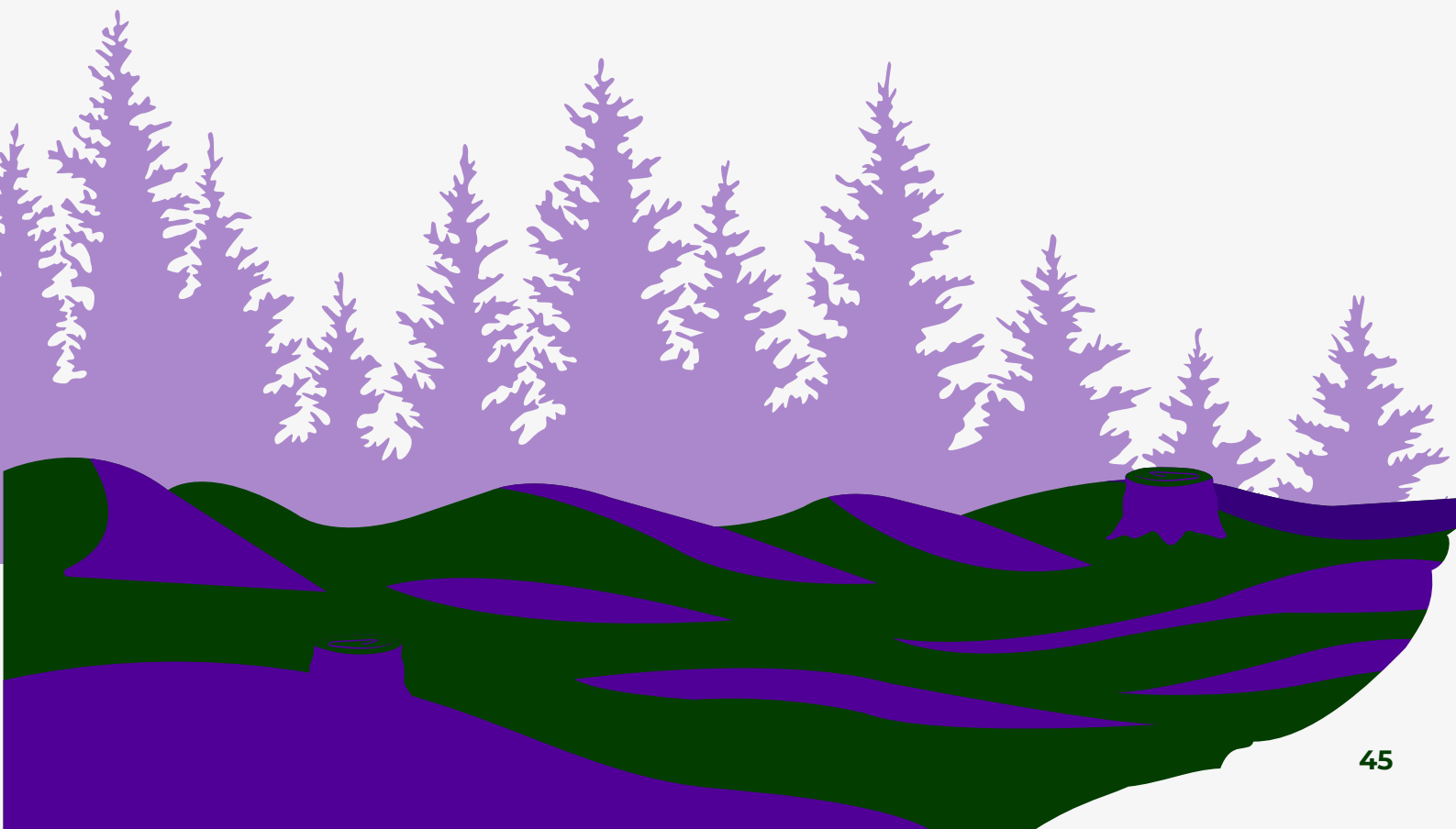
Kaupungin muuttuessa asukkaat vastustavat usein ponnekkaasti rakentamista itselleen tärkeille viheralueille. Tämä voidaan tulkita virheellisesti kaiken rakentamisen vastustamiseksi. Kaavoituskiistat vähenisivät, jos varhaisessa vaiheessa kerättäisiin tietoa siitä, mitkä viheralueet ovat asukkaille tärkeimpiä.

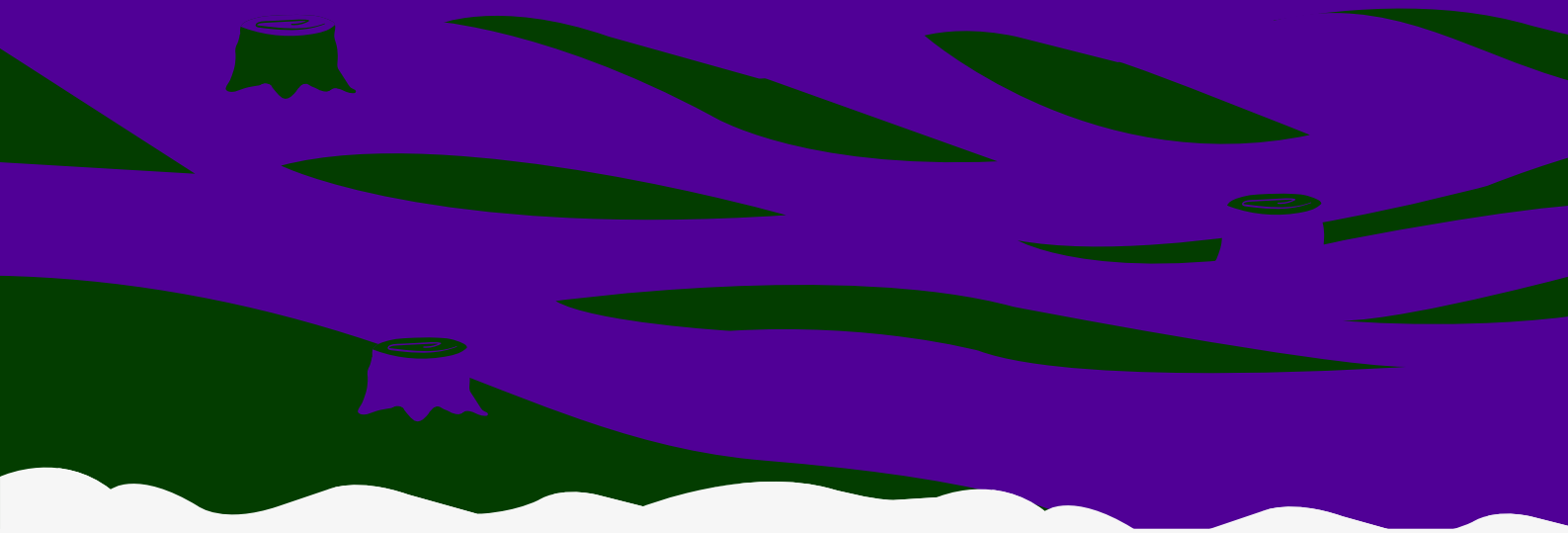
2.2 METSÄTALOUS JA TALOUS

Luontoalueet – niin vesi- kuin viheralueet – voidaan kunnissa nähdä yhä perustellummin yhtenä kustannustehokkaana hyvinvoinnin ja terveydenhuollon resurssina, hyvinvointipalveluna. Rakentamaton ja hallitusti luonnontilainen vihreä ympäristö on tuotanto- ja ylläpitokustannuksiltaan edullinen vaihtoehto verrattuna rakennettuihin liikuntapaikkoihin. Luontoliikunta on myös väestön tasa-arvoisuutta tukeva liikuntamuoto: sitä voi harrastaa jokainen tulotasosta riippumatta. Yhä suuremmalla osalla väestöstä on vakavia terveysongelmia, joiden taustalla on usein henkinen uupuminen, ylipaino ja liian vähäinen liikunta. Kaikkiin näihin voi vaikuttaa tervehdyttävästi monimuotoinen lähimetsä ja varmuus sen säilymisestä eli uskallus kiintyä siihen. Väestön ikääntyessä ja terveydenhuollon menojen kasvaessa tarvitaan edullisia keinoja terveyden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi.

Kunnilla on vaihtelevia määriä omia metsiä (**Liite**). Useimmilla kunnilla metsänomistus on niin vähäistä, että metsätalouden merkitys kunnan taloudelle on hyvin pieni. Metsätalouden tuottoja laskettaessa kunnissa kiinnitetään usein huomiota hakkuutuloon. Samalla unohdetaan metsänhoidon suoratkin kustannukset puhumattakaan välillisistä kustannuksista, joista suurimpia ovat negatiiviset vaikutukset asukkaiden terveyteen.

Hakkuista aiheutuvat haitat virkistyskäytölle ja luonnolle ylittävät kuntametsissä helposti hakkuista saatavat tulot.

Avohakkuu tuottaa hehtaaria kohti tuloa pohjoisen muutamasta tuhannesta eurosta Etelä-Suomen hyvän kasvupaikan noin 15 000 euroon. Avohakkuun voi kuitenkin tehdä metsässä paikasta ja puulajista riippuen vain kerran noin 50–90 vuoden välein, pohjoisen karuilla kasvupaikoilla vielä paljon harvemmin. Avohakkuun jälkeen metsä tuottaa pelkkää tappiota noin 30 vuoden ajan ensiharvennukseen asti (pohjoisessa vielä pidempään). Metsän uudistaminen maanmuokkauksineen ja istutuksineen sekä myöhemmin taimikonhoito aiheuttavat kustannuksia noin 2000 euroa per hehtaari. Lisäksi on otettava huomioon metsänhoidon suunnitteluun ja hallintaan kunnassa tarvittava työ kustannuksineen. Uudistuskuluja on mahdollista välttää jatkuvapeitteisen metsätalouden menetelmillä, mutta hieman pienempien hakkuutulojen seurauksena sen tuotto pitkällä aikavälillä jää samaan suuruusluokkaan jaksollisen metsätalouden kanssa.

Hakkuista aiheutuvat haitat virkistyskäytölle ja luonnolle ylittävät kuntametsissä helposti hakkuista saatavat tulot. Talousmetsän voimakkailla hakkuilla, erityisesti avohakkuilla ja muilla päätehakkuilla, metsän virkistyskäytölle aiheutetaan haittaa jopa vuosikymmeniksi. Avohakkuun jälkeen syntyvät tiheät nuoret metsät soveltuvat huonosti virkistyskäyttöön. Jatkuvapeitteisenkin metsänkasvatuksen hakkuut vähentävät metsäntuntua ja hakkuutähteet haittaavat liikkumista. Kun pitkällä aikavälillä hakkuutulot jäävät parhaimmillaankin joihinkin tuhansiin euroihin hehtaaria kohti, vuotuinen tuotto kunnan budjettiin, asukaslukuun tai metsän vuosikymmenestä toiseen jatkuvaan virkistyskäyttöön suhteutettuna on hyvin pieni.

Metsätalouden harjoittaminen kuntalaisten aktiivisessa virkistyskäytössä olevassa kunnan omistamassa metsässä ei ole järkevää edes taloudellisesti. Metsien käsittely heikentää tutkitusti (Simkin 2020) elpymisen kokemusta ja vähentää näin ulkoilun positiivisia vaikutuksia fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen.

Hakkuista aiheutuvat haitat virkistyskäytölle ja luonnolle ylittävät kuntametsissä helposti hakkuista saatavat tulot. Jatkuvan kasvatuksen menetelmällä (alempi kuva) haitat ovat kuitenkin huomattavasti avohakkuuta pienemmät. Kuvat: Jyri Mikkola

2.2.1 Taloudellisesta tuottovaatimuksesta kannattaa luopua

Tärkeä askel kestävämmän metsänhoidon edistämiseksi kunnissa on metsäomaisuudelle asetetuista euromääräisistä tulotavoitteista luopuminen. Useissa kunnissa näin on jo tehtykin. Kuntametsien hoidolle on asetettava kokonaisvaltaiset strategiset tavoitteet, jotka huomioivat erityisesti luonnon ja virkistyskäytön sekä ilmastonmuutoksen tuomat haasteet. Mahdolliset hakkuut on suunniteltava näistä lähtökohdista käsin ja tilanteesta riippuen hakkuutuloa voi tulla tai olla tulematta. Mikäli etukäteen päätetty euromäärä on revittävä metsistä vuosittain muista tavoitteista riippumatta, aiheutetaan helposti kokonaisuuden kannalta kestävämpiä haittoja marginaalisten tulojen takia.

Kunnissa kannattaa pyrkiä siihen, ettei metsien hoitoon käytetä rahaa enempää kuin on välttämätöntä rakennetun reitistön, tienvarsien, asutuksen ja muun rakennetun ympäristön reunojen, opasteiden ja valaistuksen yms. turvallisuuden ja toimivuuden aikaansaamiseksi ja säilyttämiseksi. Vastoin yleistä luuloa metsät uusiutuvat yleensä luontaisesti myös kovassa käytössä olevilla virkistysalueilla varsinkin, jos taimien tullausta estetään rajoittamalla kulkua esimerkiksi maapuiden avulla (Lehvävirta 2005).

Halvinta, ja monesti aivan riittävää on hoitaa vain asutuksen ja liikenneväylien sekä paljon käytettyjen reittien ja liikuntapaikkojen välittömässä läheisyydessä olevia metsiä. Näissä puut saattavat aiheuttaa omaisuus- ja turvallisuusriskejä. Tällöin toimenpiteiksi riittää useimmiten ns. vaarallisten puiden kaataminen maalahopuiksi. Joskus voi olla perusteltua käsitellä liikuntaväylien varsien pienpuustoa, jos se aikaisempien hakkuiden seurauksena on "pusikoitunut" laajoilta alueilta. Usein parhaaseen lopputulokseen päästään kun ei hakata ollenkaan (ks. [kappale 2.6 – Virkistymetsien hallittu luonnontila](#)). Useat kunnat harjoittavat viheralueilla tarpeetonta metsänkäsittelyä, joka helposti aiheuttaa enemmän kustannuksia kuin tuloja. Kustannuksia lisäävät metsänkäsittelyn seurauksena koituvat haitat luonnon monimuotoisuudelle, hiilen varastoinnille sekä metsän suojavaikutukselle, metsäntunnulle, opetukselle, pölynsidonnalle ja muille ekosysteemipalveluille.

Monimuotoiset kuntametsät ovat tärkeitä kouluille ja päiväkoteille. Luonnonsuojelun perustaminen takaa metsän säilymisen myös tuleville sukupolville. Kuva: Riku Cajander

2.2.2 Suojelu kannattaa

Metsiensuojelu on hyvä sijoitus. Suojelun alueet parantavat kunnan imagoa ja vetävät myös uusia asukkaita ja matkailijoita. Kunta, joka säilyttää pysyvästi luontoalueita lähellä asuinalueitaan, on houkuttelevampi asuinpaikka kuin toinen, josta ei suojelun alueita löydy. Lähellä sijaitseva ja virkistykseen käytettävissä oleva metsäalue ja merenranta ovat selvästi asuinalueiden arvoa nostavia tekijöitä (Lönnqvist & Tyrväinen 2009). Luonnonsuojelun alue toimii asukkaille vakuutuksena siitä, että lähimetsä ei tulevaisuudessakaan katoa rakentamisen tai hakkuiden takia. Suojelun alueet tuottavat ekosysteemipalveluja myös niitä ympäröiville alueille. Ennallistamalla suojelu- tai virkistysalueita voidaan aiemmin menetettyjä luonnon tuottamia hyötyjä palauttaa.

Kunnille itselleen on luonnonsuojelun laissa määritelty tehtävä edistää luonnon monimuotoisuuden suojelua sekä maisemansuojelua alueellaan (LSL 11 §). Valtio tukee kuntia tässä tehtävässä myös taloudellisesti mm. METSO- ja HELMI-ohjelmien kautta (tarkemmin [kappaleessa 3.4.8](#)).

2 . 3 METSÄTALOUS EI SOVI VIRKISTYS- EIKÄ SUOJELUALUEELLE

Metsäisten virkistysalueiden riittävä pinta-ala ja helppo saavutettavuus kaikille kuntalaisille ovat tärkeitä, mutta ne eivät yksistään riitä, vaan metsien tulee myös olla laadultaan virkistyskäyttöön innostavia. Talousmetsissä päätavoitteena on kasvattaa mahdollisimman tehokkaasti mahdollisimman arvokasta puutavaraa. Tämä tavoite on usein ristiriidassa virkistyskäytön ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen kanssa.

Avohakkuut ovat aina haitaksi niin luonto- kuin virkistysarvoille.

Kuva: Laura Räsänen

Virkistyskäyttäjien kannalta metsän tärkeimmät ominaisuudet ovat sen säilyminen puustoisena, kulkukelpoisena ja monimuotoisena. Lisäarvoa tuovat ihmisten arvostamat vanhat ja tavanomaista järeämmät puut, kelot ja pökkelöt sekä myös kantojen ja hoitotoimenpiteiden jälkien puuttuminen. Luonnonarvojen kannalta olennaista on, paljonko alueella säilyy arvokkaita elinympäristöjä ja niitä metsien rakennepiirteitä, jotka ovat talousmetsämaisemassa harvinaistuneet. Tekemällä hoitotoimenpiteitä ainoastaan silloin kun ne ovat virkistyskäytön, luonnontilan palauttamisen tai luonnonsuojelun kannalta perusteltuja, luodaan parhaat edellytykset kiinnostavalle ja luonnoltaan arvokkaalle virkistysmetsälle.

Metsä ei tarvitse ihmistä uudistuakseen ja pysyäksään elinvoimaisena. Poikkeuksen muodostavat hyvin pienialaiset metsäkuviot asutuksen puristuksessa, sekä mm. maapohjaltaan vahvasti kuluneet, aikaisemman hoidon takia tasaikäiset vanhemmat puustot. Voimakkaassakin käytössä olevassa virkistysmetsässä uudistumista tapahtuu yleensä tarpeeksi luontaisesti. Ihmisten liikkumista voi kuitenkin olla tarpeen ohjata kulumisen välttämiseksi, taimien suojaamiseksi sekä kävijöiden mukavuuden ja turvallisuuden takia. Samoista syistä voi olla tarpeen kaataa yksittäisiä puita. (Lehvävirta 2005.)

2.3.1 Metsätalouden vaikutukset metsän virkistysarvoihin

Hakkuutapojen vaikutuksia mäntymetsien virkistyskäyttöarvoon vertailtiin kansalaiskyselyllä, joka toteutettiin muutama vuosi hakkuiden jälkeen. Tulokset osoittivat, että hakkuut vähensivät maiseman virkistyskäyttöarvoa sitä enemmän, mitä enemmän puustoa hakkuussa poistettiin ja mitä laajempi avoimeksi hakatun alueen koko oli. Yleisesti jatkuvapeitteisen metsänkäsittelyn arvioidaan olevan jaksollista käsittelyä parempi metsien virkistyskäytön kannalta. On kuitenkin huomattava, että tutkimusten mukaan edes jatkuvapeitteisesti käsitellyt metsät eivät korvaa käsittelemättömien vanhojen metsien tarjoamia virkistysarvoja (Peura ym. 2022). Hoidettujen metsien arvojen korostajat unohtavat usein sen, että suurimman osan ajasta hoitometsissä vallitsevat niiden kehityskulun vähemmän miellyttävät vaiheet: hakkuuaukot, taimikot ja tiheät tai voimakkaasti käsitellyt nuoret metsät.

Avohakkuu on hävittänyt vanhan metsän. Kuva: Juho Kytömäki

Metsänhoito ja soiden kuivattaminen puuntuotantoon ovat vaikuttaneet kielteisesti myös marja- ja sienisatoihin. Muun muassa hilla-, karpalo- ja mustikkasadot ovat pienentyneet. Vaikka hakkuuaukiolla esimerkiksi puolukan sato voi olla hetkellisesti suuri, se kutistuu taimikon varttuessa lähes olemattomaksi. Hakkuuaukoille saattaa joskus syntyä hyviä vadelmikkoja joidenkin vuosien ajaksi, mutta koska tällaiset pensaikot haittaavat metsänuudistamista, niiden synty yritetään usein estää raivaamalla.

Avohakkuut, monet harvennukset ja siemenpuiden poisto ovat lähes aina haitaksi niin luonto- kuin virkistysarvoillekin. Niiden seurauksena metsäluonto yksipuolistuu, jäljelle jäävät puut ovat enimmäkseen samankokoisia ja -lajisia. Vaihtelua luovat ja eläimille tärkeät tiheiköt ja usein lahoppuitkin häviävät. Hakkuutähteet ja aukoille kasvavat tiheet taimikot ja nuoret metsät vaikeuttavat liikkumista.

Maanmuokkauksen, ojituksen ja hakkuiden kaltaiset hoitotyöt heikentävät pääasiallisesti talouskäytössä olevien metsien sopivuutta virkistyskäyttöön. Etelä-Suomessa talousmetsät uudistushakataan puulajista riippuen yleensä noin 50–90 vuoden iässä. 20–40 vuoden iässä tehdyn ensiharvennuksen jälkeen metsiköitä harvennetaan puulajista ja tuotettavasta puusta riippuen yleensä 1–2 kertaa ennen uudistushakkuuta. Käytettyjen uudistamistapojen seurauksena maanmuokkausta pidetään usein hyvän uudistumistuloksen kannalta välttämättömänä. Avohakkuilla käsiteltävät talousmetsät kelpaavat huonosti virkistyskäyttöön noin puolet kiertoajastaan. Talousmetsien virkistyskäyttöarvo on korkea ainoastaan muutaman vuosikymmenen ajan ennen uudistushakkuuta. Voimaperäinen metsätalous virkistysalueilla haittaa niiden käyttötarkoituksen toteutumista. Piirros Kaisa Illukka

The background of the page features a stylized illustration of a forest landscape. At the top, there are several dark green coniferous trees of varying heights. Below them is a dark green mountain range. The middle section is a solid light blue background containing text. At the bottom, there is a light green area representing a river or stream that flows from the right side towards the left, with several smaller coniferous trees along its banks.

TAVOITTEEKSI HALLITTU LUONNONTILA

“Hallittu luonnontila” on hyvä tavoite kuntien metsissä: metsien annetaan kehittyä luontonsa mukaisesti ilman tarpeettomia hakkuita, mutta pienin harkituin toimenpitein minimoidaan riskit kävijöiden turvallisuudelle, väylien toimivuudelle ja omaisuudelle.

Myös termiä “hallittu hoitamattomuus” käytetään, mutta käsitteellä ei ole vakiintunutta merkitystä, vaan sillä voidaan viitata esimerkiksi puutarhaan, jota kokonaan tai osittain hoidetaan luonnonmukaisena niittynä.

Hallittu luonnontila kuvaa paremmin metsäalueiden hoitokäytäntöä, jossa pyritään luonnon monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kannalta optimaaliseen lopputulokseen.

2.4 HOITOTOIMIA VAIN PERUSTELLUSTA SYYSTÄ

Virkistysmetsissä tehtävien toimenpiteiden tarkoituksena tulee olla monimuotoisen ja turvallisen metsäluonnon tarjoaminen asukkaille, käytöstä aiheutuvien haittojen vähentäminen sekä alueen luonnonarvojen säilyttäminen ja lisääminen. Koska puuntuotanto ei ole virkistysalueiden tehtävä, ei metsätaloudessa vallitseva kiertoaika-ajattelu sovi lähtökohdaksi hoitoa suunniteltaessa. Kiertoaika-ajattelussa metsän puut nähdään pahimmillaan kuten porkkanat: yhtenäisenä ikäluokkana kasvavana, välillä harvennettavana, ja kerralla korjattavana satona.

Virkistysmetsissä usein harjoitettava pienipiirteinen ja vähätuottoinen tai tappiollinen "hoito" on usein enimmäkseen turhaa ja luonnolle vahingollista, eikä usein palvele virkistyskäyttäjääkään. Pelkkä talousmetsien hoitokäytäntöjen hienosäätö, kuten metsän kiertoajan pidentäminen, yksittäisten uudistusalojen pienuus tai avohakkuiden välttäminen, eivät riittävästi turvaa metsän luonnonsuojelullisia arvoja, eivätkä yleensä virkistyskäyttäjääkään, vaikka vähentävätkin haittoja.

Aikaisemman metsänhoidon yksipuolistamassa metsässä tavanomaisesta talousmetsän käsittelystä eroava erityishakkuu saattaa lisätä luonto- ja virkistysarvoja, mikäli se johtaa pidemmällä tähtäimellä puustorakenteen monipuolistumiseen. Näin voivat toimia esimerkiksi vaihtelevalla intensiteetillä tehtävät harvennukset puustoltaan yksipuolisissa metsissä, kuten lähes lehtipuuttomassa tasaikäisessä istutuskuusikossa tai -männikössä tehtävä lehtipuita suosiva harvennus, jossa jäljelle jäävän puuston tiheys vaihtelee harvennusalueen eri osissa. Joskus myös pienaukkohakkuulla voidaan monipuolistaa yksipuolisen istutusmetsän rakennetta. Kun aukot tehdään pienialaisina, voi olla taloudellisestikin kannattavinta jättää rungot monipuolistamaan alueen lahopuustoa. Samalla ne suojaavat taimia tallaukselta ja ehkä myös hirvien ja kauriiden laidunnukselta.

*Kuva:
Amanda
Ainesmaa*

Metsälaki rajoittaa sallittuja metsänkäsittelytapoja puuntuotannon jatkuvuuden takaamiseksi. Lailla on tarkoitus varmistaa, että metsät "antavat kestävästi hyvän tuoton". Metsälaki ei kuitenkaan ole voimassa asemakaava-alueilla, lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen osoitettuja alueita, eikä alueilla joilla on voimassa toimenpiderajoitus asemakaavan laatimiseksi, eikä oikeusvaikutteisen yleiskaavan alueella lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen ja virkistyskäyttöön osoitettuja alueita (ML 2 §). Metsälaki (5b §) sallii metsän käsittelyn perinteisistä harvennus- ja uudistushakkuista poikkeavalla tavalla, kun kyse on monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta merkittävistä metsistä. Samoin tutkimus-, opetus- tai muussa erityiskäytössä oleva metsä saadaan käsitellä sen käyttötarkoituksen edellyttämällä tavalla. Käytännössä kaikki kuntametsät voidaan nähdä metsän monikäytön kannalta erityiskohteina.

Lahopuut ja ulkoilureitti sopivat hyvin samaan metsään.

Kuva: Juho Itäkylä

2.5 HUOMIOITAVAT ELINYMPÄRISTÖT, SUOJAVYÖHYKKEET JA METSÄYHTEYDET

2.5.1 Metsälain tärkeät elinympäristöt ja luonnonsuojelulain luontotyypit

Metsälaki (10 §) määrittelee metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeiksi elinympäristöiksi muun muassa pienvesien välittömät lähiympäristöt, rehevät lehtolaikut sekä tietyt vesitaloudeltaan luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset suot. Luonnonsuojelulaissa (64 §) on puolestaan määritelty suojeltavaksi joukko harvinaisia luontotyyppisiä. Luontoa arvostavat kunnat huomioivat myös sellaiset kohteet, jotka eivät muuttuneen luonnontilan takia aivan täytä lakikohteen kriteereitä. Monet vaurioituneet luontokohteet voivat ajan myötä ennallistua, jos niiden annetaan kehittyä rauhassa. Myös aktiivisin ennallistamistoimin voidaan parantaa heikentyneen elinympäristön tilaa.

Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt on syytä jättää kaiken metsänkäsittelyn ulkopuolelle niissäkin tapauksissa, joissa laki mahdollistaisi kohteen kevyen käsittelyn. Mikäli joillakin kohteilla tehdään hoitotoimenpiteitä, tavoitteena pitäisi aina olla vähäisten hakkuutulojen sijaan kohteen ominaispiirteiden säilyttäminen ja parantaminen. Jos esimerkiksi lehtokohteen luonnonarvojen säilyttäminen vaatii kuusen vähentämistä, kaadetut tai kaulatut puut tulisi jättää paikoilleen lisäämään kohteen lahoppumäärää ja siten luonnonsuojelullista arvoa. Metsälakikohteilta ei myöskään pitäisi korjata tuulenkaatoja.

Koska metsälain tarkoituksena on turvata laissa lueteltujen luontotyyppien ominaispiirteiden säilyminen, kohde pitäisi jättää niin laajaksi, että sen ominaispiirteet säilyvät. Puustoisien metsälakikohteen ominaispiirteet voivat säilyä kokonaan vain, jos kohteen ympärillä on niin suuri suojavyöhyke, että kohde jää auringon paahteen ja tuulten kuivattavan reunavaikutuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi pienvesien ja korprien ominaispiirteiden säilyminen edellyttää tutkimusten mukaan vähimmillään 30 metrin suojavyöhykettä, mutta leveämmätkin suojavyöhykkeet olisivat usein perusteltuja (Keto-Tokoi 2018).

Metsälain elinympäristökohteiden määritelmässä ja lain tulkinnassa on pyritty minimoimaan maanomistajalle aiheutuvia taloudellisia kustannuksia, minkä vuoksi tavanomaiset metsätalouskäytännöt uhkaavat monien arvokkaiden kohteiden säilymistä ja ominaispiirteitä. Metsälain muuttamista koskevan hallituksen esityksen perusteluiden mukaan (HE 75/2013) erityisen tärkeiden elinympäristöjen mediaanipinta-ala on ollut vain noin 0,35 hehtaaria ja keskimääräinen pinta-ala noin 0,6 hehtaaria.

Lisäksi metsälain elinympäristölistasta puuttuu tärkeitä kohteita, kuten runsaslahopuustoiset kangasmetsät. Kuntien metsissä on syytä pyrkiä parempaan ja rajata arvokkaat luontokohteet metsätaloustalouden ulkopuolelle riittävän suurina kokonaisuuksina. Käytännössä etenkin puustoisien säästökohteen pinta-alan pitäisi olla useita hehtaareja, että siihen sisältyisi reunavaikutuksen ulkopuolelle jääviä osia, joissa vaativien metsälajien vaatima suojainen pienilmasto voi säilyä.

Luonnonsuojelulain (64 §) suojeltuihin luontotyyppisiin kuuluu useita harvinaisia arvokkaita luontotyyppisiä, kuten jalopuumetsiköt, pähkinäpensaitot, tervaleppämetsät ja harjumetsien valorinteet. Luonnonsuojelulain mukaan kyseiset luontotyyppiesiintymät ovat suojeltuja vain, mikäli ELY-keskus päättää tehdä niille suojelurajauksen. Luonnon monimuotoisuutta arvostava maanomistaja kuitenkin suojelee luonnonsuojelulaissa lueteltuja luontotyyppisiä virallisesta lakisääteisestä suojelurajauspäätöksestä riippumatta.

Purojen välittömät lähiympäristöt ovat metsälalla suojeltuja. Pienilmaston säilyminen vaatii riittävän leveitä suojavyöhykkeitä. Kuva: Jyri Mikkola

LAILLA SUOJELTUJA ARVOKKAITA ELINYMPÄRISTÖJÄ

Luonnonsuojelulain 64 § – Suojellut luontotyypit

finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230009#Pidm4611191817840

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi päättää suojella seuraavien luontotyyppien (suojeltu luontotyyppi) luonnontilaisen tai luonnontilaiseen verrattavan esiintymän, joka on suojellun luontotyypin säilymiselle tärkeä:

- 1) hiekkarannat
- 2) jalopuumetsiköt
- 3) pähkinäpensaikot
- 4) tervaleppämetsät
- 5) merenrantaniityt
- 6) lehdesniityt
- 7) kedot
- 8) rannikon metsäiset dyynit
- 9) sisämaan tulvametsät
- 10) harjumetsien valorinteet
- 11) meriajokaspohjat
- 12) suojaisat näkinpartaispohjat
- 13) kalkkikalliot.

Metsälain 10§ – Monimuotoisuuden säilyttäminen ja erityisen tärkeät elinympäristöt

finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961093#L3P10

Metsiä tulee hoitaa ja käyttää siten, että turvataan yleiset edellytykset metsien biologisen monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen säilymiselle.

Monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeät elinympäristöt ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia kohteita, jotka erottuvat ympäröivästä metsäluonnosta selvästi. Näiden kohteiden ominaispiirteitä ovat:

- 1)** lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä enintään 0,5 hehtaarin suuruisten lampien välittömät lähiympäristöt, joiden ominaispiirteitä ovat veden läheisyydestä ja puu- ja pensaskerroksesta johtuvat erityiset kasvuolosuhteet ja pienilmasto
- 2)** seuraavat a–e-alakohdissa luetellut suoelinympäristöt, joiden yhteinen ominaispiirre on luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen vesitalous:
 - a)** lehto- ja ruohokorvet, joiden ominaispiirteitä ovat rehevä ja vaateliias kasvillisuus, erirakenteinen puusto ja pensaskasvillisuus
 - b)** yhtenäiset metsäkorte- ja muurainkorvet, joiden ominaispiirteitä ovat erirakenteinen puusto ja yhtenäisen metsäkorte- tai muurainkasvillisuuden vallitsevuus
 - c)** letot, joiden ominaispiirteitä ovat maaperän runsasravinteisuus, puuston vähäinen määrä ja vaateliias kasvillisuus
 - d)** vähäpuustoiset jouto- ja kitumaan suot, sekä
 - e)** luhdet, joiden ominaispiirteenä on erirakenteinen lehtipuusto tai pensaskasvillisuus sekä pintavesien pysyvä vaikutus

3) rehevät lehtolaikut, joiden ominaispiirteitä ovat lehtomulta, vaateliias kasvillisuus sekä luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen puusto ja pensaskasvillisuus

4) kangasmetsäsaarekkeet, jotka sijaitsevat ojittamattomilla soilla tai soilla, joissa luontainen vesitalous on pääosin säilynyt muuttumattomana

5) kallioperässä olevat tai kivennäismaahan uurtuneet, jyrkkärinteiset, pääosiltaan vähintään kymmenen metriä syvät rotkot ja kurut, joiden ominaispiirteenä on luonteenomainen muusta ympäristöstä poikkeava kasvillisuus

6) pääosiltaan vähintään kymmenen metriä korkeat jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät

7) karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot ja louhikot, joiden ominaispiirre on harvahko puusto

Edellä 2 momentissa tarkoitettut erityisen tärkeät elinympäristöt ovat pienialaisia tai metsätaloudellisesti vähämerkityksellisiä. Elinympäristön taloudellista arvoa arvioitaessa otetaan huomioon mitä 11 §:ssä säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarvittaessa tarkemmin erityisen tärkeiden elinympäristöjen luonnontilaisuudesta, luonnontilaisuuden kaltaisuudesta ja ominaispiirteistä.

2.5.2 Uhanalaiset luontotyypit

Suomessa tuorein luontotyyppien uhanalaisuusarviointi on vuodelta 2018. Uhanalaisuusarvioinnissa on tarkasti määritelty niin metsien, soiden, vesistöjen, kallioiden kuin perinnebiotooppienkin eri luontotyyppien uhanalaisuus. Arviointiin sisältyy myös kuvaus kustakin luontotyyppistä. Arviointi on erityisen hyödyllinen soiden ja vesistöjen arvottamisessa. Uhanalaiset luontotyypit tulisi huomioida kaikessa kunnan maankäytössä.

Ks. [TIETOLAATIKKO – “Suomen luontotyyppien uhanalaisuus” kappaleessa 1.2](#)

Luontotyyppien punaisen kirjan verkkopalvelu:

luontotyyppienuhanalaisuus.ymparisto.fi/

Keskirehevää korpea. Kaikki korvet ovat uhanalaisia luontotyyppejä ja vesitaloudeltaan luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset korvet suojavyöhykkeineen pitäisi jättää rauhaan metsätaloustoimenpiteiltä.

Kuva: Jyri Mikkola

2.5.3 METSO-ohjelman mukaiset arvokkaat metsäiset elinympäristöt

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmaa (METSO) varten vuonna 2016 laaditut luonnontieteelliset valintaperusteet (Syrjänen ym. 2016) ovat asiantuntijatyönä laadittu metsäluonnon arvottamiskriteeristö.

Valintaperusteissa on määritelty arvottamiskriteerit kymmenelle metsäiselle elinympäristötyypille. Kuntametsien kannalta tärkeimpiä näistä ovat runsaslahopuustoiset kangasmetsät, lehdot, puustoiset suot ja soiden reunametsät sekä monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot. Kohteet luokitellaan niiden luontoarvojen perusteella kolmeen arvoluokkaan. Sivistynyt kunta huomioi ja säilyttää metsänhoidossaan METSO-ohjelman mukaiset elinympäristöt vähintäänkin edustavuusluokkien I ja II kohteiden osalta.

METSO I -luokan runsaslahopuustoista kangasmetsää. Kuva: Jyri Mikkola

Valintaperusteissa on lisäksi määritelty joukko elinympäristöjen ominaispiirteitä, joita tulisi lisätä niin suojelualueilla kuin talousmetsissä. Näitä ovat mm. lahoppuusto, luonnontilainen vesitalous sekä puuston erirakenteisuus. Erirakenteisuudella tarkoitetaan samassa metsikössä kasvavien puiden monipuolista ikä- ja kokojakamaa sekä epäsäännöllistä puiden sijaintia (vastakohtana suoriin riveihin istutettu ja harvennettu tasaikäinen hoitometsä).

Lisätietoa:

- Syrjänen ym. 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen – METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025
- julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74890

Kalliometsää Uudellamaalla. Sivistynyt kunta huomioi ja säilyttää metsänhoidossaan METSO-ohjelman mukaiset elinympäristöt suojavyöhykkeineen vähintäänkin edustavuusluokkien I ja II kohteiden osalta.
Kuva: Jyri Mikkola

ESIMERKKEJÄ METSISTÄ, JOTKA PITÄISI JÄTTÄÄ RAUHAAN METSÄTALOUDelta JA ANTAA KEHITTYÄ LUONTAISESTI:

- METSO-ohjelman luonnontieteellisten valintaperusteiden mukaisten arvoluokkien I ja II mukaiset metsät
- lehtoalueet
- metsiköt, joissa on merkittävästi lahovikaista tai kuollutta puustoa
- metsiköt, joilla on muuten, esim. monipuolisen puulajikoostumuksensa tai puuston ikä- ja kokorakenteen vuoksi hyvät mahdollisuudet kehittyä erityisen arvokkaiksi alueiksi
- myrskytuho- ja metsäpaloalueet (metsätuholain sallimissa rajoissa)
- runsaasti jaloja lehtipuita tai haapaa kasvavat metsät
- alueet, joilla metsätalouden kannattavuus on heikko, esimerkiksi tiettömät saaret, kallioalueet ja suometsäsaarekkeet
- uhanalaisten ja harvinaisten lajien elinympäristöt
- arvokkaiden kohteiden suojavyöhykkeet

2.5.4 Uhanalaisten ja harvinaisten lajien elinympäristöt

Luonnonsuojelulain erityisesti suojeltavien lajien (LSL 77 §), suurten petolintujen pesäpuiden (LSL 73 §) sekä liito-oravan, lepakoiden ym. luontodirektiivin IV liitteen lajien (LSL 78 §) esiintymispaikkojen lisäksi kuntametsien hoidossa tulisi säilyttää myös valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten sekä muiden vaatekuiden ja harvinaistuneiden lajien elinpaikat ja esiintymät. Hyvä esimerkki lisähuomiota vaativasta lajiryhmästä ovat kanalinnut, joiden poikas- ja soidinympäristöjen säilyttämisen eteen monet kunnat voisivat tehdä paljon nykyistä enemmän. Metson soidinalueet tulisi jättää kokonaan hakkuiden ulkopuolelle.

Kunnan kannattaa hankkia tietoonsa ja merkitä metsäsuunnitelmaan niin Suomen Lajitietokeskuksesta (laji.fi) saatavat kuin myös ELY-keskuksen tai metsäkeskuksen tiedossa olevat valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten lajien esiintymispaikat. Lajiharrastajien kannattaa toimittaa tietonsa uhanalaisten lajien esiintymistä laji.fi-rekisteriin ja lisäksi suoraan kunnan ympäristö-, metsä- ja kaavoitusasioista vastaaville sekä ELY-keskukselle ja metsäkeskukselle.

Säilytettävät lajien elinympäristöt on rajattava metsätalouden ulkopuolelle riittävän laajoina, jotta lajiesiintymä säilyy elinkelpoisena myös mahdollisen hakkuun jälkeen. Säästettävän kohteen laajuus riippuu kunkin lajin elinympäristövaatimuksista. Mikäli esiintymiä on alueella paljon, on perusteltua rajata laajempi säästökohde arvokkaan lajistokeskittymän ympärille.

Ks. myös [TIETOLAATIKKO "Metsiemme uhanalaiset lajit" kappaleessa 1.2](#)

Lajiston uhanalaisuusarvioinnin eli Punaisen kirjan verkkopalvelu:

punainenkirja.laji.fi/

Metson soidinalueet tulisi jättää kokonaan hakkuiden ulkopuolelle. Kuva: Irma Kortekallio

LIITO-ORAVAN METSÄSSÄ VIIHTYY MYÖS IHMINEN

Liito-orava on uhanalainen laji, jonka kanta on vähentynyt voimakkaasti, kun metsänhakkuut ovat hävittäneet ja pirstoneet sen tarvitsemia yhtenäisiä metsäalueita. Se viihtyy kuusivaltaisessa sekametsässä, jossa puut ovat suhteellisen vanhoja. Paras ympäristö on sopivan väljä liitämiseen, mutta varsinkin pesien ympäristössä riittävän tiheä, että liikkuminen onnistuu suojaan saalistavilta pöllöiltä. Liito-orava tarvitsee kolopuita, erityisesti vanhoja haapoja, ja yhtenäisiä puustoisia kulkuyhteyksiä pesäpaikkojen ja ruokailualueiden välillä. Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on luonnonsuojelulain (78 §) kielletty. Liito-oravan elinpiiri tunnustetaan yleensä etsimällä noin riisinjyvän kokoisia papanoita suurten puiden tyviltä. Jätöksiä kannattaa pitää silmällä erityisesti kevättalvesta alkukesään, jolloin ne ovat helpoiten havaittavissa. Liito-oravan elinympäristöt ovat useimmiten hyvin sopivia myös virkistyskäyttöön ja niiden suojeleminen ja säilyttäminen palvelee siksi myös ihmisten tarpeita. Liito-oravan etsimisestä, suojelusta ja elinympäristöjen huomioimisesta metsätaloudessa ja kaupunkisuunnittelussa voi lukea lisää esimerkiksi seuraavista julkaisuista:

Suomen luonnonsuojeluliiton liito-oravasivu verkossa:

sll.fi/mita-me-teemme/metsat/liito-orava/

“Liito-orava – Tietoa lajista ja kartoituksesta” (Suomen luonnonsuojeluliitto 2020):

Kartoitusopas antaa tietoa liito-oravasta, liito-oravan elinympäristöstä ja lajin vaatimuksista. Se kertoo myös, miten liito-oravalle sopivan metsän tunnistaa ja miten havaintojen ja löytöjen kanssa tulee toimia.

sll.fi/app/uploads/2020/06/Liitis-kartoitusopas-A5-WEB-aukeamat.pdf

“Metsien käsittely liito-orava -alueella” (Sulkava 2015):

Suomen Luonnonsuojeluliiton ohje liito-oravan elinympäristöjen ja metsänkäsittelyn yhteensovittamiseksi. Ohjetta noudattamalla liito-oravan suojelu voitaisiin hoitaa lakien vaatimukset täyttäen ja lajia oikeasti suojellen.

sll.fi/app/uploads/2018/10/SLL_Liito-oravaohje.pdf

“Liito-oravan huomioiminen kaupunkisuunnittelussa” (Ahopelto ym. 2021):

Liito-orava LIFE -hankkeessa tuotetussa oppaassa esitellään hankekaupungeissa hyviksi tunnistettuja keinoja ja työkaluja, joiden avulla liito-oravan elinympäristöverkostot voidaan turvata kuntatasolla.

julkaisut.metsa.fi/julkaisu/liito-oravan-huomioiminen-kaupunkisuunnittelussa-hyvien-kaytantojen-opas/

***Liito-orava on uhanalainen laji, jonka kanta on vähentynyt voimakkaasti, kun metsänhakuut ovat hävittäneet ja pirstoneet sen tarvitsemia yhtenäisiä metsäalueita.
Kuva: Benjam Pöntinen***

*Haavan syksyistä väriloistoa liito-oravalle
soveltuvassa metsässä Kirkkonummella.
Kuva: Laura Räsänen*

*Liito-oravan elinympäristöt ovat
useimmiten hyvin sopivia myös
virkistyskäyttöön ja niiden suojelu ja
säilyttäminen palvelee siksi myös
ihmisten tarpeita.. Liito-oravan elinpiiri
tunnistetaan yleensä etsimällä noin
riisinjyvän kokoisia papanoita suurten
puiden tyviltä.*

Kuva: Jyri Mikkola

Liito-oravan papanoita kannattaa etsiskellä erityisesti kevättalvesta alkukesään, jolloin ne ovat helpoiten havaittavissa. Niiden määrä ja väri voi vaihdella.

Kuva: Esa Hankonen

Liito-orava tarvitsee kolopuita, erityisesti vanhoja haapoja, ja yhtenäisiä puustoisia kulkuyhteyksiä pesäpaikkojen ja ruokailualueiden välillä.

Kuva: Paul Stevens

2.5.5 Suojeltavien kohteiden suojavyöhykkeet

Suojavyöhykkeillä pyritään estämään suojeltavien alueiden lajiston muuttumista aiheuttava reunavaikutus. Reunavaikutus johtuu pääosin pienilmaston muutoksesta: kuivumisesta sekä tuulisuuden ja valon määrän lisääntymisestä. Erityisen tarpeellisia suojavyöhykkeet ovat pienten, pitkänomaisten tai reunoiltaan rikkonaisten kohteiden sekä kuusivaltaisten metsien ympärillä. Suojavyöhykkeet ovat välttämättömiä elinympäristöille, joiden pienilmasto on luontaisesti suojaisa ja kostea, koska näiden lajisto on sopeutunut vakaaseen pienilmastoon. Ympäristön hakkuiden aiheuttama reunavaikutus voi hävittää lajien esiintymiä vaikka itse kohdetta ei hakattaisi.

Suojavyöhykkeen riittävä leveys riippuu mm. ympäröivien metsien rakenteesta, niiden käsittelystä, kohteen metsätyypistä ja reunan asemasta ilmansuuntiin nähden. Suojavyöhykkeen vähimmäisleveytenä voidaan pitää 30 metriä. Jotta pienilmaston muuttumiselta vältyttäisiin varjoisissa elinympäristöissä kuten kuusimetsissä ja korvissa, pitäisi suojavyöhykkeiden olla vähintään noin 50 metriä (Keto-Tokoi 2018). Karummilla mäntykankailla suojavyöhykkeet voivat olla kapeampia. Niiden tulisi kuitenkin olla niin leveitä, että varsinaisen suojeltavan alueen reunimmat puut pysyvät viereisen metsän hakkuun jälkeen pystyssä ja lisääntyvä tuulisuus kaataa puita vain suojavyöhykkeeltä eikä arvokkaasta elinympäristöstä. Vaikka suojelualue rajautuisi tiehen, on suojavyöhykkeestä tien toisella puolella hyötyä mm. tuulen vaikutusta pienennettäessä. Myös suojavyöhykkeet on suositeltavaa jättää kokonaan metsänhoidon ulkopuolelle.

Korven suojaisa ja kostea pienilmasto ei säily ilman riittävää suojavyöhykettä.
Kuva: Jyri Mikkola

2.5.6 Vesistöjen suojavyöhykkeet

Vesistöjen ranta-alueet lähiympäristöineen ovat suomalaisen luonnon luontaisia monimuotoisuuskeskittymiä. Vesistöjen rannoille on tarpeen jättää riittävän leveät käsittelemättömät suojavyöhykkeet. Parhaimmillaan suojavyöhyke estää metsätalouden aiheuttaman kiintoaine- ja ravinnekuormituksen vesistöön, säilyttää lajistollisesti arvokkaan rantametsän, toimii ekologisena käytävänä sekä vähentää metsänkäsittelyn maisemahaittoja. Käytännössä talousmetsien suojavyöhykkeet ovat yleensä vain muutamia metrejä ja varsinaista järeää puustoa niihin sisältyy hyvin vähän. Näin kapea suojavyöhyke toimii heikosti.

Maaston pinnanmuodoista, kasvillisuudesta ja maalajien vaihtelusta johtuen riittävän suojavyöhykkeen minimileveys vaihtelee. Tutkimustiedon pohjalta 30 metriä leveä ja kokonaan käsittelemätön vesistön suojavyöhyke on ekologisesti hyvin perusteltu ratkaisu. (Keto-Tokoi 2018.)

Kuntametsien hoidossa kannattaa suosia leveitä vesistöjen suojavyöhykkeitä. Tällä turvataan paitsi vesistöjen laadun säilyminen ja ranta-alueen monimuotoisuus, myös rantametsien virkistys- ja maisema-arvot. Vesistöjen rantametsät toimivat tärkeinä ekologisina yhteyksinä hakkuiden ja nuorten metsien pirstomassa metsämaisemassa. Lisää tietoa suojavyöhykkeiden merkityksestä ja erilevyisten suojavyöhykkeiden toimivuudesta löytyy *Tutkimustietoon perustuvia suosituksia vastuullisen metsänhoidon kehittämiseksi* -raportista (Keto-Tokoi 2018).

Järvenrantaan on jätetty parin puurivin kulissi. Usein Suomessa ei jätetä sitäkään, vaikka rantametsät ovat tärkeitä niin luonnon monimuotoisuudelle, vesistöille kuin virkistyskäytöllekin. Kuva: Karri Tahvanainen / Greenpeace

2.5.7 Ekologiset yhteydet

Ekologiset yhteydet mahdollistavat eläinten, kasvien, sienten ja ihmisten siirtymisen luontoalueelta toiselle. Vaatimukset yhteyden leveydelle ja laadulle vaihtelevat lajikohtaisesti. Pääsääntöisesti ekologinen yhteys toimii sitä paremmin mitä leveämpi ja parempilaatuinen se on. Olennaista on myös se, millaisista elinympäristöistä ekologinen yhteys muodostuu. Esimerkiksi hirvi- ja kauriseläimille sopii metsiä ja peltoja sisältävä yhteys, mutta liito-oravalle laaja peltoalue voi olla jopa rakennettua aluetta pahempi leviämiseste. Helposti unohtuu, että on tärkeää turvata huomaamattomampienkin hyönteisten, sienten ja kasvien siirtymäreittien suotuisat olosuhteet.

Tärkeät metsäyhteydet pitää säilyttää puustoisina, tarpeeksi leveinä ja mahdollisimman luonnontilaisina. Erityisesti ekologiset yhteydet on huomioitava kaavoituksessa ja muussa maankäytön suunnittelussa, mutta myös metsätaloustoimenpiteitä ja varsinkin avohakkuita on tarpeen rajoittaa kapeiden yhteyksien toimivuuden varmistamiseksi.

Viheryhteyden ekologisen toimivuuden kannalta on tärkeää, että yhteys säilyy riittävän leveänä. Esimerkiksi Kestävät kaupunkiseudut -julkaisussa (Söderman ym. 2012) on käytetty toimivan ekologisen yhteyden määritelmää, jonka mukaan ekologisen yhteyden tavoiteltava minimileveys on taajamassa 300 m ja taajaman ulkopuolisella kaupunkiseudulla 500–1000 m. Ekologisen yhteyden kapein kohta (pullonkaula) ei saa olla leveyttään pidempi. Käytännössä kaavoituksessa säästettävät ekologiset yhteydet ovat monesti edellä mainittuja kapeampia, ja – tapauksesta riippuen – silti edelleen toimivia. Myös yhteyden ekologinen laatu on tärkeää, eikä esimerkiksi metsälajiston liikkumista voi turvata pellolle sijoittuvalla yhteydellä.

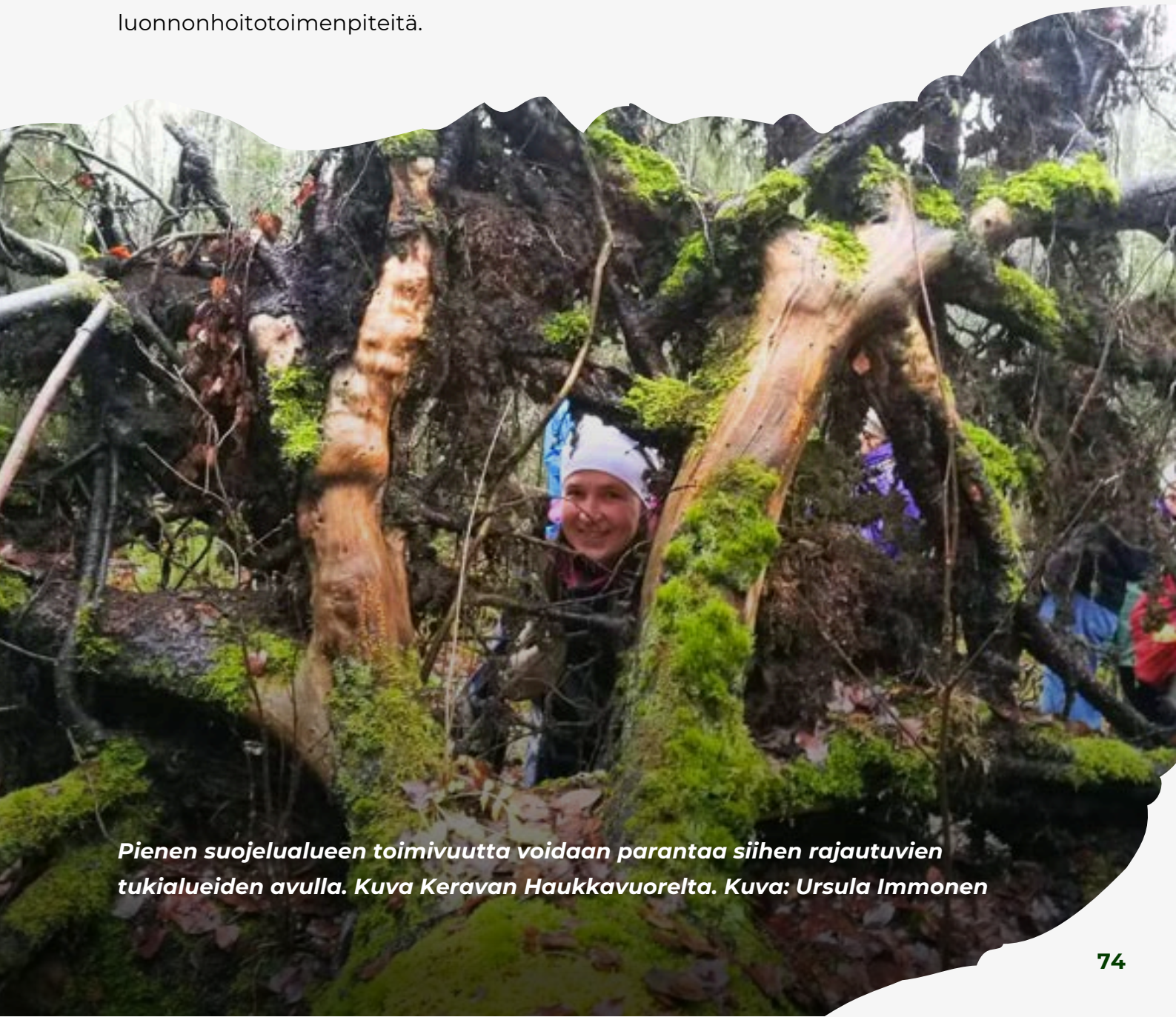

Maakuntakaavan viheryhteys Kolabacken, Kirkkonummi. Asemakaavan luonnoksessa viheryhteys oli piirretty pääosin pellolle. Paikallisyhdistyksen lausunnon ja valitusuhan ansiosta lopullisessa kaavassa viheryhteytenä säilyy rinteen koko pystyssä oleva metsä. Kuva: Laura Räsänen

2.5.8 Luonnonsuojelualueiden tukialueet

Valtaosa kuntien perustamista suojelualueista on kooltaan melko pieniä. Näiden alueiden suojelu- ja virkistysmerkitystä voidaan lisätä suojelualueiden laajentamisen lisäksi perustamalla alueiden lähiympäristöön erityisiä tukialueita. Näiden tukialueiden käytössä tulee suosia sellaisia metsän- ja luonnonhoidon käytäntöjä, joiden seurauksena alueilla lisätään niitä elinympäristöjä ja metsien rakennepiirteitä, joita suojelualueellakin on. Tukialueiden on hyvä antaa kehittyä houkutteleviksi virkistysalueiksi ja ohjata niille virkistyskäyttöä, jolloin käyttöpaine varsinaisella suojelualueella vähenee. Erityisen tärkeää on välttää avohakkuita suojelualueiden läheisyydessä.

Tukialueilla voidaan lisätä esimerkiksi lahopuun määrää, mutta samalla niitä voidaan käyttää virkistykseen ja jopa maltilliseen metsätalouteen. Tukialueilla voidaan suorittaa myös laajemman mittakaavan ennallistamis- tai luonnonhoitotoimenpiteitä.

Pienen suojelualueen toimivuutta voidaan parantaa siihen rajautuvien tukialueiden avulla. Kuva Kerävän Haukkavuorelta. Kuva: Ursula Immonen

2 . 6 VIRKISTYSMETSIIEN HALLITTU LUONNONTILA

Väärät metsänhoitomenetelmät voivat vaarantaa taajamametsien jatkuvuuden. Lehvävirran (2005) tutkimuksen mukaan puiden taimia syntyy ja on yleensä riittävästi, jotta kaupunkimetsät pysyvät metsinä, mutta paikoin tallaus on niin voimakasta, että lähes kaikki taimet tallautuvat kuoliaiksi. Tallaus myös ohjaa metsän rakenteen kehitystä: maaseutumetsissä taimet kasvavat usein runsaimpina aukkopaikoilla, mutta kaupunkimetsissä saattaa aukoissa tallaus olla liian voimakasta. Tallauksen leviämistä edistää helppokulkuisuus: jos metsät raivataan kauttaaltaan harventaen, eikä maahan jätetä kaatuneita tai kaadettuja puita, ulkoilijat liikkuvat metsän joka kolkassa. Siellä missä virkistyskäyttö on runsasta, taimet menestyvät parhaiten tallausta haittaavien esteiden vierillä. Tällaisia esteitä ovat mm. tiheiköt, puut, kivet ja kaatuneet puunrungot. Liian tallaamisen uhkaamissa metsiköissä kannattaa ohjata ihmisten kulkua ja luoda "turvapaikkoja" taimille kaatamalla muutamia puunrunkoja maahan suunnitellusti. Myös jo kaatuneita tai kaadettuja runkoja voidaan tarvittaessa siirtää sopivampiin paikkoihin.

*Maapuut ovat suojelleet takana näkyviä taimia. Etualan puu toimii penkkinä.
Kuva: Laura Räsänen*

Taajamametsiin vaikuttavat suoraan monet urbaanit tekijät: mm. lehtipuut hyötyvät siitä, että kaupungeissa on paljon metsänreunaa, kun taas kuusi näyttää siitä kärsivän. Hirvi- ja kauriseläinten vähäinen määrä tai puuttuminen kokonaan suosii lehtipuiden taimia ja niiden runsaus taas vähentää lehtipuustoa. Taajamametsien puita tappavat luontaisesti etenkin tuuli, hyönteiset ja kuivuus. Voi olla, että aikaa myöten puustorakenne kaupunkimetsissä muuttuu lehtipuuvaltaisemmaksi kuin mitä se on vastaavissa maaseutumetsissä (Lehvävirta 2005). Kun kuusi kärsii todennäköisesti myös ilmaston muuttuessa, on syytä tarkkailla, ettei kuusen osuus pääse laskemaan liikaa. Kuusen rooli taajamametsissä on merkittävä sekä metsäluonnon monimuotoisuuden että ympärivuotisen suojavaikutuksen kannalta. Jos metsikön kehitykseen puututaan, on hyvä muistaa, että parasta varautumista ilmastonmuutokseen on suosia kullekin kasvupaikalle sopivia puulajeja ja mahdollisuuksien mukaan sekametsiä.

Ihmistoiminnan seurauksena metsikön rakenne kehittyy usein yksipuoliseksi. Tällaisista tilanteista metsiköitä on syytä ohjata hoidolla monipuolisempaan suuntaan esimerkiksi nuorissa yksilajisissa ”ylitiheissä” istutusmetsissä ja tasarakenteisissa kuluneissa metsissä, joissa uudistuminen on huonoa ilman puuston käsittelyä tai istutusta. Myös silloin, kun ihmiset liikkuvat suurin joukoin metsässä tai sen välittömässä läheisyydessä, saatetaan tarvita metsänhoitoa. Tällaisia alueita ovat asutuksen sisällä olevat pienet ja pirstoutuneet metsiköt sekä tonttien, liikenneväylien ja rakennettujen ulkoiluväylien välittömät reuna-alueet noin puun pituutta vastaavalta leveydeltä, missä huonokuntoiset puut voivat aiheuttaa vaaraa.

Onnettomuuksien välttämiseksi ulkoilureittien ja käytetyimpien polkujen reunoilta voidaan kaataa kaatumisvaarassa tai katkeamisvaarassa olevat puut. Useimmiten niitä ei ole mitään syytä poistaa metsästä, vaan ne voidaan jättää maahan niille sijoilleen, siirtää sivummalle metsään tai katkaista, niin että jäljelle jää 2–4 metriä korkeita tekopötkelöitä mm. kolopesijöiden tarpeisiin.

Kun puu kaatuu näkymien kannalta epäsopivaan paikkaan, voidaan tilannetta auttaa usein siirrolla tai sillä, että oksat tai järeimmät niistä sahataan pois, jolloin runko maastoutuu paremmin. Etenkin metsikkökuviolla, jolla ei ole totuttu lahopuuhun – kuten lähellä asutusta ja vilkkaasti käytettyä reittiä – on syytä kertoa kyltein lahopuun merkityksestä.

Onnettomuuksien välttämiseksi ulkoilureittien ja käytetyimpien polkujen reunoilta voidaan kaataa kaatumisvaarassa tai katkeamisvaarassa olevat puut. Useimmiten niitä ei ole mitään syytä poistaa metsästä, vaan ne voidaan jättää maahan niille sijoilleen, siirtää sivummalle metsään tai katkaista, niin että jäljelle jää 2–4 metriä korkeita tekopökölöitä kolopesijöiden tarpeisiin. Kuva: Laura Penttinen

2.6.1 Lahopuu ja metsäluonnon monimuotoisuus

Viidennes eli noin 5000 metsiemme eliölajeista on riippuvaisia lahoavasta puusta. Lahopuun väheneminen metsätalouden seurauksena on eräs tärkeimmistä lajiston uhanalaisuuden syistä (Hyvärinen ym. 2019). Eteläsuomalaisissa talousmetsissä lahopuuta on keskimäärin 5,5 kuutiometriä hehtaarilla (VMI13). Lukua voi verrata tutkimukseen perustuvaan arvioon, jonka mukaan luonnontilaisissa vanhoissa tuoreen kankaan kuusivaltaisissa metsissä Fennoskandian etelä- ja keskiborealisissa osissa lahopuun tilavuus vaihtelee välillä 60–120 m³/ha (Siitonen 2001). Talousmetsien ja useiden suojelualueidenkin nykyiset lahopuumäärät ovat useimmille lahopuuta vaativille uhanalaisille lajeille täysin riittämättömiä. Erityisesti pulaa on järeästä, läpimitaltaan yli 20 cm lahopuusta.

Erityisen paljon lahopuulla eläviä lajeja on sienissä ja selkärangattomissa eläimissä, mutta kolo- ja lahopuuta hyödyntävät monet isommatkin eläimet kuten koloissa pesivät liito-oravat, tikat ja tiaiset. Monet lahopuuta vaativista eliölajeista ovat erikoistuneet elämään vain yhdellä puulajilla tietyssä lahoamisprosessin vaiheessa tai ainoastaan tietyn seuralaislajin kanssa – esimerkiksi eräät kovakuoriaislajit ovat riippuvaisia tietyistä lahottajasienistä. Lajien erilaisten vaatimusten vuoksi metsikön lahopuuston tulisi olla mahdollisimman monipuolista eli monilajista, -ikäistä ja kokoista, kaikissa lahoamisen vaiheissa. Luonnonmetsille ominainen järeä ja pitkälle lahonnut puu puuttuu suurelta osin jopa Etelä-Suomen suojelualueiden metsistä. Osa lahopuuta vaativista lajeista, erityisesti sienistä, tulee toimeen ainoastaan vanhan metsän suojaisassa ja kosteassa pienilmastossa. Toiset lajit, esimerkiksi monet kovakuoriaiset, kuitenkin hyväksyvät avoimet alueet tai suorastaan suosivat niitä.

Lahopuulla elävän lajiston, kuten kääpien, selvittäminen tuottaa tärkeää tietoa metsäluonnon monimuotoisuudesta niin metsien suojelun kuin kaavoituksenkin käyttöön. Kuva: Laura Räsänen

Lahopuujatkumo on lahoppuusta riippuvaisten lajien kannalta välttämätön. Tällä tarkoitetaan eriasteisesti lahonneen puun jatkuvaa esiintymistä pitkällä aikavälillä. Koska lahoaminen on etenevä ja jatkuva prosessi, uutta kullekin lajille sopivaa lahoppuuta pitää muodostua tilalle entisen lahotessa kyseisen lajin näkökulmasta käyttökeltvottomaksi. Lahoppuulla elävä laji häviää metsiköstä, jos sopivan lahoppuun määrä laskee lajin vaatiman tason ns. kynnsarvon alapuolelle. Laji voi levitä takaisin alueelle vain, jos sopivan lahoppuun määrä nousee riittäväksi ja lajin esiintymiä on säilynyt leviämisetäisyydellä.

Lahoppuun määrää voidaan ja pitäisi kasvattaa monin eri keinoin. Tärkeintä on jättää luontaisesti syntynyt lahoppu metsään. Talousmetsissäkin kaikissa metsänkäsittelyn vaiheissa tulisi säästää kuolleiden puiden lisäksi myös lahovikaisia puuta. Heikkokasvuisten, vioittuneiden tai taloudellisesti vähäarvoisten puiden säästäminen ei olennaisesti heikennä vahvempien puiden kasvuedellytyksiä. Niiden jättämisestä metsään ei aiheudu myöskään merkittäviä taloudellisia kustannuksia. Ennallistamistoimenpiteenä lahoppuuta voidaan synnyttää metsiin myös aktiivisesti esimerkiksi harvennushakkuiden yhteydessä jättämällä osa kaadettavista rungoista metsiin. Puiden hidas tappaminen kaulaamalla ja juuria vahingoittamalla luo sahakantaa luonnonmukaisemman katkeamiskohdan. Luonnollisesti kuoleva puu tarjoaa myös sahaamalla kaadettua puuta sopivamman elinympäristön lahoppuusta riippuvaisille lajeille ja sopii paremmin metsämaisemaan (tarkemmin Similä & Junninen 2011).

Lahoppuuta Mäntsälän Sahajärven arvokkaalla metsäalueella, joka saatiin pitkän kamppailun tuloksena suojeluun. Kuva: Satu Orajärvi

Tuulenkaatojen, kuolleiden pystypuiden sekä sopiviin paikkoihin muodostuneiden laajempien myrsky- ja lumituhojen synnyttämän lahoppuun paikka on metsässä. Ainoastaan poikkeukselliset tuhot voivat aiheuttaa hyönteistuhojen riskin (katso tarkemmin [TIETOLAATIKKO – Kaarnakuoriaisilla perustellaan usein tarpeettomia hakkuita](#)). Erityisen arvokasta on metsäpalojen myötä syntynyt palanut puu ja jalojen lehtipuiden lahoppu. Lajistonsuojelun kannalta parhaaseen tulokseen päästäisiin, kun erityisesti suojelualueille sekä niiden yhteyteen ja läheisyyteen lisättäisiin lahoppuuta.

Virkistyskäytössä oleviin metsiin jätetyn lahoppuuston tarkoituksesta ja merkityksestä on hyvä kertoa alueen käyttäjille opastauluilla, jotta metsässä liikkuvat ihmiset oppivat arvostamaan sitä. Suositeltavaa on myös kaatuneiden puiden käyttäminen kulkuesteinä kuluneilla ja kulumisen uhkaamilla alueilla.

[Tutkimustietoon perustuvia suosituksia vastuullisen metsänhoidon kehittämiseksi -raportissa](#) (Keto-Tokoi 2018) on hyvä kooste kuolleen puun merkityksestä metsäluonnolle ja sen lisäämisestä talousmetsissä.

Lahopuiden säästäminen monipuolistaa metsää myös ulkoilijan näkökulmasta. Kuva: Riku Cajander

KAARNAKUORIAISILLA PERUSTELLAAN USEIN TARPEETTOMIA HAKKUITA

Joidenkin kaarnakuoriaisten, kuten kuusella elävän kirjanpainajan, lisääntymistä edesauttavat aurinkoiset metsänreunat, esimerkiksi avohakkuualueen rajalla, sekä erityisesti kuivuus, joka heikentää puiden vastustuskykyä. Erityisen herkkiä metsätuhoille ovat tasaikäisenä kasvatettavat monokulttuurit, joissa kasvatetaan vain yhtä puulajia. Puuston monipuolinen ikärakenne ja lajikoostumus parantavat metsän tuhonkestävyyttä. Lahopuun lisääntymisen yhteydessä pelätään yleensä turhaan kaarnakuoriaisia ja lakia metsätuhojen torjunnasta.

Laki metsätuhojen torjunnasta (1087/2013) määrää poistamaan metsälain piiriin kuuluvasta metsästä tietyn raja-arvon ylittävän osuuden tuoreista vahingoittuneista puista, joista voi levitä metsätuhoja aiheuttavia hyönteisiä ympäröivään metsään (raja-arvot: kuusi 10 m³/ha, kaarnoittunut mänty 20 m³/ha). Lain mukainen korjuuvelvollisuus koskee siis vain sellaista vaurioitunutta mänty- tai kuusipuuta, josta metsätuhoja aiheuttavat hyönteiset voivat levitä. Käytännössä tämä tarkoittaa enintään noin vuoden kuolleena olleita puita, koska metsätuhoja aiheuttavat hyönteiset lisääntyvät vain vielä elossa olevissa tai melko äskettäin kuolleissa rungoissa, joiden kuoren alla oleva nilakerros tarjoaa niille ravintoa. Tätä vanhemmat kuolleet puut eivät enää sovellu tuhoja aiheuttavien kaarnakuoriaisten ravinnoksi, eikä niitä myöskään lasketa mukaan arvioitaessa vahingoittuneen puun määrän lain mukaisen raja-arvon ylittymistä. Monipuolinen lahopuusto parantaa kaarnakuoriaisten luontaisten vihollisten (petojen ja loisten) elinmahdollisuuksia ja siten osaltaan hillitsee tuhoja aiheuttavien hyönteisten lisääntymistä. Yli vuoden kuolleena ollutta lahopuuta ei siis metsätuhojen torjumisenkaan näkökulmasta tarvitse eikä kannata poistaa metsästä.

Kirjanpainaja

Ips typographus.

Kuva: Raimo Peltonen/

CreativeCommons

Vapaa 4.0

Kirjanpainajan syömiä kuusia. Yli vuoden kuolleena olleita puita ei tarvitse eikä kannata poistaa metsästä vaan ne toimivat ravinnon lähteinä ja elinympäristöinä myös monelle kirjanpainajan loiselle ja pedolle.

Kirjanpainaja voi auttaa yksipuolisen talousmetsän rakenteen ennallistumista luontaisemmaksi, kun kuolleiden puiden kaaduttua syntyy tilaa uusille taimille.

Kuva: Jyri Mikkola

Laki metsätuhojen torjunnasta eli "metsätuholaki" (1087/2013) on voimassa samoilla alueilla kuin metsälaki (molempien lakien 2 §). Lakeja sovelletaan metsätalousmaaksi luettavilla alueilla, mutta niitä ei sovelleta luonnonsuojelualueilla, kaavassa suojelluksi osoitetuilla alueilla tai asemakaavassa virkistykseen osoitetuilla alueilla. Myös metsälain 10§:ssä tarkoitettulla erityisen tärkeällä elinympäristöllä ja metsälain soveltamisalaan kuuluvalla Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla alueella, jolla lahopuun lisääminen voi olla tarkoituksenmukaista, voidaan lain vaatimuksista joustaa ja jättää alueelle raja-arvoja enemmän vahingoittuneita puita. Myöskään silloin, jos vahingoittuneiden puiden poistaminen metsästä muodostuisi kustannuksiltaan tai muutoin kohtuuttomaksi, maanomistajalla ei ole velvollisuutta suorittaa toimenpiteitä (metsätuholain 7 §).

Myrsky-, hyönteis- ja lumituhot kuuluvat metsän luontaiseen kehitykseen ja lisäävät luonnon monimuotoisuutta mm. kasvattamalla lahopuun määrää. Ne myös monipuolistavat puuston rakennetta luomalla tilaa luontaiselle taimettumiselle. Myrskytuho-kohteita on mahdollista suojella vapaaehtoisella suojelukaupalla metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSON kautta. Kuntien metsänomistuksen kohdalla myrskytuhot ovat ongelmallisia lähinnä silloin, jos merkittävä määrä havupuuta vaurioituu lähellä yksityisten palstoja, jolloin mahdolliset hyönteistuhot saattavat levitä naapurin puolelle. Valtio korvaa metsänomistajalle vahingot, jotka aiheutuvat suojelualueelta levinneestä tuhosta (21 §). Tapaukset, joissa tuho olisi nimenomaisesti alkanut suojelualueelta ja levinnyt siitä yksityismetsiin ovat kuitenkin harvinaisia.

Kun lahopuun määrää lisätään tarkoituksella ennallistamistoimenpiteenä, järkevästi toimimalla ja lisäämällä lahopuuta vähitellen voidaan välttää eläviä puita uhkaavat hyönteistuhot ja samalla laissa määritellyn kuolleiden puiden poistokynnyksen ylittyminen.

Lisätietoa kirjanpainajasta:

Melin M., Kulha N., Ylioja T., Honkaniemi J. & Koivula M. (2022): Kirjanpainajatuhojen riskeistä erilaisissa metsissä ja niille altistavista tekijöistä. Metsätieteen aikakauskirja vuosikerta 2022 artikkeli 10722 – doi.org/10.14214/ma.10722

2.6.2 Luonnon tilan parantaminen hoitotoimenpiteillä

Valtaosassa metsistä näkyvät aikaisemman metsänkäsittelyn jäljet: lahopuun määrä on vähäisempi kuin luonnonmetsissä ja monesti puulajisuhteet sekä puuston rakenne eroavat luonnonmetsistä. Jotta aikaisemmin talouskäytössä olleet suojelu- ja virkistysalueet voisivat säilyttää talousmetsistä hävinneitä ja taantuneita lajeja, niiden palautumista kohti luonnontilaa olisi usein hyvä nopeuttaa. Valtaosa erityisesti eteläsuomalaisista soista on ojitettu tarkoituksena kuivata maata joko maa- tai metsätalouden käyttöön. Useiden vesistöjen pintoja on laskettu ja virtausuomia muutettu ja ojitukset ovat heikentäneet vesistöjen vedenlaatua. Monenlaiset pienvesikohteet, kuten purot, norot ja lähteet, ovat kärsineet metsätaloustoimista ja uhanalaistuneet. Kunnan omistuksessa olevien alueiden luonnonsuojelullista arvoa tulee pyrkiä nostamaan aktiivisten ennallistamistöiden avulla. Metsien ennallistamista on esitelty mm. Metsähallituksen julkaisemassa Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon oppaassa (Similä & Junninen 2011).

Helpoin tapa lisätä metsien monimuotoisuutta on lahopuun määrän kasvattaminen (ks. [kappale 2.6.1](#)). Yksipuolisiin ja tasaikäisiin kasvatusmetsiin voidaan puuston rakenteen monipuolistamiseksi tehdä tarvittaessa harkitusti harvennus- tai pienaukkohakkuita, ellei sopivia myrskyjä osu kohdalle. Näin ne kehittyvät luonnoltaan monipuolisemmiksi ja virkistyskäyttäjän silmään vaihtelevimmiksi.

*Entiselle pellolle on palautettu lehtoa, alkuvaiheessa myös siirtämällä puuntaimia viereisestä metsästä. Alle kymmenessä vuodessa alueelle on palautunut lehdon pohjakasvillisuutta. Lemmenlaakson lehto, Järvenpää.
Kuva: Laura Räsänen*

ESIMERKKEJÄ MUUSTA TARPEELLISESTA LUONNONHOIDOSTA:

- Harjumetsiin voi olla järkevää avata paisterinteitä niitä tarvitseville uhanalaisille lajeille.
- Liian kuusivaltaisiksi muuttuneissa lehdossa ja jalopuumetsissä on toisinaan tarpeen liikaa varjostavien kuusien kaataminen tai kaulaaminen lahopuuksi, sekä jalo- ja lehtipuiden suosiminen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että myös kuusi kuuluu lehtojen luontaiseen lajistoon eikä sitä pidä kokonaan hävittää.
- Lehtometsiä kannattaa palauttaa pelloille, erityisesti kun arvokkaan lehdon vieressä on sopiva pelto.
- Puustoisten puoliavoimien perinneympäristöjen säilyminen edellyttää aktiivista hoitoa esimerkiksi laiduntamalla karjaa tai poistamalla valikoidusti kasvillisuutta.
- Ojitettujen kosteiden lehtojen ja suometsien tilaa voidaan parantaa palauttamalla luontainen vesitalous ojia tukkimalla. Tarvittaessa metsätalouden yksipuolistamaa puuston rakennetta voidaan ennallistaa hoitotoimilla.
- Soiden ja pienvesien ennallistaminen.

ENNALLISTAMISKOHTEIDEN VALINNASTA

Resurssien rajallisuuden takia on ennallistamis- ja luonnonhoitokohteet priorisoitava. Valinnassa painotettavia kohteita voivat olla esimerkiksi:

- luonnonsuojelu- ja Natura 2000 -alueet, joiden luonnontila on heikentynyt, sekä erityisesti ne suojellut harjualueet, lehdot ja osa uhanalaisten lajien elinpaikoista, joiden suojeluarvojen säilyminen edellyttää määrääjain luonnonhoitoa. Näille voi saada myös ulkopuolista rahoitusta mm. valtion rahoittamasta Helmi-ohjelmasta.
- kaavoilla suojellut alueet ja suojeluvaraukset
- useista eri elinympäristöistä koostuvat monimuotoisuuden keskittymät, kuten pienvesien, korprien ja lehtojen muodostamat yhdistelmät
- heikentyneet metsä- tai luonnonsuojelulain suojelemat tai muut harvinaiset ja uhanalaiset luontotyypit ja elinympäristöt
- valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalaisten ja taantuneiden lajien elinympäristöt
- eri tavoin muutetut pienvedet
- ojitetut suot, sekä näiden ja vesistöjen reunametsät
- päiväkotien ja koulujen läheiset ulkoilu- ja opetuskohteet
- opetuskohteet, luontopolkujen ympäristöt ja suositut virkistysalueet

Ojitetun suon luontaista vesitaloutta voidaan palauttaa tukkimalla ojia. Yleensä käytetään kaivinkonetta, mutta reipas talkooporukka voi onnistua käsipelilläkin. Keurusseudun luonnonystävien ennallistamistalkoot.
Kuvat: Ville Kangas

VIERASLAJIT

Vieraslajien leviämiskahva ja haitat pitää ottaa huomioon metsän- ja luonnonhoidon sekä viherrakentamisen suunnittelussa.

Vieraslajilla tarkoitetaan kasvia, eläintä tai muuta eliölajia, jonka siirtymistä luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle ihminen on tahattomasti tai tarkoituksella edesauttanut.

Usein pioneerikasveina toimivat vieraslajit voivat luoda metsän kenttäkerrokseen tiheästi yksilajisen "peitteen", joka voi tukahduttaa kasvupaikan lajistoa ja hidastaa puun taimien kasvua. Ne voivat myös heikentää virkistysmetsien ja -alueiden laatua tai estää niiden käyttöä. Etenkin lehdoissa vieraslajit muuttavat helposti alueen alkuperäistä lajikoostumusta, mikä tekee niistä haitallisia.

Taajamametsissä kasvaa usein pihoista tai puistoista omin keinoin levinneitä tai sinne kasvijätteenä vietyjä vieraskasvilajeja, jotka ovat tavallisesti istutettuja koristekasvilajeja. Vieraslajit voivat levitä metsiin myös sinne sijoitetun, vieraslajien siemeniä tai toukkia sisältävän maa-aineksen mukana tai metsä- tai luonnonhoitotyötä tekevän työkaluston mukana. Virtaavan veden varrella kasvavat vieraslajien siemenet voivat levitä tehokkaasti virran mukana.

Haitallisten vieraslajien torjumiseksi tarvitaan valistusta. Taajamametsiin ja puistoihin ei pidä istuttaa vieraita puu- tai pensaslajeja, kuten saarnivaahteraa, nopeasti leviäviä angervolajeja tai pensaskanukoita. Metsiin jo levinneet vieraspuulajit kuten terttuselja ja isotuomipihlaja on järkevää poistaa tavattaessa.

Vieraslajien leviämiskahva on syytä ottaa huomioon, jos näkymiä avataan, pensaikkoja raivataan tai puustoa harvennetaan paikoissa, joiden läheisyydessä jo kasvaa vieraslajeja. Myös kaikenlainen maa-aineksen kaivaminen ja siirtely luo helposti vieraslajeille sopivia kasvupaikkoja.

Suomen vieraslajilain mukaan maanomistajan tai alueen hallinnasta vastaavan tulee poistaa alueella esiintyvät EU:n ja Suomen vieraslajiluettelon lajit, sekä estää niiden leviäminen kiinteistön rajan ulkopuolelle.

Tutustu haitallisiin vieraslajeihin, niiden aiheuttamiin haittoihin sekä torjuntaan osoitteessa vieraslajit.fi

2.6.3 Ulkoilureitit ja -polut

Virkistysalueilla kulkemisen pitää olla kohtalaisen helppoa ja turvallista, mistä huolehditaan ulkoilureiteillä, poluilla ja laduilla. Varsinaisen metsän ei kuitenkaan tarvitse olla puistomaisen helppokulkuista. Ulkoilureiteillä voidaan ohjata kulutusta alueille, jotka kestävät paremmin. Huonosti suunniteltuina ja toteutettuina ulkoilureitit voivat kuitenkin turmella alueen luonnon- ja virkistysarvoja sekä altistaa alueen entistä suuremmalle kulutukselle. Uusia polkuja tai reittejä ei tulisi vetää suhteellisen häiriöttömiin metsiin eikä luonnonsuojelullisesti herkille alueille, kuten korpiin. Monet metsissä liikkuvat arvostavat sitä, että saavat valita omat reittinsä ja siksi virkistysmetsissä olisi hyvä olla myös laajempia alueita ilman rakennettuja reittejä. Ulkoilukäyttöä voidaan ohjata haavoittuvien alueiden ulkopuolelle mm. viitoituksella ja luonnollisilla esteillä, kuten kaatuneilla puilla ja kivillä. Esteet pysyvät paremmin paikoillaan, kun ne eivät ole yhden ihmisen siirrettävissä.

Myös esteettömiä reittejä tarvitaan, vaikka kaikkialle ei tarvitsekaan päästä lastenvaunujen kanssa tai pyörätuolilla. On huolehdittava ettei esteettömillä reiteillä ole tai niille muodostu esteitä keinotekoisesti (esim. liian leveät puomit) tai vähäisen hoidon takia (esim. tulvien aiheuttamat kuopat), jotka jopa estävät muutoin esteettömien reittien käytön. Virkistysalueita tulee olla kaikkien saavutettavissa riittävän lähellä kotia. Yksi keino edistää kaikkien mahdollisuuksia päästä luontoon on kartta kunnan esteettömistä ulkoilureiteistä ja taukopaikoista.

Uudet ulkoilureitit tulee suunnitella huolella. Alueen luonto- ja lajistotiedot on selvitettävä ja niiden perusteella on pyrittävä luonnonsuojelullisten haittojen minimointiin. Arvokkaat luontokohteet ja alueellisesti harvinaisten tai uhanalaisten eliöiden elinpaikat ja esiintymät, kuten petolintujen pesäpaikat ja metson soitimet, on kierrettävä kaukaa. Rakennettuja reittejä on varottava ylivoimattamasta, jotta ei tuhlaata resursseja ja aiheuteta samalla haittaa luonnolle ja heikennetä ulkoilijoiden arvostamaa luonnonrauhaa. Reittien käyttöä on selvitettävä ja otettava käyttäjät mukaan suunnitteluun.

Kapeissa, alle 200 metrin levyisissä metsissä reittiä ei pidä sijoittaa keskelle, jolloin kummankin puolen metsästä näkee läpi eikä metsän tuntua synny. Poikkeuksena ovat vilkasliikenteisten teiden väliset metsät. Sitä, onko reitti parempi sijoittaa metsän häiriöttömämmälle reunalle vai esimerkiksi tien läheisyyteen, on hyvä pohtia sitä käyttävien kanssa.

Polun kohdalla kaatuneisiin puihin voi sahata kulkuaukon.

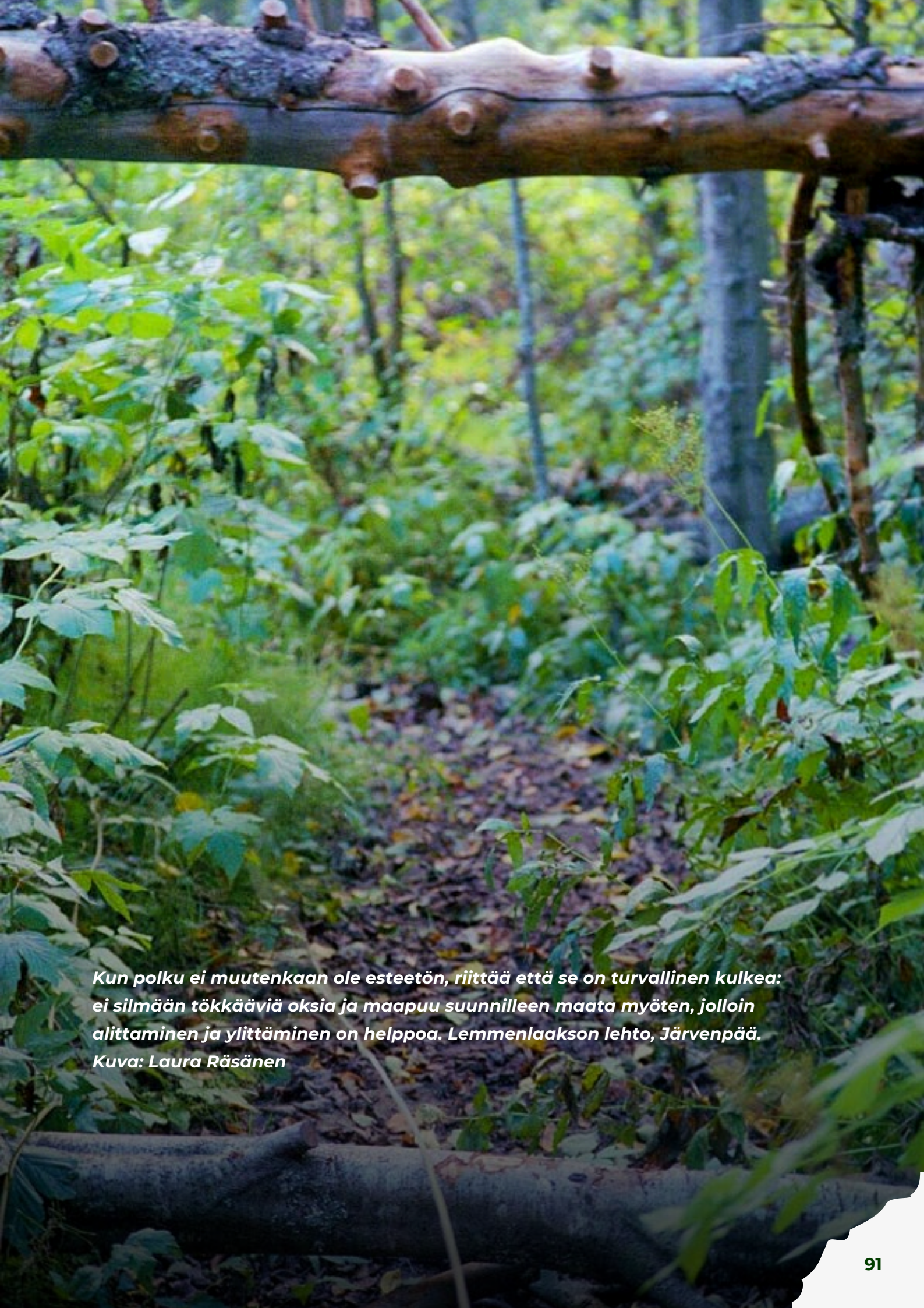
Kuva: Kaisa Illukka

Virallisille ulkoilureiteille kaatuneet puut on syytä siirtää metsän puolelle mahdollisimman pian. Poluilla asia voidaan hoitaa sahaamalla puusta pois se osuus, joka on kaatunut polun päälle. Mikäli reitti ei ole muutoinkaan sopiva liikuntaesteisille, selkeästi ylityskelpoiset rungot voidaan jättää poluille. Ne rauhoittavat reittejä esimerkiksi vauhdikkaalta maastopyöräilyltä tai ratsastukselta sekä lisäävät "villin metsän tuntua".

Luonnonsuojelualueiden reiteillä korostuvat yllämainitut ohjaustarpeet. Suojelualueilla polut on syytä pitää kapeina ja niin hyväkuntoisina, ettei niiltä poikkeaminen houkuttele. Toisaalta on tarpeen tehdä luontopolkuja paikkoihin, joita ihmiset haluavat eniten nähdä ja joihin he joka tapauksessa menevät, kuten lehtoihin kevätkukinnan aikaan tai rannoille. Riittää, että luontopolulta näkee kukinnan tai polku käy rannassa, sen ei pidä halkaista koko kukkivaa lehtoa tai seurata koko matkaa luonnontilaista rantaviivaa.

Suosiotaan kasvattanut maastopyöräily vaatii mahdollisesti oman huomionsa varsinkin taajamien pienillä ja vilkkaasti käytetyillä metsäalueilla. Erityisesti maastopyöräily kuluttaa maastoa ja kasvillisuutta pehmeäpohjaisilla kohteilla, kuten kosteikoissa, lehdoissa, soilla tai soistuneilla alueilla. Myös kallioilla kasvillisuus kuluu herkästi. Herkkiä kohteita voi suojata erilaisilla rakenteilla, kuten pyöräilyyn soveltuvilla pitkospuilla tai silloilla, tai esteillä kuten maahan jätetyillä puunrungoilla. Tarvittaessa pyöräilyä voi pyrkiä ohjaamaan sopiviin paikkoihin merkityillä reiteillä. Myös muiden uusien ja suositaan kasvattavien maastoa kuluttavien harrastuslajien, kuten frisbeegolfin, aiheuttamia luontohaittoja on ehkäistävä vastaavasti. Käytön suunnittelussa ja ohjaamisessa on tarpeen tehdä yhteistyötä lajien harrastajien kanssa.

*Kun polku ei muutenkaan ole esteetön, riittää että se on turvallinen kulkea: ei silmään tökkäviä oksia ja maapuu suunnilleen maata myöten, jolloin alittaminen ja ylittäminen on helppoa. Lemmenlaakson lehto, Järvenpää.
Kuva: Laura Räsänen*

Kuluneen, juurikäävän vaivaaman kuusikon uudistaminen on tehty kerralla Vaaleanuskeat putket suojaavat lehtipuiden taimia. Maiseman kannalta uudistaminen olisi ollut parempi toteuttaa useilla pienaukoilla ja pidemmällä aikavälillä. Kuva: Risto Mustonen

Uudistushakkuu on vienyt metsäntunnun ja nostanut talot esille. Tähän paikkaan olisi sopinut hallittu luonnontila. Kuva: Risto Mustonen

Tasaikäinenkin metsä kehittyy aikanaan yksittäisten puiden kuollessa lahopuustoiseksi ja elävän puuston rakenne alkaa monipuolistua, kun valoisampiin aukkoapaikkoihin alkaa kasvaa uusia taimia. Kuva: Laura Räsänen

Tarvittaessa tasaikäisen istutuskuusikon puulajiston ja ikärakenteen monipuolistumista voi nopeuttaa harkituilla ennallistamishakkuilla, jotta joukkoon saadaan lehtipuuta. Runkoja kannattaisi jättää lahopuuksi ja suojaamaan taimia. Kuva: Laura Räsänen

2.7 HALLITTU METSÄTALOUS

Useimmiten kuntien metsiä pitäisi hoitaa taloudellisten tavoitteiden sijaan luonnon ja virkistyskäytön ehdoilla, sillä hakkuutulot ovat voimakkaista hakkuista aiheutuviin haittoihin verrattuna pieniä (ks. [kappale 2.2 – Metsätalous ja talous](#)). Osalla kunnista on kuitenkin myös selkeästi talousmetsiksi luokiteltuja metsiä, joista saatavilla tuloilla voi pienimmissä kunnissa olla merkitystä kunnan taloudelle. Näidenkin metsänkäsittelyssä tulisi välttää tarpeettoman haitan aiheuttamista luonnon monimuotoisuudelle ja alueiden virkistyskäytölle. Selvää pitäisi olla, ettei metsien käsittely saa haitata luonnonsuojelualueita, tärkeitä elinympäristöjä, harvinaisia luontotyyppisiä tai vesistöjä eikä vaarantaa uhanalaisten lajien esiintymiä. Luonnoltaan arvokkaiden alueiden ympärille tulee jättää riittävät suojavyöhykkeet ja ekologisia yhteyksiä alueiden välille, jotta arvokkaat ominaispiirteet säilyvät.

Kuntien ja muiden metsänomistajien metsänkäsittelyä säätelevät osaltaan mm. metsälaki ja luonnonsuojelulaki sekä joukko asetuksia ja ministeriöiden päätöksiä. Kaavoitettujen tai kaavoitettavina olevien alueiden metsänhoitoa ohjaavat myös maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset kaava- ja lupamääräykset sekä mahdolliset kaavan valmistelun aikaiset toimenpiderajoitukset.

Metsälaki on voimassa pääosassa metsiä. Asemakaavoitetuilla alueilla laki on voimassa vain maa- ja metsätalouteen kaavoitetuilla alueilla. Yleiskaava-alueilla se on voimassa myös asemakaavoittamattomilla virkistysalueilla. Metsälaki ei ole voimassa suojelualueilla, eri kaavatasojen suojelualuevarauksilla eikä alueilla, joissa on voimassa toimenpiderajoitus asemakaavan laatimiseksi.

Metsienkäsittelyyn vaikuttaa myös metsänomistajan mahdollisesti valitseman metsäsertifioinnin kriteeristö. Lähes kaikki Suomen metsät on sertifioitu PEFC-standardin mukaan. Sen vaatimukset eivät ympäristön kannalta ole juuri metsälain vaatimuksia tiukempia. Muutama edistyksellinen kunta on sertifioinut talousmetsänsä vaatimustasoltaan paremman FSC-standardin mukaisesti, mutta sekään ei metsätalouksikäyttöön tarkoitettuna sertifikaattina sellaisenaan riitä takaamaan hyvää kuntametsien hoitoa. Monien kuntien metsissä on kuitenkin jo pitkään toteutettu talousmetsissä vallitsevista harvennus- ja uudistushakkuista poikkeavia poiminta- ja erityishakkuita. Metsänkäsittelytapojen kirjo kuntametsissä on selvästi laajempi kuin monien muiden omistajaryhmien metsissä.

Kuntien metsänhoitoratkaisuihin vaikuttaa metsien sijainti asutukseen ja kunnan hallinnollisiin rajoihin nähden. Moni kunta on jakanut metsäalueensa ensisijaisen käytön ja sijainnin perusteella erilaisiin metsänkäyttöluokkiin, kuten talous-, ulkoilu- tai suojelumetsiin. Yli puolet kunnista ilmoittaa hoitavansa virkistys- ja ulkoilumetsiään eri periaattein kuin talousmetsiään. Monilla kunnilla on käytössään suosituksia luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamiseksi virkistys- ja ulkoilumetsissä. Vaihtelevaa maisemakuvaa, helppokulkuisuutta ja turvallisuutta pidetään usein virkistyskäytön kannalta tärkeinä. Moni virkistys- ja ulkoilumetsiä omistavista kunnista ei ole asettanut taloudellisia tuottotavoitteita virkistys- ja ulkoilumetsilleen.

Suuri osa kunnista rajoittaa lähivirkistysalueidensa metsissä suoritettavien hoitotöiden laajuutta, esimerkiksi uudistusalat ovat näissä metsissä pienempiä kuin tavallisissa talousmetsissä. Lähimetsien harvennushakkuissa metsistä poistetaan yleensä kerrallaan vähemmän puuta kuin talousmetsistä, mutta hakkuita tehdään useammin. Kokonaisuudessaan metsänhoito ei tällöin välttämättä ole kevyttä. Taajamien ulkopuolella sijaitsevia virkistysalueita hoidetaan usein kuten tavallisia talousmetsiä. Monet kunnat omistavat myös omien kuntarajojensa ulkopuolella sijaitsevia metsäpalstoja. Näiden hoitotapa vaihtelee pelkkänä talousmetsänä hoitamisesta silleen jättämiseen.

Kaikkia jäljempänä esitettyjä suosituksia voidaan pitää vähimmäisvaatimuksina.

Jatkuvapeitteinen metsätalous on luonnon ja virkistyskäytön kannalta vähemmän haitallista kuin avohakkaaminen. Voimakas poimintahakkuukin heikentää kuitenkin luonto- ja virkistysarvoja ja soveltuu siksi vain talousmetsiin. Kuva: Tuuli Hakulinen

2.7.1 Jatkovapeitteinen metsänkasvatus on kilpailukykyinen vaihtoehto

Valtaosaa Suomen metsistä on viime vuosikymmenet hoidettu ns. jaksollisen metsänkasvatuksen menetelmillä. Metsänkäsittelyn vaiheet ovat vallitsevassa jaksollisessa metsänkasvatuksessa yleensä uudistusalan ennakkoraivaus, avohakkuu, maanpinnan käsittely, kylvö tai istutus, varhaisperkaus, taimikonhoito, ensiharvennus, harvennus sekä uusi avohakkuu. Tavoitteena on tasaikäinen metsikkö, jonka päätehakkuussa korjataan kaikki puut.

Metsien hoitaminen jatkovapeitteisinä on kannattava vaihtoehto avohakkuille, kun tavoitteena on metsäluonnon monimuotoisuus, maisema-, marjastus- ja riista-arvojen säilyttäminen, varautuminen ilmastonmuutokseen sekä myös metsänomistajalle kannattava metsätalous. Jatkovapeitteinenkin metsänkasvatus on kuitenkin talousmetsien käsittelyyn kehitetty metsänkasvatusmenetelmä. Kuntametsiin se soveltuu, jos kyseessä on kunnan talousmetsä.

Jatkovapeitteisessä metsänkäsittelyssä pyritään tasaiseen tuottoon hakkaamalla säännöllisin väliajoin osa puista. Tavoitteena on metsä, jossa kasvaa jatkuvasti puita useista ikä- ja kokoluokista. Verrattuna jaksolliseen metsänkasvatukseen, jatkovapeitteisellä kasvatuksella voidaan

- vähentää metsäalueiden pirstoutumista
- säilyttää maisema- ja monikäyttöarvoja
- säilyttää metsän peitteisyys jatkuvasti, mikä on tärkeää mm. liito-oravalle, metsäkanalinnuille ja sienirihmastoille
- vähentää uudistamiskustannuksia
- saada tuloja tasaisemmin
- saada keruutuotteita jatkuvasti
- säilyttää puuston ja maaperän hiilivarastoja
- turvemailla voi poistaa vesistöille haitallisen kunnostusojituksen tarpeen

Koska jatkovapeitteisessä metsätaloudessa metsä uudistuu pääsääntöisesti luontaisesti, ovat uudistamiskulut pienet. Kun alikasvosta ei raivata päätehakkuiden yhteydessä, kehittyy uutta puustoa nopeammin kuin aloittamalla siemenistä tai istutustaimista.

Myös jatkovapeitteisessä metsänkasvatuksessa pitää erikseen kiinnittää huomiota luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Jatkuvan kasvatuksen metsässäkään ei automaattisesti ole vanhoja puita eikä järeitä lahopuita, koska puut kerätään lähtökohtaisesti pois kauan ennen niiden biologista vanhuutta.

Jatkuvapeitteisen metsätalouden periaatteillakin toteutetut hakkuut voivat heikentää metsän luonto- ja virkistysarvoja. Kuva: Laura Räsänen

Siksi myös jatkuvapeitteisessä metsänkasvatuksessa on tietoisesti jätettävä pysyviä eläviä säästöpuita, joita ei kaadeta tulevillakaan hakkuukerroilla, säästettävä lahoppua ja rajattava monimuotoisuuden kannalta arvokkaat elinympäristöt ja tarpeelliset suojavyöhykkeet kokonaan hakkuiden ulkopuolelle.

Jatkuvapeitteisessä metsänkasvatuksessa puunkorjuussa on käytössä useita eri tapoja, yleisimpinä yläharvennus ja pienaukot. Lisäksi kasvamaan jätettävää puustoa harvennetaan tarpeen mukaan. Nykyaikaisia yläharvennusmenetelmiä on hiottu aikoinaan harjoitettujen harsintahakkuiden (määrämittahakkuiden) virheet ja ongelmat tietäen. Yläharvennuksessa kaadetaan valtapuuston järeimpiä tukkipuukokoisia puita ja alaharvennuksella huolehditaan siitä, että seuraavastakin puusukupolvesta saadaan laadukasta puutavaraa. Metsän kasvua haittaamattomat, mutta talouskäytön kannalta vialliset puut jätetään luontoarvoja painottavassa erikäisrakenteisessa metsätaloudessa metsään monimuotoisuutta lisäämään. Pienaukkohakkuissa uudistaminen tapahtuu pienten avohakkuiden (0,2–0,3 ha) kautta, jolloin männyn ja lehtipuiden taimet saavat riittävästi valoa.

Metsälaki velvoittaa metsänomistajia huolehtimaan päätehakuun jälkeen määräajassa uuden metsän perustamisesta sekä harvennushakuun tekemisestä niin, että hakkuualueelle jää riittävästi kasvatuskelpoista puustoa. Jatkuvapeitteinen metsän kasvattaminen on mahdollista nykyisen metsälain mukaan.

Lisätietoa jatkuvapeitteisestä metsänkasvatuksesta löytyy Metsän jatkuvan kasvatuksen yhdistys Silva ry:n tuottamasta oppimateriaalista:

jatkuvakasvatus.fi/oppimateriaali

2.7.2 Muuta metsänhoitotoimissa huomioitavaa

Säästöpuut

Lahopuun säästämisen (ks. [kappale 2.6.1](#)) lisäksi myös elävät säästöpuut ovat keino monipuolistaa talousmetsän rakenteita. Nykykäytäntöjen mukaiset yleiset säästöpuumäärät eivät kuitenkaan vielä riittävästi paranna hakkuualueiden monimuotoisuus- tai maisema-arvoja. Metsäkeskuksen (2022) luonnonhoidon laadun arvioinnin mukaan vuonna 2021 yksityismetsissä jätettiin säästöpuustoa hakkuualueelle keskimäärin 20 kpl/ha, mutta säästöpuuston yhteistilavuus oli vain 5,7 m³/ha eli säästetyt puut olivat keskimäärin pieniä. Metsäkeskuksen seurannassa otetaan heikon PEFC-sertifikaatin sääntöjen mukaisesti säästöpuustona samassa luvussa huomioon sekä elävä että kuollut puusto. Säästöpuustosta noin 77 % oli elävää ja 23 % kuollutta puustoa.

Säästöpuita tulisi jättää selvästi nykyistä enemmän. Erityisen tärkeää on suosia järeitä havu- ja lehtipuita. Myös jatkuvapeitteisessä metsänhoidossa pitäisi hakkuun yhteydessä valita säästöpuita, joiden annetaan vanheta rauhassa kaikilla myöhemmilläkin hakkuukerroilla.

Säästöpuiksi voidaan valita mahdollisesti lahovikaisia tai muuten taloudellisesti vähäarvoisia puita, mutta on tärkeää jättää myös järeitä kuusia ja mäntyjä, joista mm. useat sieni- ja kovakuoriaislajit ovat riippuvaisia. Säästöpuukuusiksi tulisi valita yksilöitä, joilla on oksia rungon alaosaan asti; ne pysyvät tuulessa paremmin pystyssä kuin ”latvapainoiset” yksilöt. Kolopuut ja petolintujen pesäpuut tulisi aina säästää. Avoimeen ympäristöön jäävät säästöpuut eivät tarjoa elinympäristöä vanhan metsän vakaata pienilmastoa vaativalle lajistolle, mutta esimerkiksi jotkut kovakuoriaiset suosivat avoimia ympäristöjä ja aukkojen säästöpuilla on merkitystä niiden suojelulle.

Kuva Jyri Mikkola

Säästöpuunäkökulma tulisi huomioida myös poistettaessa siemen- ja suojuspuita. Mikäli näihin metsiin jätetään kaikki tai pääosa siemen- ja suojuspuista, kehittyy metsästä aikanaan puustoltaan erirakenteinen, mikä on niin monimuotoisuuden kuin virkistyskäytönkin kannalta hyvä.

Sekapuustoisuuden ja luontaisten puulajien suosiminen

Nykyisin pyritään yleisesti kasvattamaan metsikkökuvioilla niille luontaisesti kuuluvia puulajeja. Aikaisemmin metsänuudistamisen yhteydessä istutettiin muun muassa mittavat määrät männiköitä liian reheville kasvupaikoille ja lehtipuut pyrittiin usein hävittämään harvennuksissa havupuita vähäisemmän taloudellisen arvon takia.

Hyvä ja useimmissa kuntien metsissä jo käytössä oleva tapa on taimikoiden ja metsien kasvattaminen monilajisina. Tämä lisää yleensä monimuotoisuus-, maisema- ja riista-arvoja. Sekapuustoisuus myös parantaa metsän kasvua sekä suojaa metsätuhoilta, ja on siten taloudellisestikin perusteltua. Luonnon monimuotoisuuden vaalimisen kannalta erityisen tärkeitä on suosia niiden suhteellisen vähäisyyden vuoksi vuoksi haapaa, jaloja lehtipuita, raitaa, pihlajaa, katajaa sekä tervaleppää. Lehtipuita kannattaa suosia kaikissa metsänhoidon ja -kehityksen vaiheissa.

Raita ja muut pajut ovat kevään ensimmäinen ja tärkein meden lähde kimalaisille. Kimalaisten hyvinvointi on tärkeää hyvälle mustikkasadolle, sillä kimalaiset ovat mustikoiden tärkeimpiä pölyttäjiä.

***Vanhojen mäntyjen ympärille
on kasvanut sekametsä.***

Kuva: Kaisa Illukka

Hakkuiden ajankohta

Kesähakkuut haittaavat lintujen ja muiden eläinten lisääntymistä. Metsäkoneet vaurioittavat sulan maan aikana myös maaperää ja kasvillisuutta. Kesähakkuiden aiheuttamien puustovaurioiden seurauksena juurikäävän aiheuttamat tuhot (mukaan lukien männyn tyvitervastauti) ovat lisääntyneet. Niiden arvioidaan aiheuttavan metsänomistajille vuosittain noin 50 miljoonan euron tappiot (Piri ym. 2019). Juuristovaurioiden välttämiseksi hakkuut tulisi rajoittaa kantavan maan aikaan kun maa on roudassa.

Pesintöjen turvaamiseksi hakkuuta ei tulisi tehdä Etelä-Suomessa 15.3.–31.7. eikä Pohjois-Suomessa 15.4.–31.7. Erityisen haitallisia kesähakkuut ovat lintujärvien ympäristöissä, rehevissä rantametsissä, lehdossa sekä lehtipuuvaltaisilla lehtomaisilla tai tuoreilla kankailla. Petolintujen pesien läheisyydessä ei tulisi työskennellä pesintäaikana (lajista riippuen helmikuulta elokuuhun). Lajikohtaisia suosituksia tarvittavista suojavyöhykkeistä on esitetty Pohjois-Karjalan Lintutieteellisen Yhdistyksen julkaisussa *Petolinnut ja metsätalous* (Kontkanen & Nevalainen 2002).

Lintujen pesiä tuhoavat kesähakkuut olisi aika kieltää.

Kuva: SLL:n Uudenmaan piiri

Vuonna 1999 julkaistun tutkimuksen mukaan vuosien 1988–1997 kesäaikaisissa avohakkuissa tuhoutui keskimäärin 35 000 lintujen pesintää vuodessa (Oksanen 1999). Nykypäivänä kokonaismäärä lienee suurempi kesäaikaisten hakkuiden lisääntymisen takia. Muissa kesäaikaisissa metsätaloustoimissa, kuten harvennuksissa, tuhoutuvien pesintöjen lukumäärää ei ole selvitetty.

Harvinaisille ja vähälukuisille lintulajeille vähäisetkin pesätuhot saattavat olla merkittäviä. Luonnonsuojelulain mukaan rauhoitettujen eläinten ja kasvien tahallinen vahingoittaminen ja eläinten tahallinen häiritseminen on kielletty (LSL 70 §). Vaikka metsätalous valitettavasti onkin vapautettu tästä laissa säädetystä häirintäkiellosta, pitäisi vastuullisen kunnan omalla päätöksellään olla hakkaamatta lintujen pesimäkaudella.

Metsätöiden suorittaminen

Metsurin ja kullekin korjuukohteelle parhaiten soveltuvan puunkorjuukaluston käyttö vähentää metsätöiden jättämiä jälkiä, juurikäävän leviämistä, sekä haittaa maaperälle ja mahdolliselle olemassa olevalle maapuustolle.

Metsätöiden suorittajilla tulisi aina olla riittävä koulutus sekä mahdollisimman yksiselitteiset työohjeet. Kunnan on tilaajana huolehdittava siitä, että tavanomaisesta taloudellisen tuoton maksimointiin pyrkivästä metsänhoitokäytännöstä poikkeavat luonnon- ja virkistysarvojen turvaamistavoitteet ohjeistetaan työt suorittavaan portaaseen asti sitovasti ja täsmällisesti.

Polut tulee säilyttää hakkuissa kulkukelpoisina.

Lannoitus ja kemialliset torjunta-aineet

Ensisijaisesti metsien lannoittamista ja kemiallisten torjunta-aineiden käyttöä on vältettävä. Lannoituksen vaikutuksista ei ole vielä kattavaa tietoa, mutta riskejä on niin vesistöihin päätyvien ravinnehuuhtoutumien kuin aiheutuvien lajistomuutostenkin suhteen. Lannoitteiden valmistus perustuu toistaiseksi tuhkaa lukuunottamatta fossiilisiin luonnonvaroihin. Mikäli metsää lannoitetaan, se tulisi tehdä ainoastaan ravinneanalyysillä todettujen puutteiden perusteella (lisätietoa lannoituksen vaikutuksista ks. Lehto & Ilvessalo 2023). Kuusenjuurikäävän torjunta on mahdollista harmaaorvakkapohjaista biologista torjunta-ainetta käyttäen.

Lannoitteiden ja kemiallisten torjunta-aineiden käytön yhteydessä on vesistöille, ojille ja arvokkaille luontokohteille jätettävä riittävät suojavyöhykkeet eikä niitä pidä käyttää pohjavesialueilla.

Metsäkoneen ajoura voi aiheuttaa pehmeässä ja märässä maassa pahoja vaurioita ja jopa tuhota arvokkaita elinympäristöjä kuten lähteitä.

Kuva: Jyri Mikkola

Energiapuun korjuu

Tietoa energiapuun korjuun vaikutuksista metsäluonnon monimuotoisuuteen sekä suosituksia korjuutoimien mitoittamiseen ja kohdentamiseen löytyy raportista *Tutkimustietoon perustuvia suosituksia vastuullisen metsänhoidon kehittämiseksi* (Keto-Tokoi 2018).

Havupuiden latvusmassan korjuulla ei ilmeisesti ole kovin haitallisia vaikutuksia metsäluonnon monimuotoisuuteen, ainakaan siinä tapauksessa, että korjuun kattavuus pysyy maltillisena ja hakkuualoille jää hakkuutähdettä myös korjuun jälkeen. Lehtipuiden hakkuutähteiden ja kantojen korjuuta on sen sijaan syytä välttää, ja järeää lahoppuuta ei tule korjata energiapuuksi. Järeän lahoppuun tuhoutumista energiapuun korjuun yhteydessä on tärkeää pyrkiä rajoittamaan.

Energiapuun korjuuta ei tule tehdä alueilla, joilla on korkeita lahoppuuhun sidoksissa olevia luontoarvoja, kuten runsaslahoppuustoisia luonnonsuojelualueita, talousmetsien runsaslahoppuustoisten luontokohteiden keskittymiä tai uhanalaisten ja silmälläpidettävien lahoppuulajien esiintymien alueellisia keskittymiä.

Uudistushakkuissa hakkuutähteiden korjuun ulkopuolelle pitäisi jättää kuivat kankaat ja karukkokankaat sekä jäkälä- ja varputurvekankaat, sekä kallioiset, lohkareiset, runsaskiviset ja jyrkän rinteiden kasvupaikat. Kasvatusmetsien harvennushakkuissa kokopuun korjuuta energiapuuksi ei suositella karuimmille kasvupaikoille tai ravinne-epätasapainosta kärsiville kohteille. Minimisuositukset löytyvät Tapion julkaisemasta *Energiapuun korjuun työoppaasta* (Koistinen ym. 2019).

Energiapuun korjuun pitkän aikavälin seurannaisvaikutuksia ei kaikilta osin tunneta. Valistunut kunta jättää kannot ilmasto- ja monimuotoisuussyistä kokonaan energiapuun korjuun ulkopuolelle. Kannot lahoavat metsässä hitaasti ja siten varastoivat hiiltä poissa ilmakehästä pitkään. Kannot tarjoavat myös elinympäristöjä osalle lahoppuulajistosta ja siten niiden poistaminen metsästä heikentää lahoppuuta vaativan lajiston tilaa entisestään.

Metsätiet ja ajolinjat

Tielinjaukset ja ajolinjat on suunniteltava ja toteutettava haitat minimoiden. Kesäajokelpoisten teiden rakentamista tulee välttää, eikä uusia metsäautoteitä pitäisi rakentaa ainakaan yhtenäisille tiettömille metsä- ja suoalueille. Metsäautoteiden, talviteiden ja ajourien sijoittelu on suunniteltava ja toteutettava huolellisesti niin, ettei arvokkaita luontokohteita ja avainbiotooppeja vaurioidu.

Kuva: Amanda Ainesmaa

Maanmuokkaus

Maanmuokkausta tulisi välttää. Etenkin puustoisten soiden, soistumien ja soistuneiden kangasmetsien päätehakkuista sekä niitä seuraavista ojitusmätästyksistä tulisi kokonaan luopua. Maanmuokkaus aiheuttaa ravinne- ja kiintoainepäästöjä vesistöihin sekä vapauttaa maaperään varastoitunutta hiiltä ilmakehään.

Jos maanmuokkaus katsotaan välttämättömäksi, tulisi käyttää mahdollisimman kevyitä menetelmiä. Lahopuusto tulee säilyttää ehjänä maanpinnan käsittelyn yhteydessä.

Kunnostus- ja täydennysojitukset

Ojitus on merkittävin suoluonnon uhanalaistumiseen syy ja myös merkittävä vesi-, ranta- ja metsälajien ja -luontotyyppien uhanalaistumisen aiheuttaja. Metsäojitukset haittaavat kanalintujen poikastuotantoa, koska ojitukset vähentävät poikasille tärkeitä ravintokasveja, helpottavat poikasiin kohdistuvaa pienpetojen saalistusta ja lisäävät poikasten hukkumiskuolleisuutta (Ludwig 2009). Turvemaiden ojitukset aiheuttavat merkittäviä kiintoaines- ja ravinnepäästöjä alapuolisiin vesistöihin ja pitkällä aikavälillä myös vapauttavat turpeeseen varastoituneen hiilen ilmakehään lisäämään ilmaston lämpenemistä.

Suoluonnon nykytilassa uudis- ja täydennysojituksia ei tulisi enää tehdä lainkaan. Kunnostusojitusten ulkopuolelle tulisi jättää ainakin pienvesien ja vesistöjen lähisuot, kannattavan metsätalouden kannalta liian heikkotuottoiset suo-ojikot ja muuttumat, vesitaloudeltaan elpyneet ojitusalueet (ns. vettymät) sekä sellaiset uhanalaisia suotyyppisiä edustavat kohteet, joiden vesitalous on palautumassa itsestään tai joiden vesitalous olisi helppo palauttaa vähäisillä ennallistamistoimilla. Mikäli kunnostusojituksia päädytään tekemään, on ojasuoritus pidettävä mahdollisimman pienenä. Usein ojat kaivetaan metsätaloudellisessakin mielessä liian syviksi, mikä lisää ojituksen haittoja mutta ei lisää puuston kasvua.

Erytisesti uhanalaisten suotyyppien kohdalla kunnostusojituksista pidättäytyminen sekä luonnontilaan palauttaminen on suositeltavaa. Myös ojitetut entiset hyvät hilla- ja karpalosuot olisi hyvä palauttaa ennalleen. Ojitusten yhteydessä pitää varoa niiden kuivatusvaikutuksen laajenemista läheisille luonnoltaan arvokkaille alueille.

Lisätietoa:

Ojanen ym. 2021: Ojituksen vaikutus luonnon monimuotoisuuteen, ilmastoon ja vesistöihin – yhteenveto:

suoseura.fi/ojitettujen-soiden-kestava-kaytto/ojituksen-vaikutus-luonnon-monimuotoisuuteen-ilmastoon-ja-vesistoihin-yhteenveto/

Liian syvät ojat pahentavat turhaan ojituksen haittoja entisestään.

Kuva: Elina Heikkala

Kulottaminen

Metsäpalojen tehokas torjunta on aiheuttanut paloista riippuvaisen lajiston uhanalaistumista. Luontaiset metsäpaloalueet tulee jättää harvinaisina arvokohteina rauhaan.

Kulottaminen on suositeltavaa silloin kun se metsänuudistamisen yhteydessä on mahdollista. Kulotusaloille tulisi jättää mahdollisimman paljon järeää säästö- ja lahopuustoa. Mikäli alue aiotaan kulottaa, on uudistushakkuun kohdalla joskus perusteltua tehdä päätehakkuu tavanomaista isompana. Kulotuksia vaikeuttavat palontorjuntasäännökset, pohjavesialueita koskevat määräykset, työvoimavaltaisuus sekä kulotukseen sopivien säiden ennustamattomuus. Kulotuksen palaneeseen puuhun liittyviä hyötyjä on mahdollista saavuttaa kustannustehokkaasti myös säästöpuuryhmien poltolla.

Polttamista voidaan käyttää myös ennallistamismenetelmänä erityisesti yksipuolisissa viljelymänniköissä. Kuva: Amanda Ainesmaa

2.7.3 Sertifiointi

Suomessa on käytössä kaksi metsätalouden sertifiointijärjestelmää, PEFC ja FSC. Sertifiointi on menettely jossa kolmas, riippumaton osapuoli antaa kirjallisen todistuksen – sertifikaatin – jonka avulla myyjä voi todistaa asiakkaalle, että tuote, menetelmä tai palvelu täyttää tietyt ennalta määritellyt vaatimukset. Vaatimukset on esitetty sertifiointin perustana olevissa vaatimusasiakirjoissa eli standardeissa.

PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification) on kansainvälinen lähinnä metsätaloustahojen ylläpitämä sertifiointijärjestelmä. Ympäristöjärjestöt ovat irtisanoutuneet PEFC:stä, koska eivät pidä sitä riittävän uskottavana ja vaikuttavana järjestelmänä. Käytännössä jo pelkkä nykyisen lainsäädännön noudattaminen täyttää valtaosan PEFC:n kriteereistä. Se ei tuo merkittävää lisää talousmetsien vakiintuneisiin luonnon huomioimisen käytäntöihin eikä siten juurikaan paranna metsäluonnon tilaa. Suomen metsätaloukseen metsä- ja kitumaan pinta-alasta noin 90 % on sertifioitu PEFC-sertifikaatilla, koska se ei vaadi metsänomistajalta juurikaan toimenpiteitä ja metsänhoitoyhdistykset hoitavat liittymisen lähes automaattisesti. Heikon vaatimustason lisäksi PEFC:n ongelmiin kuuluu se, ettei sertifikaatin vaatimusten rikkomisesta aiheudu yleensä mitään seuraamuksia.

Osoituksena PEFC-sertifiointijärjestelmän ongelmista standardin päivityksen valmistelutyöhön osallistuneet ELY-keskukset kieltäytyivät allekirjoittamasta PEFC:n standardin viimeisintä päivitystä vuonna 2021. ELY-keskukset pitivät päivitystyön lopputulosta ekologisten kriteereiden osalta liian heikkona. ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen tehtävänä on valvoa yleistä etua ja lainsäädäntöä ympäristö- ja vesiasioissa, tuottaa ja jakaa ympäristöä koskevaa tietoa sekä parantaa ympäristötietoutta.

ELY-keskusten tiedote: ely-keskus.fi/-/ely-keskukset-olisivat-toivoneet-parempaa-tietopohjaa-ja-ekologisten-kriteerien-huomiointia-pefc-standardin-valmistelussa

FSC (Forest Stewardship Council) on ympäristö- ja ihmisoikeusjärjestöjen, puuntuottajien ja puukauppioiden perustama kansainvälinen ja riippumaton järjestö, jonka tarkoituksena on tukea ekologisesti vastuuntuntoista, sosiaalisesti oikeudenmukaista ja taloudellisesti kannattavaa metsien hoitoa sekä tuottaa kuluttajille tietoa metsän tuotteista ja niiden alkuperästä. FSC-sertifiointin uusin suomalainen standardi on hyväksytty vuonna 2023 ja löytyy netistä: fi.fsc.org/fi-fi/uusi-metsanhoidon-fsc-standardi/metsanhoidon-fsc-standardi.

FSC-sertifiointin kriteerit ylittävät etenkin arvokkaihin elinympäristöihin, uhanalaisten lajien esiintymispaikkoihin, vesistöjen suojavyöhykkeisiin sekä säästöpuustoon ja lahopuun säästämiseen liittyvien huomiointivaatimusten osalta selvästi nykyisen lainsäädännön ja PEFC-sertifiointin vaatimukset. Toisaalta myös FSC-sertifikaatti jää virkistysalueiden hoidon osalta pahasti jälkeen parhaista kunnissa käytössä olevista hoitokäytännöistä.

Pelkästään lainsäädännön tai metsäsertifiointien asettamat metsänkäsittelyrajoitukset eivät ole kuntien metsissä riittäviä sen enempää virkistyskäytön kuin luonnonsuojelunkaan kannalta, koska järjestelmät on tarkoitettu metsätalouden sertifiointiin. FSC-standardiin kirjattuja vaatimuksia voi kuitenkin pitää ehdottomana vähimmäistasona kuntienkin talousmetsien luonnonarvojen turvaamisessa. FSC-standardin vaatimusten mukaisesti säästettävien arvokohteiden huomioinnin tulisi olla kuntametsissä itsestäänselvyys.

Kuva: Leila Häkkinen

LUKU 3 – PÄÄTÖKSENTEKO

3.1 KUNNAN METSIEN MÄÄRÄÄN JA KÄSITTELYYN VAIKUTTAVAT MONET PÄÄTÖKSET	111
3.2 LUONTOSELVITYKSET	112
3.3 KAAVOITUS JA METSÄT	114
3.3.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	116
3.3.2 Maakuntakaava	117
3.3.3 Yleiskaavat, asemakaavat ja kaavoituskatsaus	118
3.3.4 Kaavamääräykset	122
3.4 METSIEN KÄYTÖN SUUNNITTELU JA HALLINTO KUNNISSA	126
TIETOLAATIKKO Päätöksenteko kunnan omistamista metsistä - esimerkkinä Kirkkonummi	127
3.4.1 Metsästrategia	128
3.4.2 Metsäsuunnitelma	129
3.4.3 Metsätyöohjelma tai toimenpideohjelma	132
3.4.4 Viheralueohjelma	132
3.4.5 Viheralueiden kunnossapitoluokitus	134
3.4.6 Luonnon monimuotoisuusohjelmat ja Luontokunnat-verkosto	136
3.4.7 Maisematyölupa ja toimenpiderajoitusalueet	137
3.4.8 METSO ja Helmi -ohjelmat kunnissa	139

LUKU 3 – PÄÄTÖKSENTEKO

Kolmas luku kertoo kuntien metsäomaisuutta koskevasta päätöksenteosta sekä metsänhoidon että kaavoituksen näkökulmasta. Päätöksentekoprosessien ymmärtäminen on avain tehokkaaseen vaikuttamiseen ja siksi jokaisen lähimetsän puolustajan on tarpeen perehtyä siihen, miten päätökset kunnissa syntyvät ja minkälaisilla päätöksillä metsien käyttöä ohjataan.

Helsinki, Stansvik. Kuva: Timo Vartiainen

LUKU 3 – PÄÄTÖKSENTEKO

3.1 KUNNAN METSIEN MÄÄRÄÄN JA KÄSITTELYYN VAIKUTTAVAT MONET PÄÄTÖKSET

Kunnan metsäalueiden määrää ja laatua sekä niiden kehitystä määrittelevät useat laajat päätöksentekoprosessit. Periaatetasolla kunnan maapolitiikan ja maankäytön yleisissä linjauksissa määritellään kuinka paljon luontoalueisiin kohdistuu rakentamispaineita ja miten niitä ohjataan. Luontoalueiden määrä ja yksittäisten alueiden laajuus määritellään tarkemmin kaavoitusprosesseissa.

Metsien hoitoperiaatteet vaihtelevat kunnittain ja niiden osalta suuria linjoja vedetään metsästrategioissa. Käytännön metsätaloustoimet yksittäisillä metsäkuvioilla ja laajemmilla metsäalueilla esitetään yleensä metsäsuunnitelmassa, eräissä kaupungeissa luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmassa. Näitä ei yleensä ole tarkoitettu orjallisesti noudatettaviksi. Vuosittain toteutettavat toimenpiteet määritellään toimenpideohjelmassa, jota tehdessä voidaan tarkentaa metsäsuunnitelman toimenpiteitä. Puunmyyntituloihin liittyvistä tavoitteista päätetään kunnan budjetissa. Suuressa osassa kuntia, jotka myyvät puuta, hakkuutulo on niin marginaalinen, ettei näy kunnan kokonaisbudjetissa vaan ainoastaan metsänhoidosta vastaavan lautakunnan budjetissa.

Kaava-alueella harjoitettavaan metsätalouteen vaikuttavat kaavamerkinnyt ja -määräykset, maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset lupamenettelyt, kunkin kunnan omat käytännöt, metsä-, viheralue- ja luonnon monimuotoisuusohjelmat sekä niitä toteuttavat suunnitelmat. Kaavamääräykset voivat rajoittaa hakkuita hyvinkin tarkasti. Käytännön toteutusta säädellään maisematyöluvilla sekä katu- ja puistosuunnitelmilla kaavoissa määrättyissä rajoissa.

3 . 2 LUONTOSELVITYKSET

Riittävien selvitysten ja hyvän tiedonhallinnan tulee olla kaiken suunnittelun lähtökohtana. Hallintolain 45 §:n mukaan päätökset on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat alueet on kartoitettava, jotta ne voidaan ottaa huomioon kaavoituksen ja metsäsuunnittelun kaltaisissa maankäyttöä ohjaavissa päätöksissä. Kuntien luontoselvitykset ovat kuitenkin usein puutteellisia ja ne vanhenevat nopeasti. Etenkin vanhoissa selvityksissä on keskitytty usein vain eri laeissa lueteltuihin luontotyyppihin ja muutamiin lajiryhmiin, tavallisesti putkilokasveihin ja lintuihin. Ympäristöhallinnon tietokannat ovat myös hyvin puutteellisia. Pelkästään niiden pohjalta ei pitäisi toimia. Alueisiin on tutustuttava maastossa ja useimmiten pitää tehdä uusia selvityksiä.

Varsinkin kaavoihin liittyvissä selvityksissä keskitytään edelleenkin luontotyyppien osalta usein kohtuuttomasti vain luonnonsuojelulain 64 § luontotyyppihin, metsälain 10 § elinympäristöihin sekä vesilain 11 § luontotyyppihin. Näiden lisäksi olisi selvitettävä esimerkiksi uhanalaisten luontotyyppien esiintyminen (Luontotyyppien punaisen kirjan verkkopalvelu: luontotyyppienuhanalaisuus.ymparisto.fi/).

Keskeinen arvokas elinympäristötyyppi, joka kaavojen luontoselvityksissä huomioidaan usein puutteellisesti, ovat rakenteeltaan luonnontilaisen kaltaiset ja / tai runsaslahopuustoiset kangas- ja lehtometsät. Puustoisten elinympäristöjen osalta METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet (Syrjänen ym. 2016) muodostavat hyvän pohjan arvioida kohteen luonnonsuojelullista arvoa.

Lajien osalta selvitykset rajoittuvat usein pelkästään liito-oravan, lepakoiden ja viitasammakon kaltaisiin luontodirektiivin IV-liitteen lajeihin. Lajistoselvitysten tarvetta pitäisi arvioida tapauskohtaisesti, huomioiden kohteen elinympäristöjen laatu ja suunnitteilla olevat alueeseen kohdistuvat muutokset. Metsien luonnonsuojeluarvon arvioinnin kannalta olennaisia lajiryhmiä ovat esimerkiksi kääväkkäät, jäkälät ja sammaleet.

Luontoselvitys voi olla tehty laadukkaasti, mutta se ei riitä jos kaavoittaja ei syystä tai toisesta osaa tai halua käyttää saatua tietoa havaittujen luontoarvojen turvaamiseen riittävästi. Yleinen ongelma on, että arvokas luontokohde rajataan kaavassa ilman riittävää suojavyöhykettä ja kohde heikentyy tai tuhoutuu ulkopuolisen maankäytön seurauksena.

Kuntien tulisi sisällyttää luontoselvitysten tilauksiin luontoasiantuntijan tekemät rajaukset arvokkaiden luontokohteiden säilymisen turvaamiseksi tarvittavista suojavyöhykkeistä itse luontokohteiden rajausten lisäksi.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (vuodesta 2025 alkaen alueidenkäyttölaki) on vaatimukset selvityksistä, joita yleiskaavan (39 §) ja asemakaavan (54 §) laatimiseksi on tehtävä. Asemakaavan sisältövaatimuksissa vaaditaan yksityiskohtaisempia tietoja kaavoitettavan alueen luontoarvoista.

Ympäristöministeriön ohjauksessa on laadittu suositukset luontoselvitysten hyväksi käytännöiksi (Mäkelä & Salo 2023). Opas ohjaa luontoselvitysten tilaajia ja tekijöitä sekä viranomaisia ja muita aiheen parissa työskenteleviä luonnonarvojen riittävän laajaan, tarkkaan ja asiantuntevaan selvittämiseen sekä asianmukaiseen luontovaikutusten arviointiin. Oppaan sisältö on päivitetty vastaamaan uutta luonnonsuojelulakia (9/2023).

Lisätietoa:

- Huomioitavia elinympäristöjä on esitelty tämän oppaan **[kappaleessa 2.5](#)**
- Mäkelä, K. & Salo, P. 2023: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. 2. korjattu painos. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 43/2023. – hdl.handle.net/10138/570264

Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat alueet on kartoitettava, jotta ne voidaan ottaa huomioon maankäyttöä ohjaavissa päätöksissä. Luonnonsuojeluarvon arvioinnin kannalta olennaisia lajiryhmiä ovat esimerkiksi kääväkkäät, jäkälät ja sammaleet.

Kuva: Laura Räsänen

3 . 3 KAAVOITUS JA METSÄT

Kaavoituksella ohjataan sekä valtakunnallista, maakunnallista että paikallista maankäyttöä. Kaavoitusratkaisuilla voidaan turvata muun muassa viher- tai metsäalueiden säilymistä tai vaihtoehtoisesti vähentää niiden määrää ohjaamalla niitä rakentamiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteiden mukaan alueiden suunnittelussa tulee edistää mm. luonnon monimuotoisuuden ja muiden luonnonarvojen säilymistä (MRL 5 §).

Kaikki kaavat esitetään kaavakartalla ja kaavamääräyksinä, ja lisäksi niihin liittyy kaavaselostus. Kaavatasoja on kolme: maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Ylempien tasojen kaavoilla määritellään yleispiirteisemmin suuria alueita koskevista maankäytön linjauksista ja alemmat kaavatasot tarkentavat suunnittelua ylemmän kaavatason määrittelemissä puitteissa. Maakuntakaavan laatii ja hyväksyy maakuntaliitto. Yleis- ja asemakaavat hyväksyy kunnanvaltuusto. Yleiskaavat voidaan hyväksyä joko oikeusvaikutteisina tai oikeusvaikutuksettomina. Jälkimmäiset ovat vaikuttavuudeltaan suositustasoisia.

Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja sen eri vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia (MRL 9 §). Maankäyttö- ja rakennusasetus velvoittaa kuntaa tekemään kaavoitettavalla alueella riittävät selvitykset suunnitelman vaikutuksista mm. ihmisten elinoloihin, elinympäristöön, ilmastoon, kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja maisemaan (MRA 1 §).

Luontoarvojen säilymisen kannalta kaavoituksessa on olennaista merkittävien luontoarvojen yksilöinti ajantasaisten selvitysten perusteella, kohteiden rajaus kaavakartalle ja kaavamääräykset, joilla suojellaan tai muuten turvataan olennaiset luontoarvot ja rajoitetaan niitä uhkaavia toimenpiteitä.

Alla on kerrottu eri kaavatasojen merkityksestä sekä esimerkkejä kaavamerkinnöistä. Kaavoittamiseen vaikuttamisesta, ks. [kappale 4.4.](#)

KAVAHIERARKIA

Yksityiskohtaisuus ja vaadittavien selvitysten tarkkuus lisääntyvät alemmilla kaavatasoilla. Samalla suunnitelmien muutosten mahdollisuudet vähenevät, kun asioita on linjattu jo ylemmissä kaavoissa. Siksi on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan kaikissa kaavoituksen vaiheissa.

Alemmilla kaavatasoilla on noudatettava ylempien kaavamääräyksiä.

3.3.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvosto on viimeksi 2017 vahvistanut valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (Valtioneuvosto 2017). Tavoitteilla on asema maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 4§) ja niillä pyritään ennen kaikkea edistämään eri intressien tasapainoista huomiointia maankäytön suunnittelussa. Luonnonsuojelun kannalta tärkeitä ovat muun muassa seuraavat tavoitteet:

- Huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta.
- Edistetään luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden alueiden ja ekologisten yhteyksien säilymistä.
- Huolehditaan virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden riittävydestä sekä viheralueverkoston jatkuvuudesta.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet eivät sellaisenaan ohjaa kuntien metsien käyttöä, mutta maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on edistettävä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttamista (MRL 24 §)

3.3.2 Maakuntakaava

Maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen (MRL 25 §). Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä suunniteltaessa muuta alueiden käyttöä. Maakuntien liitot valmistelevat maakuntakaavat ja niiden hyväksymisestä päättää maakuntavaltuusto. Maakuntakaavassa voidaan antaa maiseman, luonnonarvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen suojelemiseksi tarpeellisia määräyksiä (MRL 30 §). Maakuntakaava ei ole oikeusvaikutteisen yleiskaavan eikä asemakaavan alueella voimassa muutoin kuin näiden alempien kaavojen muuttamista koskevan vaikutuksen osalta (MRL 32 §).

Maakuntakaavassa on huomioitava valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Luonnonsuojelulaissa tarkoitettujen luonnonsuojeluohjelmien (15 §) ja -päätösten (144 §) sekä maisemanhoitoaluetta (91 §) koskevien perustamispäätösten tulee olla ohjeena maakuntakaavaa laadittaessa. Maakuntakaavan sisältövaatimusten (MRL 28 §) mukaan kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota alueiden käytön ekologiseen kestävyteen; maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen. Maakuntakaavassa virkistys- tai suojelualueeksi osoitetulla alueella on voimassa rakentamista koskeva rajoitus. Rakentamisrajoituksen aluetta voidaan kaavassa erityisellä määräyksellä laajentaa tai supistaa (MRL 33 §).

Maakuntakaavan suojeluvaraus, kahden perustetun suojelualueen välissä oleva muutaman kymmenen metrin levyinen kuvio oli Kirkkonummen kunnan toimenpideohjelmassa suunniteltu hakattavaksi. Ympäristöyhdistys valitti ohjelmasta ja Helsingin hallinto-oikeus kumosi sen, koska sitä ei oltu riittävästi perusteltu. Muihin valitusperusteisiin, mm. maakuntakaavan vastaisuuteen, oikeus ei ottanut kantaa, koska päätös oli laiton jo yhdellä perusteella.

Kuva: Laura Räsänen

3.3.3 Yleiskaavat, asemakaavat ja kaavoituskatsaus

Vain kunta voi hyväksyä alueelleen yleis-, asema- tai ranta-asemakaavoja. Kunnan tulee huolehtia tarpeellisesta kaavojen laatimisesta ja niiden pitämisestä ajan tasalla (MRL 36, 51 §). Myös maanomistaja voi huolehtia ranta-asemakaavaa koskevan ehdotuksen laatimisesta omistamalleen ranta-alueelle (MRL 74 §) ja maankäyttösopimuksilla myös muunlaisista kaavoista (91 b §), mutta silloinkin tulee huomioida lain edellyttämät vuorovaikutusvaatimukset ja päätöksen kaavan hyväksymisestä tekee aina kunta.

Yleis-, asema- tai ranta-asemakaavat hyväksyy kunnanvaltuusto. Päätösvaltaa voidaan vähämerkityksisten asemakaavojen osalta siirtää kunnanhallitukselle tai erikseen määrättävälle lautakunnalle. Kunnat voivat tehdä myös yhteisiä yleiskaavoja. Kaava muodostuu oikeusvaikutteisesta osasta eli kaavakartasta ja kaavamääräyksistä, sekä näitä selventävästä oikeusvaikutuksettomasta kaavaselostuksesta. Selostuksessa esitetään mm. kaavan tavoitteiden, eri vaihtoehtojen ja niiden vaikutusten sekä ratkaisujen perusteiden arvioimiseksi tarpeelliset tiedot.

***Kaavoitus määrittelee, mitkä alueet säästetään ja mitkä rakennetaan tai kuinka pitkälle metsiin rakentamisen annetaan levitä.
Taasjärven pientaloaluetta, Sipoo.
Ilmakuva: MML 2024***

Yleiskaava

Yleiskaava ohjaa yleispiirteisesti kunnan tai sen osan maankäyttöä. Siinä esitetään tavoitellun kehityksen periaatteet, osoitetaan asemakaavoitettavat alueet pääpiirteissään sekä suuntaviivat muiden alueiden maankäyttöön.

Yleiskaavan sisältövaatimusten (MRL 39 §) mukaan kaavaa laadittaessa on otettava huomioon muun muassa yhdyskuntarakenteen ekologinen kestävyys; mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön; ympäristöhaittojen vähentäminen; rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen; sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys. Jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, yleiskaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset) (MRL 41 §.)

Yleiskaava on mahdollista laatia myös vaiheittain tai osa-alueittain. Erillisellä viherkaavalla voidaan ohjata viheralueita koskevaa tarkempaa maankäytön suunnittelua. Se voi olla oikeusvaikutteinen tai pelkästään ohjeellinen. Sen avulla on tarkoitus esittää viheralueverkosto sekä mielellään toimet sen säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Viherkaavoja on laadittu tai laadinnassa vain muutamissa Suomen kunnissa, muun muassa Turussa, Keravalla ja Joensuussa. Viherrakenne voidaan esittää myös yleiskaavaan liittyvällä erillisellä teemakartalla.

Vantaan Päiväkummussa yleiskaava levittää nykyisen asuinalueen rakentamista jopa luonnonsuojelualuetasoiisiin arvokkaisiin lehtoihin. Alueelle on parhaillaan tekeillä asemakaava. Kuva: Jyri Mikkola

Asemakaava

Asemakaava osoittaa yksityiskohtaisesti alueet eri tarkoituksia varten. Se ohjaa rakentamista ja muuta maankäyttöä. Asemakaavaa laadittaessa on maakuntakaava ja oikeusvaikutteinen yleiskaava otettava huomioon. Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle. Luonnonympäristöjä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. Kaavoitettavalla alueella tai sen lähiympäristössä on oltava riittävästi puistoja tai muita lähivirkistykseen soveltuvia alueita (MRL 54 §).

Asemakaavassa voidaan antaa suojelumääräyksiä maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi (MRL 57 §). Suojelumääräysten tulee olla maanomistajalle kohtuullisia. Mikäli niistä aiheutuu maanomistajalle vähäistä suurempaa haittaa, kunta tai, jos alue on tarkoitettu tai osoitettu valtion tarpeisiin, tämä on velvollinen korvaamaan tästä johtuvan vahingon.

Kaavaa hyväksyttäessä ja vahvistettaessa on huomioitava edellä esitettyjen ympäristönäkökohtien lisäksi Natura 2000 -alueet (MRL 197 §).

Ylemmän tason kaavoissa esitetyt viheryhteystarpeet on huomioitava alemmissa kaavoissa, joissa paras käytäntö olisi konkretisoida ne suojelualueina tai rajoitetun käytön alueina.

Ahkerassa käytössä ollut metsäpolku katkesi asemakaavan asuinkerrostalojen korttelialueeseen (AK) ja ohjeelliseen jalankululle ja pyöräilylle varattuun alueeseen (pp) Espoossa. Kuva: Laura Räsänen

Kaavoituskatsaus ja -ohjelma

Kunnan tulee vähintään kerran vuodessa laatia kaavoituskatsaus kunnassa ja maakunnan liitossa vireillä olevista ja lähiaikoina vireille tulevista kaava-asioista, jotka eivät ole merkitykseltään vähäisiä. Siinä selostetaan lyhyesti kaava-asiat ja niiden käsittelyvaiheet sekä sellaiset päätökset ja muut toimet, joilla on välitöntä vaikutusta kaavoituksen lähtökohtiin, tavoitteisiin, sisältöön ja toteuttamiseen (MRL 7 §.)

Useissa kunnissa julkaistaan myös kaavoitusohjelma, jossa määritellään useamman seuraavan vuoden kaavoituksen tavoitteita ja kaavojen valmistelujärjestystä.

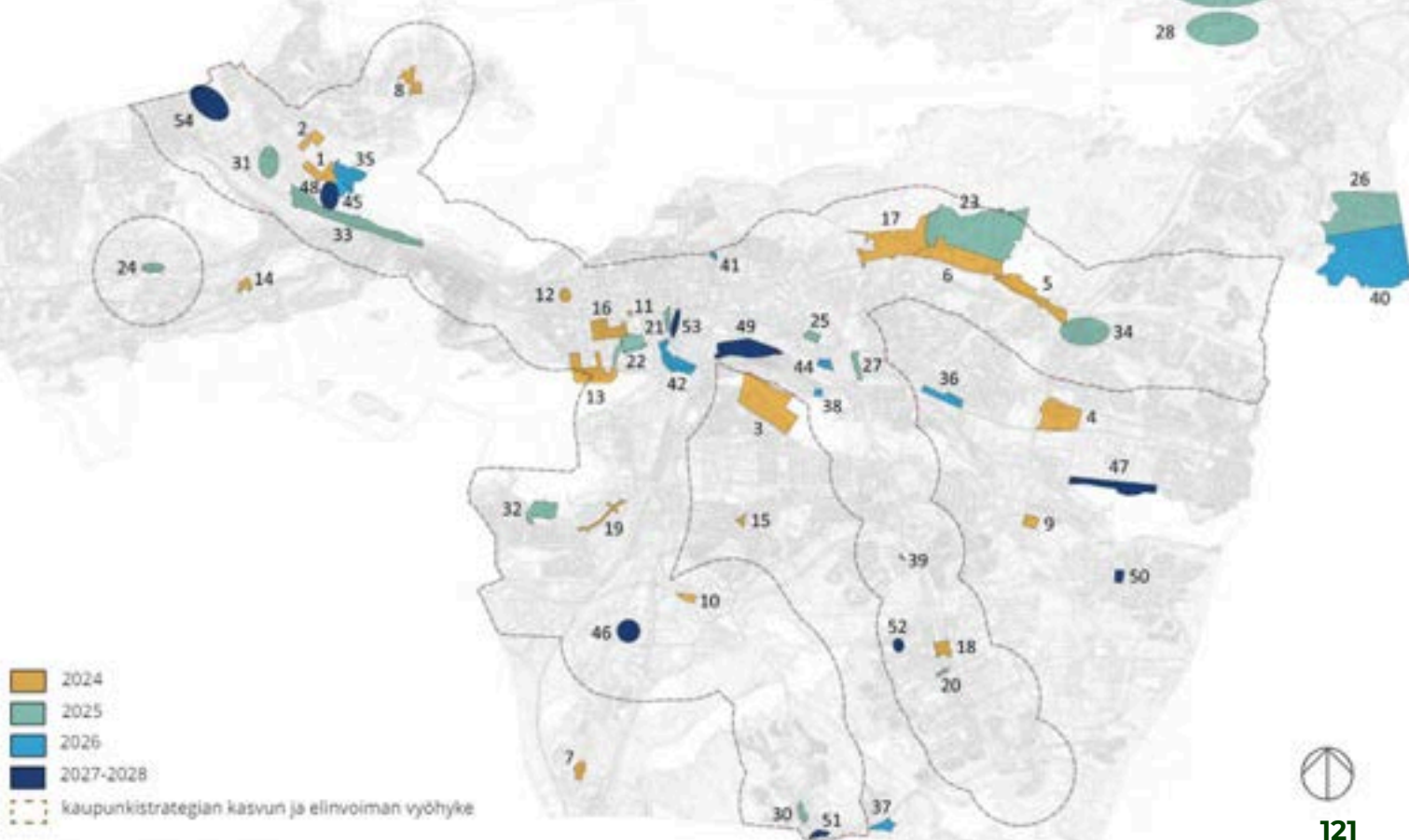
Kaavoituskatsaus ja -ohjelma sisältävät myös paljon taustatietoa kunnan kehityksestä, linjauksista ja esimerkiksi kunnan maanomistuksesta.

Kaavoituskatsausten ja -ohjelmien seuraaminen on hyvä tapa saada tietoa tulossa olevista kaavahankkeista. Näin voi varautua mahdollisiin luonnon kannalta haitallisiin hankkeisiin ja valmistautua vaikuttamaan päätöksentekoon.

Kaavoituskatsausten ja -ohjelmien esitystapa vaihtelevat kunnittain.

Yleensä niihin sisältyy muun muassa tulevien vuosien kaavahankkeiden suunniteltu toteutusjärjestys, kuten kuvan esimerkissä Tampereelta.

Asemakaavoitusohjelma 2024-2028

3.3.4 Kaavamääräykset

Suojelualuemerkinnoilla (S-)

osoitetaan luonnonsuojelualueet, suojelualuevaraukset, arvokkaat luontokohteet, luonnonmuistomerkit sekä kiinteät muinaisjäännökset ja rakennussuojelualueet suojavyöhykkeineen. Luontoon liittyvien suojelukohteiden kaavamerkintä on SL tai S. Metsälaki ei ole voimassa suojelualueilla tai -varauksilla. Suojelumerkinnän tarkoitusta ja/tai siitä aiheutuvia maankäytön rajoituksia on yleensä täsmennettävä kaavamääräyksillä.

Virkistysaluemerkinnoilla (V-)

osoitetaan erilaisia virkistysaluetyyppejä (esim. lähivirkistysalue VL, puisto VP, retkeilyalue VR tai joskus vain virkistysalue V). Hyvissä tapauksissa näiden käyttötarkoitus on määritelty tarkemmilla kaavamerkinnoilla. Metsälaki on voimassa kaikilla asemakaavan ulkopuolisilla metsäisillä virkistysalueilla. Paras tulos luontoarvojen kannalta saadaan usein käyttämällä päällekkäismerkintänä luo- tai /s-merkintää (ks. edempänä). Luonnonalueita koskeviin kaavavarauksiin on tärkeää liittää selkeät määräykset, joista ilmenevät alueen erityisarvot ja alueella kielletyt toimenpiteet.

Maa- ja metsätalousvaltaisten alueiden merkinnoilla (M-)

osoitetaan alueita, joiden metsänkäsittelyyn ei kohdistu kaavasta johtuvia rajoitteita. Niillä voidaan merkitä olevan ympäristö- tai ulkoiluarvoja (MY/MU). Lisämerkintöjen vaikutus on kuitenkin lähinnä informatiivinen. 1.5.2017 jälkeen tehdyissä yleiskaavoissa ei enää ole voitu vaatia maisematyölupaa metsänkäsittelyyn M-alkuisilla alueilla, joten lisämääreet -Y ja -U tai luo-päällekkäismerkinnät eivät M-alueilla käytännössä rajoita metsänkäsittelyä. Tämä on tärkeää pitää mielessä, koska näitä lisämerkintöjä sisältävä kaava voi näyttää suojelevammalta kuin se todellisuudessa on. Kaavoituksessa on tärkeää varmistaa arvokkaiden luontokohteiden säilyminen muilla kuin M-alkuisilla maa- ja metsätalousalueen merkinnoilla. Vanhoissa kaavoissa voi silti edelleen olla maisematyölupavaatimus voimassa myös M-alueilla.

Jokaisessa kaavassa on lisäksi **kaavakohtaisia tarkentavia määräyksiä**, joiden sisältö ja merkitys selviävät kirjallisista kaavamääräyksistä.

Seuraavia ominaisuusmerkintöjä käytetään rinnakkain varsinaisten aluevarausmerkintöjen kanssa:

Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue (luo) osoittaa yleis- tai asemakaavoissa ekologisten yhteyksien kannalta merkittävät alueet tai luonnonsuojelu- tai metsälain määrittelemät luontotyypit (LSL 64 §, LSL 65 §, ML 10 §), erityisesti suojeltavien lajien elinympäristöt (LSL 77 §) tai muut arvokkaat luontokohteet, joiden suojelu varsinaisena suojelualueena (SL) ei erinäisistä syistä (omistusolot, maanomistajan asenne jne.) ole mahdollista. Maakuntakaavassa luo-merkinnällä voidaan osoittaa mm. runsaslajiset tai ekologisten yhteyksien kannalta merkittävät, laaja-alaiset luontoalueet, runsaasti avainbiotooppeja sisältävät alueet ja suojelualueiden puskurivyöhykkeet. Luo-alueiden säilytettävien luontoarvojen ja maankäytön rajoitusten yksilöinti auttaa arvojen säilymistä, kun kaikki toimijat tietävät mihin merkinnän alueella tulee kiinnittää huomiota.

Alue, jolla ympäristö säilytetään (/s) tai suojeltava alueen osa (s) -merkintöjen vaikutus on likimain sama kuin luo-merkinnällä. /s- ja s-alueet ovat usein sellaisia, joille kaavoittaja ei syystä tai toisesta, esimerkiksi pienialaisuuden takia, halua laittaa merkintää SL. Näille alueille tulee lakisääteinen käyttörajoitus usein luonnonsuojelu- tai metsälain pykälästä. Esimerkiksi: "s-1: Alueen osa, jolla sijaitsee luonnonsuojelulain 49 §:n perusteella suojeltuja liito-oravien lisääntymis- tai levähdyspaikkoja. Alueella ei saa ..." Merkintä /s on käytössä myös rakennetun kulttuuriperinnön suojelumerkintänä.

Natura 2000 -verkostoon kuuluva tai siihen ehdotettu alue (nat): Nämä koostuvat linnustonsuojelualueista (SPA) ja luontodirektiivillä suojelluista alueista (SCA). SPA- ja SCA-alueet voivat olla myös joko kokonaan tai osittain päällekkäisiä. Natura-alueita koskevaa osa-aluemerkintää voidaan täydentää määräyksellä, jolla täsmennetään ne luonnonarvot, joiden perusteella alue on valittu Natura-verkostoon. Kaavamääräyksessä voidaan todeta aluetta haitallisesti muuttavien toimien kieltö.

Viheryhteystarve -merkinnällä tulee kaavoissa osoittaa ja turvata eri mittakaavoissa tärkeät viheryhteydet, jotka voivat olla joko pelkkiä ekologistia yhteyksiä tai sisältää ekologisen yhteyden ohella myös ulkoilukäytölle tärkeän yhteyden.

Maakuntakaavassa voidaan osoittaa ne virkistysalue- tai ekologiseen verkostoon liittyvät, olemassa olevat tai tavoitteelliset yhteydet, joilla on valtakunnallista, maakunnallista tai seudullista merkitystä. Yleis- ja asemakaavoissa tulisi osoittaa ja turvata myös paikallisesti merkittävät viheryhteydet.

Uusimaa 2050 -maakuntakaavassa viheryhteystarpeet on merkitty vihreillä nuolilla.

Maakuntakaavassa voidaan osoittaa ne virkistysalue- tai ekologiseen verkostoon liittyvät, olemassa olevat tai tavoitteelliset yhteydet, joilla on valtakunnallista, maakunnallista tai seudullista merkitystä. Yleis- ja asemakaavoissa tulisi osoittaa ja turvata myös paikallisesti merkittävät viheryhteydet.

Esimerkiksi viheryhteydestä yleiskaavoituksessa voi nostaa Vantaan yleiskaava 2020:ssä käytetyn ekologisen runkoyhteyden kaavamääräyksen: "Yhteys turvaa eliölajien liikkumista ja luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Ekologisen verkoston jatkuvuus tulee turvata. Ekologisen runkoyhteyden sijainti on ohjeellinen ja tarkentuu jatkosuunnittelussa. Yhteyden hoidossa, käytössä, ja yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon luontoarvot, kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot, ja varmistaa että ekologinen yhteys säilyy tai kehittyy luonnonolosuhteiltaan monipuolisena ja mahdollisimman leveänä."

Asemakaavoituksessa viheryhteys tulisi toteuttaa kaavoittamalla alue suojelu- (S-) tai virkistysalueeksi (V-) ja merkitsemällä kaavaselostukseen esimerkiksi V-1: "Viheryhteys alueiden X, Y ja Z välillä, avohakkuut ja niihin verrattavat hakkuut on kielletty." Vielä parempi olisi merkintä S-1: "Viheryhteys alueiden X, Y ja Z välillä, vain ulkoilureittien ja teiden varsien vaarallisen puuston kaataminen on sallittua, rungot tulee jättää maastoon." Asemakaavan säilyttävä kaavamääräys on tärkeä, jotta viheryhteysmerkinnällä olisi todellista merkitystä.

Luo ja viheryhteystarve -merkintöjä tulisi käyttää nykyistä laajemmin. Selkeästi määritellyt suojelumääräykset voisivat turvata näiden alueiden säilymisen yksityiskohtaisessa maankäytön suunnittelussa. Tärkeää olisi parantaa nykyistä käytäntöä ja merkitä kaavoihin suojavyöhykkeet, jotka tarvitaan luo- ja /s-alueiden ominaispiirteiden säilymiseksi. Kun pieniä luo- tai /s-alueita sijaitsee useita lähekkäin, olisi jo tarpeellisten suojavyöhykkeiden säilyttämiseksi mielekästä yhdistää ne yhdeksi suojelu- tai luo-alueeksi.

Lisätietoa viheryhteyksistä ks. [kappale 2.5.7](#).

Arvokas harjualue tai muu geologinen muodostuma (ge tai g)

merkinnällä osoitetaan maakuntakaavoissa valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat harjualueet, kallioalueet tai muut valtakunnallisesti merkittävät geologiset muodostumat. Yleis- ja asemakaavoissa voidaan merkinnällä osoittaa myös paikallisesti merkittävät kohteet. Ge-merkintä turvaa muodostelmien geologisten sekä osin maisemallisten arvojen säilymistä, mutta kohteen puuston, luontotyyppien ja lajiston suojelua se ei turvaa.

Kansallinen kaupunkipuisto (kp)

merkinnällä osoitetaan maankäyttö- ja rakennuslain 68 ja 69 §:n mukaisesti perustetut kansalliset kaupunkipuistoalueet. Ympäristöministeriö perustaa puiston kunnan hakemuksesta, kun perustamisedellytykset täyttyvät. Aluetta koskevat päätökset ja määräykset annetaan perustamispäätöksessä ja hoito- ja käyttösuunnitelmassa (MRL 70 §). Kansalliseen kaupunkipuistoon liittyy usein merkittäviä ja kunnan asukkaille tärkeitä metsäisiä virkistysalueita.

Kaikki yleisimmät kaavamerkinnot löytyvät ympäristöministeriön julkaisusta Kaavamerkinnot (Ympäristöministeriö 2000):

urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102033632

Kaikki lait, asetukset ja valtioneuvoston päätökset ajantasaisina löytyvät Finlex-palvelusta:

finlex.fi/fi/laki/ajantasa/

Harvennus vähentää metsäntuntua ja saa metsän tuntumaan pienemmältä. Talot ja toiset ulkoilutiet tulevat harvennuksen seurauksena helposti näkyviin.

Kuva: Laura Räsänen

3 . 4 METSIEN KÄYTÖN SUUNNITTELU JA HALLINTO KUNNISSA

Kaavoituksen lisäksi kunnissa metsien käyttöä koskevat monet muutkin suunnitelmat. Näitä ovat esimerkiksi metsästrategiat, metsänhoitosuunnitelmat, luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmat, viheralueohjelmat, lumo-ohjelmat, maisematyöluvat sekä puistosuunnitelmat tai puisto- ja katusuunnitelmat.

Kunnilla on keskenään hyvin erilaisia käytäntöjä metsien hoidossa. Osa kunnista on tehnyt sopimuksen metsiensä hoidosta metsänhoitoyhdistyksen tai jonkin metsäpalveluyrityksen kanssa, toiset taas vastaavat metsiensä hoidosta itse, joko kokonaan tai vähintään virkistys- ja ulkoilumetsiensä osalta. Metsien sijainti tai luokittelu voi vaikuttaa siihen, mikä viranomainen niistä on vastuussa. Kaupungeissa metsänhoito kuuluu usein teknisen- tai rakennusviraston alaiselle puisto- tai viherosastolle.

Riippumatta siitä, kuka kunnan metsien hoidosta vastaa, kunnan pitäisi määritellä selkeästi tavoitteet, joita metsien käytölle ja hoidolle asetetaan, ja kaiken suunnittelun ja toimenpiteiden metsissä pitäisi palvella näitä tavoitteita. Liian usein kuntien metsien hoito on jätetty sen tarkemmin miettimättä metsätalouden periaatteilla toimivan organisaation vastuulle, vaikka virkistyskäyttöön ja luonnon monimuotoisuuteen panostaminen voisi olla kunnan metsille ja kuntalaisille paljon parempi päämäärä.

Kunnan metsäsuunnittelussa on tärkeää ymmärtää myös lähiluonnon merkitys kuntalaisten terveyteen. Kuva: Raisa Kyllikki Ranta

PÄÄTÖKSENTEKO KUNNAN OMISTAMISTA METSISTÄ – ESIMERKKINÄ KIRKKONUMMI

METSÄSTRATEGIA

- päälinjat
- ohjaa kunnan omistamien metsien hoito- ja käsittelytapoja
- voisi määritellä myös kunnan muuta metsäpolitiikkaa, mm. kaavoituksen yhteydessä, aktiivista ostoa ja vuokraamista kuntalaisten käyttöön
- tehty viimeksi 2005, uudistus meneillään (2023–2024)
- kunnanvaltuusto päättää

TALOUSMETSÄ- JA LUONNONHOITOSUUNNITELMA

- alueittaiset päälinjaukset
- tulee noudattaa metsästrategian linjauksia
- päivitetään 10 vuoden välein
- yhdyskuntatekniikan lautakunta päättää

METSÄNHOITOTÖIDEN TOIMENPIDEOHJELMA

- konkretia maastossa
- tulee noudattaa metsästrategian linjauksia ja talousmetsä- ja luonnonhoitosuunnitelman linjauksia
- yhdyskuntatekniikan lautakunta päättää

3.4.1 Metsästrategia

Kuntien välillä on merkittäviä eroja metsänhoidon tavoitteissa ja toteuttamistavoissa. Eri metsänkäyttömuotojen keskinäiseen asemaan ja sitä kautta esimerkiksi virkistysmetsien hoitotapaan käytännössä vaikuttavia asioita voivat olla mm. kuntastrategia, kunnan asukasmäärä, elinkeinorakenne, asioista päättävien virkamiesten ja poliitikkojen näkemykset ja aktiivisuus, kunnan näkemykset ilmastonmuutoksen torjunnasta, metsätulojen kuvitteellinen tai todellinen taloudellinen merkitys ja kuntalaisten aktiivisuus.

Kunnan metsästrategian tarkoitus on linjata kunnan metsäalueiden käytön, suunnittelun ja hoidon yleiset periaatteet, tavoitteet ja toimenpiteet sekä se miten näistä asioista päätetään – useimmiten noin 10 vuoden aikajänteellä. Metsiin liittyy useita osin keskenään ristiriitaisia tavoitteita, joiden onnistuneen yhteensovittamisen edellytyksiä ovat riittävän hyvät taustatiedot ja hyvin suunniteltu kuntalaisten osallistuminen, jossa tilaisuuksissa ja kirjallisissa mielipiteissä esiin nousseet näkemykset otetaan vakavasti. Strategiatyössä on huomioitava lisääntynyt tieto niin metsäluonnon monimuotoisuuden suojelusta, metsien arvosta hiilivarastoina ja -nieluinä, kuin virkistyskäytön monista hyödyistä ja tavoista.

Metsästrategiassa on asetettava oikeisiin mittasuhteisiin esimerkiksi metsistä hankittavat hakkuutulot, huomioiden koko metsänhoidon kustannukset sekä kunnan suunnittelu- ja päätösorganisaatiossa että metsänhoidon työvaiheina. Huomioon on otettava myös muut kuin suorat taloudelliset hyödyt, kuten monimuotoisen lähiluonnon ja suojelualueiden vaikutus kunnan vetovoimatekijöinä, virkistyskäytön terveyshyödyt, metsien hiilinielujen ja -varastojen merkitys kunnan ilmastotavoitteissa, vesiensuojelu, kunnan lakisääteinen velvollisuus edistää luonnon monimuotoisuuden ja maiseman suojelua alueellaan – ja niin edelleen. Tavoiteltujen hyötyjen lisäksi on syytä arvioida myös tavoitteiden välisiä ristiriitoja, kuten hakkuutoimenpiteiden aiheuttamia haittoja muille tavoitteille.

Metsästrategiassa voitaisiin käsitellä myös kaavoituksen ja metsien suhdetta, eli millaisia metsiä asukkaat tarvitsevat lähelleen ja kuinka paljon. Lisäksi voitaisiin linjata virkistysalueiden hankintapolitiikkaa sekä ostamisen että vuokraamisen suhteen. Myös vuokrasopimuksia virkistysreittien ja esimerkiksi maastopyöräilyyn, ratsastukseen tai frisbeegolfiin tarkoitettujen aktiviteettialueiden vuokraamisesta asukkaiden käyttöön voisi huomioida metsästrategian yhteydessä, mikäli kunnalla ei ole tarkoitukseen sopivia maita.

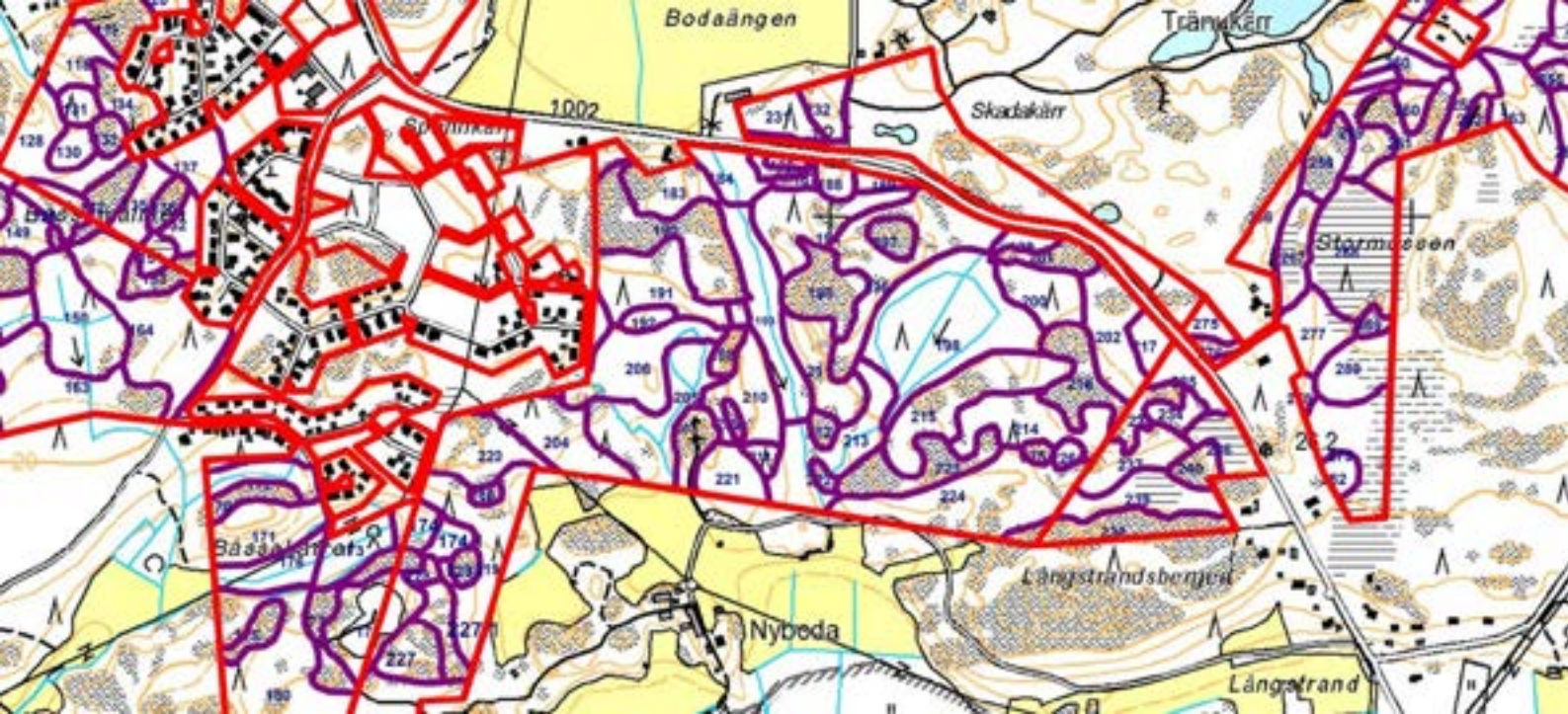
Huolellisesti ja avoimesti laadittu metsästrategia tuo näkyväksi kunnan metsilleen asettamat tavoitteet ja luo hyvän pohjan metsien käytön tarkempaan suunnitteluun, kuten metsä- tai metsänhoitosuunnitelman laatimiseen. Suunnittelu tilataan usein kunnan ulkopuoliselta konsultilta ja onnistuneen tilauksen edellytys on, että kunta asettaa työlle selkeät tavoitteet. *Kokonaiskestävä kuntametsä* -hankkeen kyselytutkimukseen (Visuri 2020) vastanneista kunnista vain noin puolet on laatinut strategiataason ohjelman kunnan metsille ja vain kolmasosalla se on netissä julkisesti nähtävillä. Avoimesti valmisteltavan ja kattavan metsästrategian laatiminen voi olla hyvä aloite kunnassa, josta sellainen puuttuu.

3.4.2 Metsäsuunnitelma

Metsäsuunnitelma on tietyn omistajan metsille yleensä kymmeneksi vuodeksi laadittu suunnitelma, joka sisältää perustiedot metsätilan metsikkökuviosta, kuten kasvupaikkajaon, metsiköiden kehitysluokat sekä pääpuulajit ja puuston tilavuuden. Nykyisistä metsäsuunnitelmista löytyvät myös tunnistetut metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt ja joissakin tapauksissa tietoa myös muista arvokkaista luontokohteista ja luontoarvoista kuten lahopuun määrästä. Niissä pitäisi huomioida myös tiedot kaavoituksen varauksista ja rajoituksista metsien käytölle.

Metsäsuunnitelma antaa suositukset suunnitelmakaudella suoritettavista hakkuu- ja hoitotoista ja niiden ajankohdista metsiköittäin. Joissain kunnissa se on konkreettisin ja yksityiskohtaisin kuntametsänhoitoa ohjaavista suunnitelmista, toisissa laaditaan metsäsuunnitelmaan perustuvat vuosittaiset metsätyöohjelmat tai toimenpideohjelmat. Hoito- ja käyttösuunnitelmat voivat olla vielä yksityiskohtaisempia, mutta niitä laaditaan vain osalle metsistä. Metsäsuunnitelmat ovat kuitenkin ohjeellisia, joten niiden toimenpide-ehdotuksia ei välttämättä noudateta sellaisinaan. Suunnitelmat voidaan laatia osissa, eikä niissä välttämättä käsitellä kerralla kaikkia kunnan omistamia metsäalueita.

Metsäsuunnitelman osana esitetään kuviokartta, jossa metsät on jaettu ja rajattu olosuhteiltaan ja suunniteltujen toimenpiteiden osalta yhtenäisiin alueisiin, niin sanottuihin metsäkuviioihin. Yhden kuvion pinta-ala vaihtelee paikasta riippuen, mutta on yleensä hyvinkin pienestä muutamaan hehtaariin. Kuviot on numeroitu, ja jokaista kuviota koskevat kasvupaikka ja puustotiedot, suunnitellut toimenpiteet ym. tiedot on koottu luetteloksi.

Metsäsuunnitelmaan kuuluu kuviokartta, jossa metsät on jaettu numeroituihin metsäkuviioihin. Niitä koskevat kasvupaikka- ja puustotiedot, suunnitellut toimenpiteet ym. tiedot löytyvät luettelona suunnitelmasta. Esimerkkinä kuvakaappaus Raaseporin metsäsuunnitelmasta.

Kunta voi laatia metsäsuunnitelmansa itse. Useimpien kuntien metsäsuunnitelmat on kuitenkin laatinut metsänhoitoyhdistys. Lisäksi viime vuosina varsinkin kaupungeissa on yleistynyt tapa laadittua suunnitelma muilla alan konsulttiyrityksillä. Metsänhoitoyhdistysten ja useimpien metsäpalveluyritysten pääosaamisala on yleensä metsätaloudessa, joten ne hoitavat virkistymetsiäkin helposti metsätaloudessa omaksuttuihin näkemyksiin ja toimintatapoihin pohjautuen. Ulkopuolisella konsultilla voi olla myös kunnan tavoitteista poikkeavia omia intressejä jos suunnitteleva taho hyötyy itse taloudellisesti hakkuiden lisäämisestä esimerkiksi hankkimalla itselleen enemmän töitä. Suunnitelman tekoa ohjaamaan olisi hyvä nimetä työryhmä, jossa on kunnan paras asiantuntemus sekä metsistä, luontoarvoista että varhaiskasvatuksen ja koulujen tarpeista. Vastuuhenkilön tulee toimia virkavastuulla.

Metsäsuunnitelman hyväksyy joko suunnitelmasta vastuussa olevaa virastoa hallinnoiva lautakunta tai kunnanhallitus. Metsäsuunnitelmia ei valitettavasti aina lähetetä lausuntokierrokselle muille kunnan elimille, luonnonsuojeluyhdistyksille tai luontoasiantuntijoille. Suunnitelman laatimisen ulkoistaminen vähentää usein kuntalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa suunnitteluprosessiin. Osallistamisesta tulisi sopia suunnitteluprosessista päätettäessä.

Metsäsuunnitelman laatimista ohjaavat sekä kunta- että metsästrategia ja lautakunnan tai kunnanhallituksen päätös laatimisen aloittamisesta. Myös lait (ks. [kappale 1.2](#)) edellyttävät kuntia huomioimaan muutkin kuin puuntuotannolliset tavoitteet. Silti jos metsäsuunnitelmalle ei tilatessa erikseen selkeästi aseteta virkistys-, monimuotoisuus- ja hiilenvarastointitavoitteita, siinä pyritään pääosin korkeaan taloudelliseen tuottoon ja vain puuntuotannollisesti kestävään tulokseen. Suunnitelmia laadittaessa on valitettavasti usein keskitytty ainoastaan puustoon sekä metsälain 10 §:n mukaisiin selvästi erottuviin pienialaisiin elinympäristöihin, jolloin laajemmat luontokohteet ovat jääneet liian vähälle huomiolle.

Kunta voi tehdä tai hankkia myös metsäsuunnitelman, jossa painotetaan puuntuotannon sijaan luontoarvoja, hiilenvarastointia ja virkistyskäyttöä. Metsäsuunnitelman sijaan tärkeille virkistys- tai suojelualueille laaditaan usein hoito- ja käyttösuunnitelma turvaamaan alueen virkistys- ja luonnonarvojen säilyminen. Virkistysalueiden ulkoilu- ja liikuntapalveluista vastaa yleensä eri viranomainen kuin alueen luonnonhoidosta.

Suojelualueille tehdään tarvittaessa erilliset hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden mukaan niitä hoidetaan.

3.4.3 Metsätyöohjelma tai toimenpideohjelma

Ainakin kunnissa, jotka omistavat vähänkään suuremman määrän metsää, yleispiirteisemmässä metsäsuunnitelmassa asetetut tavoitteet konkretisoidaan kuviokohtaisiksi toimenpiteiksi ja niiden toteutusohjeiksi ja -aikatauluksi vuotuisilla suunnitelmissa. Tämä kuviokohtaiset hakkuusuunnitelmat sisältävä suunnitelma voi kunnasta riippuen olla nimeltään esimerkiksi metsätyöohjelma, toimenpideohjelma tai muu vastaava.

Toimenpide- eli metsätyöohjelmassa viime kädessä ratkaistaan ne konkreettiset toimenpiteet, joita kullakin metsikkökuviolla tapahtuu tai ei tapahdu. Näiden suunnitelmien seuraaminen on tärkeää, mutta työlästä. Kuviokohtaisten toimenpiteiden kommentointi vaatii paikallistuntemusta ja maastotietoa. Toisaalta suunnitelmasta saa paljon yksityiskohtaista tietoa kunnan metsistä. Toisissa kunnissa tämä tieto on jaossa kuviokarttoineen jo metsäsuunnitelmavaiheessa ja toisissa se pitää itse vaatia käyttöön.

3.4.4 Viheralueohjelmat

Puistot, metsät, pellot, vesistöt ja niiden rannat, ulkoliikuntapaikat, ja mm. liikennealueiden suojavyöhykkeet muodostavat kunnan viheralueet. Viheralueiden suunnittelua, rakentamista ja hoitoa voidaan ohjata viheralueohjelmalla, joka laaditaan yleensä kymmeneksi vuodeksi. Ohjelmaan sisältyvien alueiden valinta on kuntakohtaista. Kaikki kunnan omistamat rakentamattomat ja suojelemattomat alueet, myös muissa kunnissa sijaitsevat, olisi otettava ohjelmaan mukaan.

Viheralueohjelmaa laadittaessa selvitetään kuinka kuntalaiset ja muut osapuolet haluavat viheralueita kehittää, miten alueiden ja niiden luonnon tulevaisuus turvataan ja miten niitä tulee hoitaa. Ohjelmilla pyritään yleensä lisäämään asukkaiden ja virkamiesten yhteistyötä. Vaikka ohjelmat ovat periaatteellisia, ne pitäisi huomioida kunnan toiminnassa läpäisyperiaatteella: ohjelman tavoitteiden tulisi vaikuttaa mm. metsä- ja luonnonhoitosuunnitelmien laadintaan.

Ohjelmat laaditaan osallistavasti, mutta yhteistyön laatu ja laajuus ovat kuntakohtaisia. Ohjelman etenemisestä vastaa usein työryhmä, johon tulisi kutsua luonnonsuojeluyhdistys ja muut alueen keskeiset luontoasiantuntijat. Lausuntoja pitäisi lisäksi pyytää mahdollisimman monelta taholta.

Valmistuneiden viheralueohjelmien ongelmana on, ettei niiden varsin yleisluontoisia tavoitteita yleensä tarkenneta käytännön toimiksi. Esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen tai yhteistyön parantaminen toteutuisivat todennäköisemmin, kun toimintatavat kirjattaisiin tarkasti.

Kuntien viheralueohjelmat on syytä laatia osallistavasti kuntalaisia kuunnellen. Monissa kunnissa aidossa vuorovaikuksessa on vielä puutteita. Kuva: Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri

3.4.5 Viheralueiden kunnossapitoluokitus

Ensimmäinen valtakunnallinen viheralueiden käyttö- ja hoitoluokitus julkaistiin 1990-luvun alussa. Työtä on myöhemmin uudistettu muutamaan kertaan. Uusin luokitus valmistui vuonna 2020 (Viherympäristöliitto 2020) ja on nykyisin nimeltään viheralueiden kunnossapitoluokitus: vyl.fi/ohjeet/kunnossapitoluokitus/.

Luokituksen valmisteluun ei ole otettu mukaan lainkaan luonnonsuojelujärjestöjä, mikä näkyy myös luokituksen painotuksissa.

Kunnossapitoluokitus jakaa viheralueet neljään pääryhmään: rakennetut viheralueet, avoimet viheralueet, metsät sekä täydentävät luokat. Näitä luokkia kuvataan tarkemmin niiden ensisijaisen käytön, hoidon tavoitteiden, luonnon monimuotoisuuden säilyttämistavoitteiden sekä hoidon tehokkuuden osalta. Täydentäviin luokkiin kuuluvat suojelualueet ja maankäytön muutosalueet. Metsät on luokituksessa jaettu lähimetsiin, ulkoilu- ja virkistysmetsiin, suojametsiin, talousmetsiin ja arvometsiin.

Viheralueiden kunnossapitoluokitus auttaa parhaimmillaan jäsentämään viheralueiden moninaisuutta, jonka vaihteluväli ulottuu maisemaniityistä ja matonpesupaikoista suojeltuihin aarniometsiin. Se luo myös kaivattua linkitystä kaavoituksen ja metsäsuunnittelun välille. Erityisen hyödyllinen on kunnossapitoluokituksen avoimia viheralueita ja niiden luokittelua käsittelevä jaottelu, joka auttaa hahmottamaan sitä, mikä on tavoiteltu hoidon aste milläkin avoimella alueella.

Luokituksen metsäisiä alueita käsittelevän osuuden ongelma on siihen sisäänrakennettu ajatus hoidon ensisijaisuudesta verrattuna luonnontilaan jättämiseen. Luokituksesta on siis turha etsiä tukea sille, että viheralueiden metsänkäsittely pitäisi aina kyetä perustelemaan selkein käsittelemisestä koituvien tapauskohtaisin hyödyin kuten pitäisi – hoidon tarvetta pidetään siinä itsestäänselvytenä. Edes arvometsien hoitoa käsittelevässä osuudessa ei nosteta esille sitä tosiasiaa, että kuntametsissä on runsaasti sellaisia metsiä, jotka voidaan hyvin jättää hoidon ulkopuolelle ilman virkistyskäytölle koituvia haittoja.

Kunnossapitoluokitus ei sinällään estä suojelualueiden ja hallitun luonnontilan lisäämistä kuntametsissä. Luokitusta voi käyttää myös joustavasti. Valistuneet kunnat käyttävät sen yleisjaottelua vain viheralueidensa tilastointiin ja jättävät näiden luokkien kuvailuun sisältyvän ideologisen, kuntametsien metsäsuunnittelua ja käsittelyä ohjaamaan pyrkivän osuuden huomiotta.

Arvokkaat luontokohteet on syytä rajata kaiken metsänkäsittelyn ulkopuolelle pysyvästi. Ulkoilureittien ylläpito on mahdollista myös luontoarvoja kunnioittaen. Kuva: Mia Holopainen

Sellaisenaan viheralueiden kunnossapitoluokituksen käyttöönottoa ei voi suositella, koska sen lähtöoletuksen mukaan intensiivinen metsien hoito on aina tarpeellista ja hyödyllistä, eivätkä arvometsien hoitoluokkaan kuulu kuin kaikkein edustavimmat luontokohteet.

Kunnat voivat vapaasti käyttää myös omia hoitoluokituksiaan sekä soveltaa Viherympäristöliiton kunnossapitoluokitusta luonto- ja virkistysarvomyönteisemmin. Tärkeää metsien luokittelussa olisi rajoittaa hakkuut vain sinne, missä niille on oikeasti tarvetta.

Käytännön kannalta olennainen luokittelutieto kertoo kuviokohtaisesti, miten kohteella aiotaan jatkossa toimia, esimerkiksi:

- jätetään pysyvästi metsänkäsittelyn ulkopuolelle
- ei tehdä metsänkäsittelytoimenpiteitä suunnitelmakaudella
- seurataan yksittäisten reiteille, teille ym vaarallisten puiden kaatamisen tarvetta vuosittain
- tehdään metsänkäsittelytoimenpiteitä suunnitelmakaudella, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi
 - ennallistamista tai ko. luontotyyppin säilymiselle tarpeellisia hoitotoimia (esim. pähkinälehdossa tai hakamailla)
 - aikaisemmin käsitellyn metsän (usein taimikon) ohjaaminen monimuotoisemmaksi
 - kaupallisia hakkuuta.

3.4.6 Luonnon monimuotoisuusohjelmat ja Luontokunnat-verkosto

Luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmia eli LUMO-ohjelmia on laadittu jo suurimpiin kaupunkeihin ja moniin pienempiin kuntiin. LUMO-ohjelman laatimisessa on tärkeää osallistaa niin kunnan sisäisiä kuin ulkoisia toimijoita kuten asukkaita, maan- ja metsänomistajia, kouluja ja päiväkoteja, yrityksiä ja järjestöjä. Parhaassa tapauksessa LUMO-ohjelmalla on mahdollista edistää luonnon monimuotoisuuden huomioimista laajasti kunnan kaikilla toimialoilla.

Suomen ympäristökeskuksen ja Kuntaliiton vetämä Luontokunnat-verkosto on perustettu tukemaan kuntia niiden luontotyössä sekä mahdollistamaan verkostoitumista muiden kuntien kanssa. Luontokunnat-verkostoon voivat liittyä kuntien viranomaiset, työntekijät ja luottamushenkilöt. Luontokunnat-sidosryhmälistaan voivat liittyä kaikki verkoston toiminnasta kiinnostuneet. Luontokunnat-verkosto on laatinut ohjeen kunnan LUMO-ohjelman tekemiseen yhdessä kuntien ja luontokuntatoimijoiden kanssa vuoden 2023 aikana.

Lisätietoa:

Luontokunnat-verkoston julkaisu “Ohjeet kunnan LUMO-ohjelman tekemiseksi”:
luontokunnat.syke.fi/ohjeet-kunnan-lumo-ohjelman-tekemiseksi/

Ramsholmenin lehtoa Tammisaaresta. Kuva: Mia Holopainen

3.4.7 Maisematyö lupa ja toimenpiderajoitusalueet

Maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:n mukaan maisemaa muuttavaa maanrakennustyötä, puiden kaatamista tai muuta näihin verrattavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman lupaa (toimenpiderajoitus):

- asemakaava-alueella;
- ranta-asemakaava-alueella, jos ranta-asemakaavassa niin määrätään;
- yleiskaava-alueella, jos yleiskaavassa niin määrätään, lukuun ottamatta puiden kaatamista yleiskaavassa maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi osoitetulla alueella; eikä
- alueella, jolla on voimassa 53 §:ssä tarkoitettu rakennuskielto asemakaavan laatimiseksi tai jolle yleiskaavan laatimista tai muuttamista varten on niin määrätty.

Tarkemmin alueet, joilla toimenpiderajoitus on voimassa, määritellään kaavoissa. Kaavamääräyksissä on mahdollista määritellä millaista maisemaa halutaan ja samalla maisematyöluvan antamisen reunaehdot hyvinkin tarkasti. Toimenpiderajoitus ja maisematyöluvan tarve koskee yhtäläillä kaikkia maanomistajia, joten maisematyöluvilla on mahdollista vaikuttaa yksityismaidenkin hakkuisiin. Lupaa ei tarvita yleis- tai asemakaavan toteuttamiseksi tarpeellisten taikka myönnetyn rakennus- tai toimenpideluvan mukaisten töiden suorittamiseen eikä vaikutuksiltaan vähäisiin toimenpiteisiin.

Toimenpiteen vähäisyyttä arvioidaan suhteessa siihen käyttötarkoitukseen, johon alue on kaavassa määrätty, ja alueen ympäristöön. Maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:n mukaisen "vähäisen" toimenpiteen määrittely vaihtelee kunnittain. Valtaosalla kunnista ei ole kirjallisia ohjeita siitä, milloin maisematyö lupa tarvitaan ja millaisilla edellytyksillä lupa myönnetään. Uudistushakkuut ainakin tiettyä pinta-alaa suurempina ovat useimmissa kunnissa luvanvaraisia maisematyölupaa edellyttävillä kaava-alueilla. Luvanvaraisia näillä alueilla voivat olla myös ylispuiden poisto, ojitus ja ojan perkaus sekä metsäautoteiden rakentaminen. Rantavyöhykkeelle tai tontteihin rajoittuvaan uudistushakkuuseen vaaditaan monesti suojavyöhyke. Ensiharvennusta, raivausta sekä nuoren metsän ja taimikon hoitoa pidetään yleensä vähäisinä toimenpiteinä, joihin ei tarvita maisematyölupaa.

Maisematyöluvan tarpeellisuuden määrittelee ja luvan myöntää MRL:n 130 §:n mukaan kunnan rakennusvalvontaviranomainen, mutta ratkaisulta voidaan siirtää muulle kunnan viranomaiselle. Tonttien ulkopuoliset maisematyöluvut on usein delegoitu ympäristönsuojelulle tai viheryksikölle. Laki antaa kunnalle vapaat mahdollisuudet järjestää lupakäytäntö omalla tavallaan. Lupa voidaan määrätä maksulliseksi ja maksun perusteet kunta päättää itse.

Kaikista maisematyöluvan alaisista toimenpiteistä on ilmoitettava naapureille (MRL 130 §, 133 §). Naapureiden kuulemisen tarpeellisuuden ratkaisee viime kädessä lupaviranomainen. Jos ilmoitusvelvollisuutta ei ole toteutettu asianmukaisella tavalla, voidaan siitä tehdä valitus, jolloin päätös luvan myöntämisestä voidaan kumota. Ongelmallista on, ettei ympäristöjärjestöiltä yleensä pyydetä lausuntoa maisematyöluvista. Luonnonsuojelujärjestöt voivat kuitenkin seurata oman alueensa maisematyölupapäätöksiä kuntien sähköisiltä ilmoitustauluilta esimerkiksi otsikon Kuulutukset alla.

Maisematyöluvien kohdalla myös valitusoikeudessa on puutteita, sillä yhdistykset voivat valittaa maisematyöluvasta vain kunnan jäsenyyden perusteella. Siten usean kunnan alueella toimivilla luonnonsuojeluyhdistyksillä ja -piireillä ei ole valitusoikeutta maisematyöluvista muualla kuin yhdistyksen kotipaikaksi rekisteröidyssä kunnassa.

Vuonna 2017 maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa poistettiin kunnilta mahdollisuus vaatia maisematyölupaa yleiskaavan M-alkuisten aluevarausmerkintöjen alueilla. Ennen uudistusta voimaan tulleissa yleiskaavoissa voi tällainen määräys edelleen olla, mutta uusissa yleiskaavoissa ei voi rajoittaa metsänhakkuita M-alueilla, riippumatta siitä onko niillä lisämerkintöjä kuten MY, MU tai luo. Vaikka kaavamääräyksissä olisi M-alueella mainintoja erityisistä huomioitavista arvoista, niillä hakkuut perustuvat metsälakiin eikä hakkuita ole mahdollista rajoittaa kaavalla. Siksi on tärkeää, että tärkeät luontoarvot huomioidaan jo kaavoitusvaiheessa jollain muulla kuin M-alkuisella merkinnällä (esim. virkistysalue V tai suojelualue S).

3.4.8 METSO- ja Helmi-ohjelmat kunnissa

METSO-ohjelman eli Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2025 lähtökohtana on vapaaehtoisuus (ohjelmaa on päätetty jatkaa vuoteen 2030). Metsänomistaja voi halutessaan tarjota metsäänsä METSO-kohteeksi. Metsä arvioidaan sen perusteella, millaista puustoista elinympäristöä se edustaa sekä millaisia luonnon monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä siinä on. Arvio pohjaa luonnontieteellisiin valintaperusteisiin, ja sen tekee asiantuntija paikan päällä. Jos alueen metsistä on riittävästi tietoa jo aiemmissa luontoselvityksessä, ei uusia selvityksiä välttämättä tarvita. Luontoarvojen lisäksi myös alueen merkitys virkistyskäytölle katsotaan eduksi alueen suojeluarvon arvioinnissa. Jos tarjottu metsä hyväksytään METSO-kohteeksi, maanomistaja voi joko myydä suojeltavan alueen valtiolle tai perustaa yksityisen luonnonsuojelualueen, jolloin valtio korvaa kustannukset, joita puuntuotannon tulonmenetyksistä ja luonnonhoidosta suojelun vuoksi aiheutuu. Korvauksiin varattujen määrärahojen riittävyys vaihtelee ELY-keskuksittain vuodesta toiseen.

Mikäli kunta myy alueen valtiolle maapohjineen, siitä saa täyden korvauksen. Korvaus perustuu maapohjan ja puuston arvoon. Alueen hoidosta ja hallinnoinnista vastaa jatkossa Metsähallituksen luontopalvelut.

Jos kunta säilyttää alueen hallinnassaan, suojelu toteutetaan perustamalla yksityinen luonnonsuojelualue. Metsätalousmaalla sijaitsevasta yksityisestä luonnonsuojelualueesta maksetaan kunnalle korvaus, joka on enintään 50 % kohteen metsätaloudellisesta arvosta. Jos suojeluun aiottu alue on kaavoitettu virkistysalueeksi, se laskee korvausta. Suojeltavan alueen käyttötavat ja luonnonhoidon tarpeet sovitaan yhdessä ELY-keskuksen kanssa. Uudenmaan ELY-keskus on tarjonnut kunnille vain poikkeustapauksissa maan ostamista ensisijaisena ratkaisuna. Tällainen poikkeus on esimerkiksi rajautuminen valtion omistamaan suojelualueeseen.

Suojelualueista on hyvä rajata ekologisesti toimivia mahdollisimman yhtenäisiä alueita. Esimerkiksi Uudenmaan ELY-keskuksen alueella on riittänyt, että suojeltavasta alueesta vähintään puolet on "METSO-kelpoista" eli valintaperusteiden METSO I tai METSO II -luokkien kriteerit täyttäviä metsiä. Suojavyöhykkeitä, alueen yhtenäisyyttä lisääviä "välikuvioita" ja METSO III-luokan metsiä voi olla korkeintaan puolet.

Suojelun arvoista METSO II-luokan metsää. Kuva: Jyri Mikkola

METSO on ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteishanke. METSO-ohjelman jatkuminen vuoteen 2030 asti on mukana Helmi-elinympäristöohjelmasta tehdyssä valtioneuvoston periaatepäätöksessä. METSO-ohjelman jatkokauden sisältö ja uudet tavoitteet on tarkoitus määrittellä viimeistään vuonna 2025.

METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet -julkaisu on hyvä työkalu metsäisten luontotyyppien suojeluarvon arviointiin ja suojelualoitteiden perusteluun (ks. [kappale 2.5.3](#)) : julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74890

Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030 vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja turvaa luonnon tarjoamia elintärkeitä ekosysteemipalveluja. Ohjelmasta rahoitetaan hankkeita, joissa hoidetaan ja ennallistetaan erilaisia elinympäristöjä: perinnemaisemia, soita, lintuvesiä ja -kosteikkoja, metsäisiä elinympäristöjä kuten lehtoja sekä pienvesiä ja rantaluontoa. Rahoitusta voidaan myöntää kuntien, yhdistysten, säätiöiden ja vesiosuuskuntien luonnon monimuotoisuutta edistävillä hankkeilla ja niiden tulee sisältää konkreettisia ennallistamis-, kunnostus- tai hoitotoimia elinympäristöjen tilan parantamiseksi.

Lisätietoja:

- METSO-ohjelma: metsonpolku.fi
- METSO-ohjelma kuntien ja seurakuntien metsissä: metsonpolku.fi/kuntien-ja-seurakuntien-metso
- Helmi-elinympäristöohjelma: ym.fi/helmi
- Luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri on saanut Helmi-ohjelmasta rahoitusta hankkeille vuosina 2022–2023, 2024 ja 2025 (jatko auki). Hankkeista ja hoitokohteista lisää: sll.fi/uusimaa/helmiketo/

LUKU 4 – VAIKUTTAMINEN

TIETOLAATIKKO	Päätöksenteon vaiheet	144
4.1	JOKAISELLA ON OIKEUS SAADA TIETOA JA OSALLISTUA PÄÄTÖKSENTEKOON	146
TIETOLAATIKKO	Lähimetsävaikuttajan tiedonhankinnan muistilista	148
TIETOLAATIKKO	Metsänkäyttöilmoitus	149
TIETOLAATIKKO	Tietopyyntöjen tekeminen	152
TIETOLAATIKKO	Maanomistajan selvittäminen	154
4.2	SUUNNITTELUPROSESSEIHIN VAIKUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	155
4.2.1	Yhteydenpito viranomaisiin ja luottamushenkilöihin on tärkeää	155
TIETOLAATIKKO	Lobbarin muistilista	156
TIETOLAATIKKO	Opastettu tutustumisretki kunnan omistamaan metsään päättäjille ja viranhaltijoille	158
4.2.2	Vuorovaikutteinen suunnittelu	160
TIETOLAATIKKO	Tuusulan osallistavan metsäsuunnittelun käsikirja	161
4.2.3	Kannanotot – lausunnot, muistutukset ja mielipiteet	162
TIETOLAATIKKO	Inspiraatiota aiemmista lausunnoista	164
4.2.4	Muutoksenhaku päätöksiin	165
4.2.5	Kuntalais- ja valtuustoaloitteet	166
4.3	VAIKUTTAMINEN KAAVOITUKSEEN	168
4.4	METSIEN HOITOKÄYTÄNTÖJEN MUUTTAMINEN	170
4.4.1	Suojeluesitys	172
TIETOLAATIKKO	Suojeluesityksen sisältö	173
4.4.2	Vaikuttaminen metsäsuunnitelmiin	174
4.4.3	Vaikuttaminen käytännön metsänkäsittelyyn	175
TIETOLAATIKKO	Muistilista toimenpideohjelman kuviotietojen tarkasteluun	176
4.4.4	Vaikuttaminen maisematyöluupiin	177
4.4.5	Vaikuttaminen katu- ja puistosuunnitelmiin	178
4.4.6	Kun hyvät päätökset eivät toteudu	178
4.4.7	Mitä tehdä kun hakkuut ovat alkamassa	179
TIETOLAATIKKO	Tehokas tiedote	180
4.4.8	Vireillepano luontovahingon estämiseksi	181
4.4.9	Tutkintapyyntö	182
4.5	LISÄVINKKEJÄ JA LINKKEJÄ VAIKUTTAMISEEN	183

LÄHDELUETTELO

LIITE – KUNTIEN METSÄNOMISTUS VUOSINA 2009 JA 2013

LUKU 4 – VAIKUTTAMINEN

Neljännessä ja viimeisessä luvussa keskitytään vaikuttamiseen. Useimmiten vanhoilla ajourillaan jyräävän koneiston suuntaa ei muuta hyvinkään perusteltu argumentti yksin, vaan sen muuttaminen voi olla pitkän ja suuren työn takana. On kuitenkin lohdullista muistaa, että paneutuvalla vaikuttamistyöllä saavutetaan jatkuvasti suuriakin voittoja: kuntien ja kaupunkien metsänhoitokäytäntöjä on mahdollista muuttaa ja kaavoitukseen on mahdollista vaikuttaa. Lakitekstien ja päätöksentekoprosessien lisäksi on tarpeen osata viestiä kiinnostavasti ja tarvittaessa kerätä asialle huomiota vaikka mielipideosastolla tai mielenosoituksella metsässä.

Kuva: Leila Häkkinen

LUKU 4 – VAIKUTTAMINEN

Kuntien päätöksiin vaikuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa pikavoitot ovat harvassa eikä kukaan pysty yksin ihmeisiin. Vaikuttamistapojen kirjo on kuitenkin niin suuri, että jokaiselle löytyy sopivia tapoja osallistua. Ja aina voi tarvittaessa keksiä uusia.

Samaa tavoitetta voi ja lähes aina kannattaakin edistää useita eri reittejä.

Vaikuttaa voi esimerkiksi

- hallinnollista tietä (lakisääteinen osallistuminen, valitustie)
- suorilla kontakteilla ja kabineteissa (yhteydenpito päättäjiin ja viranhaltijoihin, lobbaus)
- julkisuuden kautta (mediaviestintä)
- yhdessä ihmiseltä ihmiselle (kansanliike, myös sosiaalinen media)

Tärkeää on myös innostaa muita vaikuttamaan jakamalla tietoa ajankohtaisista päätösasioista ja konkreettisista vaikutuskeinoista ja -kanavista.

Tässä luvussa tarjotaan työkaluja muun muassa lainsäädännön ja päätöksentekoprosessien näkökulmasta. Tietyt lainalaisuudet ovat yleispäteviä: vaikuttaminen on aina sitä tehokkaampaa, mitä aikaisemmin se aloitetaan. Päätöksenteko etenee tavoitteiden asettelusta asteittain tarkempaan valmisteluun ja matkan varrella asioita lukitaan siten, että niiden muuttaminen muuttuu vaikeammaksi. Samoin ylemmillä kaavatasoilla asetetaan raamit alempien kaavatasojen jatkosuunnittelulle. Valmistelussa olevien asioiden mahdollisimman kattava seuranta on edellytys tehokkaalle vaikuttamistyölle.

Kaadetaan kaava, ei metsää! -kampanjan järjestämä mielenosoitus Helsingin Stansvikissa. Kuva: Emilia Pippola

PÄÄTÖKSENTEON VAIHEET

VIREILLETULO:

Ole aloitteellinen! Tee omia suojeluesityksiä ja kuntalaisaloitteita, mielellään paikallisen luonnonsuojeluyhdistyksen kautta. Vaikka esimerkiksi suojelualuetta ei heti syntyisikään, on suojeluprosessi näin polkaistu käyntiin!

VALMISTELU:

Ole eri hankkeiden valmisteluvaiheissa yhteyksissä suoraan kunnan viranomaisiin ja päättäjiin ja välitä heille tietoa. Tee hyvin perusteltuja muistutuksia ja yritä saada työlle näkyvyyttä mediassa.

PÄÄTÖKSENTEKO:

Kun päätöksenteko on edennyt kunnanvaltuustoon, voi olla vaikea saada muutoksia aikaan. Ei kannata kuitenkaan luovuttaa. Yritä saada valtuutettuja jättämään eriäviä mielipiteitä. Entä olisiko aika järjestää mielenosoitus?

TIEDOKSIANTO:

Päätöksen jälkeen alkaa 30 päivän valitusaika. Kun päätös on jo tehty, valitus voi menestyä vain, jos päätös on lainvastainen. Valituksen tekoon tarvitaan lainsäädännön tuntemusta.

TÄYTÄNTÖÖNPANO:

Täytäntöönpanossa kannattaa seurata, että päätöstä tulkitaan oikein. Täytäntöönpano voi viivästyä, jos päätöksestä on valitettu.

SEURANTA:

Suomessa seuranta ei kuulu virallisesti päätöksentekoprosessiin, mutta luonnonsuojelija on hereillä päätöksen jälkeenkin ja seuraa luontovaikutuksia ja lupaehtojen noudattamista.

(Lähde: Lähiluonnon suojelun ABC -juttu Luonnonsuojelija-lehdessä 1/2020 – sll.fi/2020/03/03/lahiluonnon-suojelun-abc/)

Yhteydenpito viranhaltijoihin on keskeistä. Luottamushenkilöille on tärkeää kertoa heidän päätöksensä vaikutuksista ja perustella muutostarpeita sekä viesteillä että suoraan keskustelemalla. Kunnissa suuremmat päätökset ovat aina poliittisia. Vaikuttamisessa yhteistyö on voimaa. Olennaista on etsiä liittolaisia niin päättäjistä kuin paikkakunnalla toimivista yhdistyksistä sekä asukas- ja muista kansanliikkeistäkin.

Luonnonsuojeluyhdistysten lisäksi luontoalueiden kohtalo kiinnostaa usein alueiden käyttäjiä, kuten asukasyhdistyksiä, ulkoilujärjestöjä, urheiluseuroja, partiolaisia jne. Julkisuus on vaikuttamistyössä useimmiten hyvästä. Kannanotoista ja tavoitteista kannattaa tiedottaa mahdollisimman laajasti nettisivuilla, sosiaalisessa mediassa ja paikallislehdissä. Päättäjiä ja mediaa voi kutsua tutustumaan kohteisiin maastossa. Mielenosoituksillakin on paikkansa, kun johonkin asiaan pyritään kiinnittämään huomiota.

Vaikka mahdollisimman aikainen osallistuminen on tärkeää, monessa prosessissa on yrityksistä huolimatta mahdotonta estää sitä, että muut intressit jyräävät luonnon. Kun muut keinot on käytetty, päätöksiin voi vielä hakea muutosta oikeusteitse. Muutoksenhaku viranomaisten päätöksiin on keskeinen kansalaisten perusoikeus ja sitä kannattaa käyttää, mutta harkiten. Tässä vaiheessa mahdollisen rajat ovat jo kaventuneet huomattavasti, eikä tuomioistuin ota enää kantaa suunnitelmien tarkoituksenmukaisuuteen tai tavoitteiden järkevyyteen. Päätöksen "tyhmydestä" ei voi valittaa, tai se ei ainakaan ole peruste, jolla voi oikeudessa voittaa. Oikeudessa punnitaan vain sitä, onko päätös lakien mukainen vai ei. Valituksella pitää siksi olla hyvät lain vaatimuksiin vetoavat perustelut.

Kun Kirkkonummen Keskusmetsää aiottiin kaavoittaa rakentamiseen, lähimetsiään puolustavat asukasyhdistykset ja ympäristöyhdistys yhdistivät voimansa. Ne järjestivät alueen esittely- ja keskustelutilaisuuden luottamushenkilöille. Paikalle tulivat mm. kunnanhallituksen ja ympäristölautakunnan (puheenvuoro kuvassa) puheenjohtajat sekä koulun ruokalan täydeltä asukkaita. Kuva: Laura Räsänen

4.1 JOKAISELLA ON OIKEUS SAADA TIETOA JA OSALLISTUA PÄÄTÖKSENTEKOON

Kunnilta edellytetään avointa toiminta- ja suunnittelukulttuuria. Tästä on säädetty mm. perustuslaissa (20 §), kuntalaissa (22 §) ja hallintolaissa (41 §), laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (20 §) sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa (1 §, 62 §) ja ympäristölainsäädännössä. Käytäntöihin vaikuttavat lainsäädännön ohella viranhaltijat, kunnallispoliitikot ja kuntalaiset. Luonnonsuojeluyhdistykset voivat ottaa merkittävän roolin kuntien suunnittelu- ja päätöksentekokulttuurin kehittämisessä, sillä yhdistysten on yksityishenkilöitä helpompi kiinnittää huomiota päätöksenteon epäkohtiin. Joskus luonnon puolustaminen herättää myös vastarintaa ja tunteet voivat kuumentua. Silloin voi olla hyvä, että toimijana on paikallinen yhdistys tai piirijärjestö, ettei keskustelu henkilöidy niin paljoa yksityishenkilöihin.

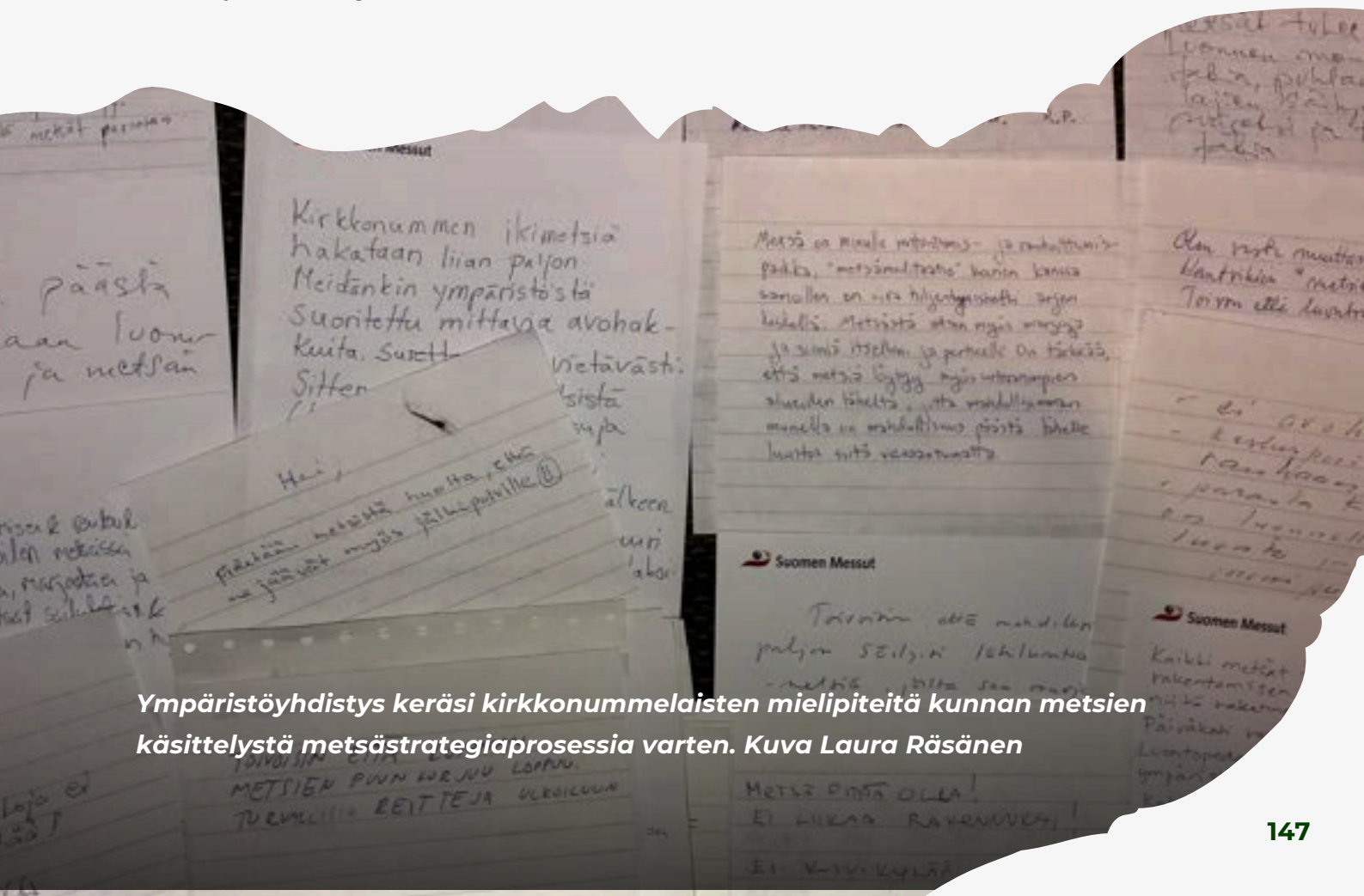

Kuva: Luonnonsuojelupiirit ja -yhdistykset ovat tärkeitä vaikuttajia päätöksentekoprosesseissa muun muassa kannanotoillaan ja osallistuessaan julkiseen keskusteluun. Kuva: Laura Räsänen

Kuntalaisten, luonnonsuojeluyhdistysten sekä muiden tahojen, joilla on erityistietoja alueesta tai joiden elämään tehdyt ratkaisut vaikuttavat, on annettava osallistua suunnitteluun ja päätöksentekoon. Kuntalaki (3 §) määrittelee "kunnan jäseniksi" mm. yhteisöt, joiden kotipaikka on kunnassa. Kaavoituksessa yhdistykset, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään, ovat osallisia (MRL 62 §). Yhdistyksen, jonka sääntöjen mukainen tarkoitus on luonnonsuojelu, toimiala käsitetään laajasti ja kattaa esimerkiksi maankäytön suunnittelun eli kaavoituksen, ympäristöluvituksen sekä metsänhoitosuunnitelmat.

Kaavoituksen lisäksi kunnan strategioiden, metsäsuunnitelmien, viheralueohjelmien sekä virkistys- tai ulkoilualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadintaan pitäisi kuulua yhteistyötä, vuorovaikutusta ja kuulemistä, johon kuuluvat pyydettyjen ja saatujen kannanottojen lisäksi myös niihin annetut vastineet. Lausunnoissa ja mielipiteissä esitettyjen näkökulmien aito tarkastelu tuntuu toteutuvan valitettavan harvoin. Pelkkä asukastilaisuuksien järjestäminen tai valmiiden suunnitelmien esittely ei täytä osallistavan suunnittelun kriteerejä. Esimerkiksi työryhmätyöskentely ja lausuntojen pyytäminen on aloitettava siinä vaiheessa, kun todellisia vaikuttamismahdollisuuksia vielä on. Muutoin kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet jäävät näennäisiksi.

Eriasteisten metsiä koskevien suunnitelmien ja vastaavien merkittävien muiden suunnitelmien laatimisen aloittamisesta tulisi tiedottaa etukäteen lähialueiden asukkaille ja yhdistyksille, joiden toimialaan kyseessä olevat asiat ja alueet kuuluvat (KL 29 §, kaavoituksen osalta MRL 63 ja 65 §). Näitä yhdistyksiä ovat ainakin luonnonsuojelu-, kylä- ja kaupunginosayhdistykset. Jos aktiivinen tiedottaminen ei ole vielä virkamiesten käytäntö, pitää yhdistysten vaatia tämän toteutumista. Yhdistysten on hyvä myös itse seurata säännöllisesti kunnan ilmoituksia ja kaavoituskatsauksia. Luonnonsuojeluyhdistyksen kannattaa pyytää kunnalta, että sille lähetetään lausuntopyyntöjä luontoon vaikuttavasta asioiden valmistelusta, kuten kaavoituksesta, jotta siitä saisi automaattisesti ajoissa tietoa eikä tärkeitä asioita jäisi vahingossa huomaamatta.

Ympäristöyhdistys keräsi kirkkonummelaisten mielipiteitä kunnan metsien käsittelystä metsästrategiaprosessia varten. Kuva Laura Räsänen

Hyvistä periaatteista huolimatta metsäalueiden käytön suunnittelu tapahtuu edelleen usein ilman riittävää vuorovaikutteisuutta. Pahimmillaan kuntien metsäsuunnitelmien laadintaan eivät pääse osallistumaan sen enempää alueiden käyttäjät, asukkaat, luottamushenkilöt kuin luonnonsuojeluyhdistyksetkään.

Kuntalaisten ja erityisesti ympäristöjärjestöjen kannattaa seurata, vaatia ja varmistaa, että päätöksenteko oman alueen kaavoituksesta sekä luonnon hoito- ja käyttösuunnitelmista perustuu voimassa oleviin lakeihin. Selvitysten ja tutkimusten on oltava ajantasaisia, jotta ne olisivat käyttökelpoisia (luontoselvityksistä lisää ks. **kappale 3.2**).

LÄHIMETSÄVAIKUTTAJAN TIEDONHANKINNAN MUISTILISTA

- kaavoituskatsaukset, -ohjelmat ja nähtävillä olevat kaavat
- kunnan kuulutukset (verkkosivuilla)
- lautakuntien tai valiokuntien sekä kunnanhallituksen ja -valtuuston esityslistat ja pöytäkirjat
 - metsäpäätöksiä tekevien lautakuntien nimet vaihtelevat kunnittain ja työnjako kannattaa selvittää: ympäristö-, maankäyttö-, rakennus-, tekninen, yhdyskunta-, elinvoima- jne.
- metsänkäyttöilmoitukset tiettyjen kiinnostuksen kohteena olevien metsäalueiden osalta (ks. **tietolaatikko alla**)
- osa lupa-asioista löytyy osoitteesta julkipano.lupapiste.fi/

Näitä tietolähteitä kannattaa seurata säännöllisesti.

METSÄNKÄYTTÖILMOITUS

Hakkuista on tehtävä metsänkäyttöilmoitus metsäkeskukselle viimeistään 10 päivää ennen hakkuiden aloittamista alueilla, joilla sovelletaan metsälakia. Ilmoitukseen tulee sisältyä suunnitelma mm. puuston uudistumisesta (ML 14 §).

Metsänkäyttöilmoitukset ovat julkisia, ja niitä pääsee katsomaan Suomen Metsäkeskuksen nettisivuilta. Ilmoituksia seuraamalla saa tietoa sekä menneistä että tulevista hakkuista:

metsakeskus.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=e8c03f73165b44aa8edb276e11ca2d2c.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia, joten jokaisella on oikeus tutustua niihin ja saada niistä jäljennöksiä. Kuntalaki (29 §) ja laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (20 §) velvoittavat aktiiviseen ja oikea-aikaiseen tiedottamiseen kuntalaisille. Tietojen helppo saatavuus ovat perusedellytyksiä kuntalaisten aidoille vaikutusmahdollisuuksille.

Metsä- ja viheraluesuunnitelmien, luontoselvitysten, kulttuurihistoriallisten, geologisten tai maisemallisten selvitysten pitää olla saatavilla, esimerkiksi kunnan kotisivuilla tai painettuina lainattavissa, kopioitavana tai myynnissä. Netistä puuttuvien asiakirjojen saatavuutta saattavat rajoittaa kopiointimaksut, jotka eivät kuitenkaan saa olla kohtuuttomia. Valitettavasti osa kuntien viranhaltijoista ei ole vielä sisäistänyt lainsäädännön asettamia velvoitteita. Jos viranhaltija kieltäytyy näyttämästä tai kopioimasta aineistoa, pyydä aineistoa kirjallisesti, koska silloin sinun pitää saada asiakirjan salaamisen perustelut kirjallisena. Jos on vähänkin epäilystä, ettei tietopyyntöön vastata asiallisesti, kannattaa tietopyyntö lähettää sekä asiasta vastaavalle viranhaltijalle että kunnan kirjaamoon samanaikaisesti. Kirjallisen todisteen kanssa on helpompi selvittää esimerkiksi luonnonsuojelupiirin avulla onko salaamiseen todella laillisia perusteita. Kuntien metsäsuunnitelmiin liittyvissä asioissa laillisia perusteita salaamiseen ei käytännössä ole.

Kuntalaki (KL 29 §) velvoittaa kuntaa tiedottamaan asukkaille, palvelujen käyttäjille, järjestöille ja muille yhteisöille kunnassa valmistelussa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaan kaavoitusmenettely tulee järjestää ja suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehtoista kaavaa valmisteltaessa tiedottaa niin, että alueen maanomistajilla ja niillä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaisilla ja yhteisöillä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään (osallinen), on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta. (MRL 62 §) Vuorovaikutuksesta kaavaa valmisteltaessa säädetään tarkemmin maankäyttö- ja rakennusasetuksessa (10.9.1999/895)

MRL 63 §:ssä säädetään osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta, jossa määritellään kaavan osallistumisen ja tiedotuksen käytännöt ja aikataulu. Kaavoituksen vireilletulosta tulee ilmoittaa sillä tavoin, että osallisilla on mahdollisuus saada tietoja kaavoituksen lähtökohdista, suunnitelmasta aikataulusta sekä osallistumis- ja arviointimenettelystä.

MRL 65 §:ssä säädetään kaavaehdotuksen asettamisesta julkisesti nähtäville. Nähtäville asettamisesta on tiedotettava kaavan tarkoituksen ja merkityksen kannalta sopivalla tavalla. Kunnan jäsenille ja osallisille on varattava tilaisuus esittää mielipiteensä asiassa (muistutus). Muistutuksen tehneille, jotka ovat ilmoittaneet osoitteensa, on ilmoitettava kunnan perusteltu kannanotto esitettyyn mielipiteeseen.

Luonnonsuojeluyhdistykset ovat monessa kunnassa pysyvien osallisten listalla, joilta pyydetään lausuntoa kaikista kaavoista; listalle pääsee yleensä ilmoittamalla halukkuudestaan kunnan kaavoituksesta vastaavalle virastolle suoraan tai kunnan kirjaamon kautta.

MRL 67 §:n mukaan kaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä on viipymättä lähetettävä tieto niille kunnan jäsenille sekä muistutuksen tekijöille, jotka kaavan nähtävillä ollessa ovat sitä kirjallisesti pyytäneet ja samalla ilmoittaneet osoitteensa.

Hallintolain (HL) tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa hallintoasioissa. Lain tarkoituksena on myös edistää hallinnon palvelujen laatua ja tuloksellisuutta (1 §). Hallintolaissa säädetään mm. viranomaisen tasapuolisuudesta, neuvontavelvollisuudesta, asianomaisten kuulemisesta ja vaikuttamismahdollisuuksien varaamisesta. Hallintolain 45 §:n mukaan viranomaispäätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset. Hallintolaissa säädetään myös päätökseen sisällytettävistä oikaisuvaatimusohjeista (46 §) sekä valitusosoituksesta (47 §), joissa osallisille on annettava ohjeet muutoksenhakua varten.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta määrittelee viranomaisten asiakirjat julkisiksi, ellei kyseisessä laissa tai muussa laissa erikseen toisin säädetä (1 §). Jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen (9 §). Viranomaista sitoo tiedonantovelvollisuus myös keskeneräisissä asioissa: viranomaisen on pyydettäessä annettava tietoa valmisteilla olevista suunnitelmista, esillä olevista vaihtoehdoista ja niiden vaikutusten arvioinneista sekä yksilöiden ja yhteisöjen vaikutusmahdollisuuksista (19 §). Tietoa pyydettäessä asia on esitettävä selkeästi, mutta pyytäjän ei tarvitse selvittää henkilöllisyyttään eikä perustella pyyntöään (13 §).

TIETOPYYNTÖJEN TEKEMINEN

Viranomaisella on julkisuusperiaatteen nojalla velvollisuus vastata toimintaansa koskevaan tietopyyntöön. Vastauksen tulee sisältää pyydetty tiedot kokonaisuudessaan tai vaihtoehtoisesti laillinen perustelu pyynnön eväämiseen kokonaan tai osittain. Lisäksi on toki mahdollista, että viranomaisen hallussa ei ole pyydettyjä tietoja eikä niitä täten voida luovuttaa.

Tietopyynnön on kohdistuttava yksilöityyn viranomaisen asiakirjaan, joka on olemassa. Pyytäessäsi tietoa viranomaisen asiakirjasta tai viranomaisen asiakirjaa sinun tulee yksilöidä pyyntö riittävästi siten, että viranomainen voi selvittää, mitä asiakirjaa pyyntö koskee. Tiedon pyytäjää on diaarin ja muiden hakemistojen avulla avustettava yksilöimään asiakirja, josta hän haluaa tiedon.

Lyhyt ja selkeästi yksilöity tietopyyntö helpottaa viranomaisen työtä ja nopeuttaa vastauksen antamista. Tietopyyntöön tulisikin liittää vain olennaiset tiedot, jotta pyynnön vastaanottajalle käy nopeasti ilmi mitä tietoja haetaan. Pyyntöä ei tarvitse perustella mitenkään eikä esittää syitä tiedon tarpeellisuudelle.

Lisätietoa:

Kuinka teet tietopyynnön: tietopyynto.fi/apua/pyynto/

Tieto asiakirjan julkisesta sisällöstä on annettava pyydetyllä tavalla, jollei pyynnön noudattaminen asiakirjojen suuren määrän tai asiakirjan kopioinnin vaikeuden tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi aiheuta kohtuutonta haittaa virkatoiminnalle (16 §). Viranomaisen on toimitettava asiakirja viipymättä tai viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun asiakirjaa on pyydetty. Mikäli pyydettyjä asiakirjoja on paljon, tiedot on annettava kuukauden kuluessa pyynnöstä (14 §).

Viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa. Viranomaisten on huolehdittava siitä, että yleisön tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat tai niitä koskevat luettelot ovat tarpeen mukaan saatavissa kirjastoissa tai yleisissä tietoverkoissa taikka muilla yleisön helposti käytettävissä olevilla keinoilla (20 §).

Kaikki lait, asetukset ja valtioneuvoston päätökset ajantasaisina löytyvät Finlexistä: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>

Helsingin Riistavuoren metsään levittyvää kaavahanketta vastustetaan. Asukasaktiivit esittelivät metsää säästävää vaihtoehtosuunnitelmaa asukkaille ja päättäjille kaavakävelyllä. Kuva: Emilia Pippola

MAANOMISTAJAN SELVITTÄMINEN

Kun halutaan vaikuttaa jonkin tietyn luontoalueen tulevaisuuteen, ensimmäinen askel on maanomistajan selvittäminen. Se ei onneksi ole vaikeaa.

Kiinteistörekisteriin on yksilöity koko maan kattavasti itsenäiset maanomistuksen yksiköt, joita ovat kiinteistöt ja muut rekisteriyksiköt sekä niistä luovutetut määräalat ja yhteisalueosuudet. Rekisteriä ylläpitää Maanmittauslaitos ja joissain tapauksissa asemakaava-alueilla kunta.

Saadaksesi selville tietyn alueen omistajan, ensin on selvitettävä alueen kiinteistötunnus, joka on neliosainen numerosarja, esimerkiksi 49-78-1-3. Se löytyy kartoista.

Paras julkinen karttapalvelin tähän käyttöön on Paikkatietoikkuna:

paikkatietoikkuna.fi

Paikkatietoikkunan käyttö vaatii hieman harjoittelua, että karttatasojen ja taustakarttojen käyttö alkaa sujumaan, mutta se on monipuolisin julkinen karttapalvelu, josta löytyy hyvin monenlaista paikkatietoa. Kannattaa tutustua! Ruudun alaosasta voi valita taustaksi maastokartan, ilmakuvan tai yksinkertaistetun taustakartan. Karttatasoja pääsee valitsemaan ruudun vasemman reunan valikosta: Karttatasot → Hae karttatasoja. Kannattaa valita näkyviin tasot Kiinteistöjaotus (kiinteistöjen rajat) sekä Kiinteistötunnukset.

Karttapaikka (karttapaikka.fi) on hieman helpompikäyttöisempi karttapalvelu, joka ei ole yhtä monipuolinen. Kiinteistötunnukset löytyvät sieltäkin.

Kun kiinteistötunnus on tiedossa, maanomistaja selviää kysymällä Maanmittauslaitokselta. Enintään kymmenen maanomistajan tietojen kysyminen vuodessa on maksutonta puhelimitse. Suurempia määriä ja sähköisiä tietopyyntöjä voi tehdä maksusta. Ohjeet löytyvät Maanmittauslaitoksen nettisivuilta:

maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/tietoa-kiinteistoista/selvita-kiinteiston-omistaja

Useiden kuntien omat maanomistukset löytyvät julkisesti myös kunnan omasta karttapalvelusta. Valtion omistamat alueet selviävät Retkikartta (retkikartta.fi). Retkikartasta löytyy myös kuntien omistamia ulkoilualueita.

4.2 SUUNNITTELUPROSESSEIHIN VAIKUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

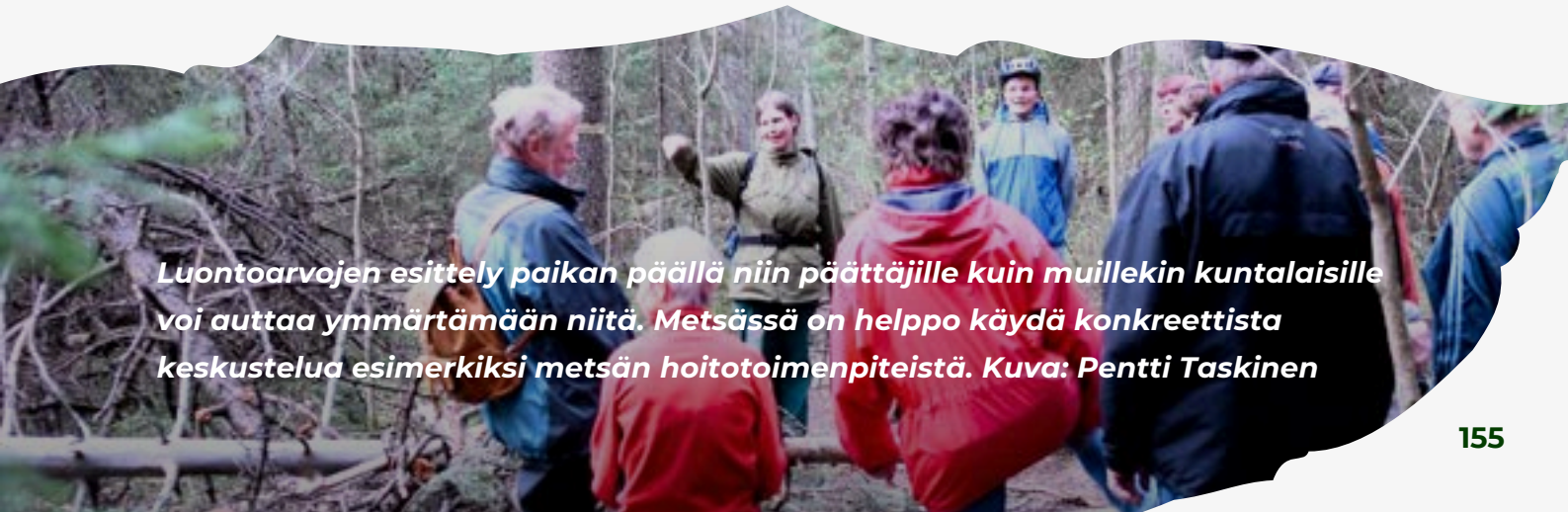
4.2.1 Yhteydenpito viranomaisiin ja luottamushenkilöihin on tärkeää

Vaikuttamistyössä on tärkeää ylläpitää keskusteluyhteyttä viranhaltijoihin ja päättäjiin – kunnissa erityisesti valtuutettuihin ja lautakuntien jäseniin. Heille kannattaa viestiä omista tiedoistaan ja tavoitteistaan suoraan myös virallisten kuulemistilaisuuksien tai lausuntoaikojen ulkopuolella. Yhteyttä kannattaa pitää muulloinkin kuin jonkin yksittäisen kiistatapauksen ollessa kuumimmillaan.

Sähköposti on tehokas tapa viestiä, mutta sen kääntöpuolena on viestien valtava määrä. Kiireiseltä päättäjältä voi olla vaikeaa saada edes vastausta, saati päästä keskusteluyhteyteen sähköpostitse. Puhelu voi olla hyvä tapa kiinnittää huomio johonkin asiaan tai selvittää taustatietoa. Se ei kuitenkaan sovi kovin hyvin laajempiin keskusteluihin. Lautakuntien jäsenillä on usein omia sähköisiä viestintäryhmiään; myötämielisiä jäseniä kannattaa pyytää vinkkaamaan näihin, että yhdistykseltä on tullut tärkeä sähköpostiviesti. Päättäjiä kannattaa yrittää tavata myös henkilökohtaisesti ja ehdottaa rohkeasti tapaamista silloin, kun on ajankohtaista asiaa. Ainakin suuremmissa kunnissa on niin monta valtuutettua, ettei kaikkien tapaaminen yksittäin ole järkevää. Kannattaakin keskittyä asiasta päättävään lautakuntaan ja kunnanhallitukseen ja tarvittaessa pyytää vierailuaikaa jokaiselta valtuustoryhmältä.

Yhteyksiä voi kehittää myös kutsumalla viranhaltijoita ja päättäjiä seminaareihin, kutsuttamalla itsensä esittäytymään ja esittelemään toimintaa sekä järjestämällä yhdessä talkoita, maastokatselmuksia tai muita tapahtumia.

Kunnan metsäasioista vastaavat henkilöt ja lautakunnat selviävät yleensä kunnan nettisivuilta tai kunnan puhelinvaihteen avulla. Kannattaa olla suoraan tekemisissä heidän kanssaan.

Luontoarvojen esittely paikan päällä niin päättäjille kuin muillekin kuntalaisille voi auttaa ymmärtämään niitä. Metsässä on helppo käydä konkreettista keskustelua esimerkiksi metsän hoitotoimenpiteistä. Kuva: Pentti Taskinen

LOBBARIN MUISTILISTA

Lobbaus (engl. sanasta lobby eli 'eteisaula'), käytäväpolitiikka tai vaikuttajaviestintä tarkoittaa erilaisten eturyhmien pyrkimyksiä vaikuttaa epävirallisesti päättäjiin ja poliitikkoihin. Hyvä lobbari on kunnioittava, sitkeä, tuntee asiansa ja ymmärtää, miten ja missä päätöksiä tehdään. Alla on listattu vinkkejä, joiden avulla päättäjätapaamisesta saa kaiken irti.

1. KIRKASTA TAVOITTEESI

- Mikä on päätös, johon haluat vaikuttaa?
- Kuka päätöksen tekee ja missä järjestyksessä?
- Kuka päätöksen valmistelee ja millä mandaatilla?
- Mitä päättäjät ja valmistelijat asiasta lähtökohtaisesti ajattelevat? Mikä heitä estää tekemästä sitä, mitä haluat?
- Keitä päättäjät ja valmistelijat erityisen herkästi kuuntelevat?
- Mitä kanavaa päättäjä seuraa ja arvostaa?
 - Kysele, selvitä, tarkista, kunnes tiedät
 - Aloita samanmielisistä, tarkenna kuvaa matkan varrella
 - Pyydä tärkeimmät tapaamiset vasta, kun olet niihin valmis.

2. ENNEN TAPAAMISTA

- Tee taustatyöt huolella
- Tee päättäjälle tiivis materiaali
- Selvitä kuka päättää asiasta ja mitä mieltä he aiheesta ovat
- Ennakoi vasta-argumentit
- Ota kohteliaasti yhteyttä sähköpostitse ja soita perään tarvittaessa.

3. TAPAAMISEN AIKANA

- Ole ajoissa
- Ole ystävällinen, älä provosoidu!
- Aloita yhteisestä
- Pysy asiassa, ole tiivis, päätä konkreettiseen ehdotukseen
- Anna päättäjälle tilaa puhua
- Lopeta kertaamalla mikä on yhteistä ja mitä tapaamisessa on sovittu
- Lopeta sovittuna aikana.

4. TAPAAMISEN JÄLKEEN

- Käy tapaamisen tulokset läpi oman taustaryhmäsi kanssa
- Selvitä mahdolliset sovitut asiat pian
- Lähetä sähköposti, jossa kiität tapaamisesta, kertaat sovitut asiat ja lähetät mahdollista lisätietoa
- Seuraa tilanteen kehittymistä päätöksenteossa, muistuta päättäjää aiheesta ennen päätöksen tekemistä ja mahdollisia äänestyksiä
- Huolehdi, että päättäjä saa samaa viestiä myös muualta
- Kiitä päätöksen jälkeen.

(Lista: Paloma Hannonen, SLL)

OPASTETTU TUTUSTUMISRETKI KUNNAN OMISTAMAAN METSÄÄN PÄÄTTÄJILLE JA VIRANHALTIJOILLE

POHTIKAA ENSIN METSÄRETKEN TAVOITTEITA.

Mitä haluatte, että vieraanne kokevat retkellä ja mitä heillä jää mieleen? Mitä toivotte heidän tekevän retken jälkeen? Tavoitteeva voi olla esimerkiksi esitellä metsän poikkeuksellisia luonto- tai virkistysarvoja tai vaikuttaa ajankohtaiseen kaavahankkeeseen.

LAATIKAA METSÄSTÄ ESITE,

josta ilmenevät esimerkiksi metsän nimi, tärkeät paikat ja luonnonarvot siellä sekä toiveenne ja kokemanne uhat, jotka haluatte tuoda esille.

LUOTTAMUSHENKILÖILLÄ

ja virkamiehillä on usein kova kiire. Valitkaa siis yksi, kaksi tai korkeintaan kolme seikkaa, jotka haluatte tuoda esille retken aikana. Vasta tämän jälkeen suunnitelkaa retki – muistakaa kerrata pääasiat retken alussa ja lopussa.

SOPIVA AJANKOHTA LIENEE ARKENA

heti työajan jälkeen. Retken sopiva kesto on yksi tunti, korkeintaan kaksi. Muistakaa tarjota pieni välipala ja pitää tunnelma mukavana.

VALITKAA RETKELLE JOHTAVA OPAS

eli motivoitunut ja aluetta tunteva henkilö, joka pitää luonto-opastamisesta. Oppaita voi olla myös muutamia, jolloin jokainen voi keskittyä omaan osaamisalueeseensa.

LÄHETTÄKÄÄ KUTSUT HYVISSÄ AJOIN.

Rajatkaa kutsuttavat sopivalla tavalla. Lautakuntien, valtuuston ja hallituksen yhteistietoja saa kunnanvirastosta. Pyytäkää kutsuihin vastaus, jotta tiedätte tulijamäärän. Voitte kutsua myös paikallislehden toimittajan.

OPASTUS ALKAA KOKOONTUMISELLA,

jossa myöhästyjiä odotetaan enintään viisi minuuttia. Ensimmäinen pysähdyspiste on näköetäisyydellä ja siellä esittäydytään, näytetään alueen kartta ja kerrotaan, milloin saa kahvia ja välipalaa.

OPASTUKSESSA KANNATTA

kertoa alueen luonnosta, mutta osallistujien kanssa voi tehdä myös luontokokemusta vahvistavia harjoituksia, joilla alueen merkitystä voi konkretisoida.

RETKELLÄ METSÄN MERKITYSTÄ

kannattaa tuoda esille havainnollisesti oikeissa paikoissa. Esimerkiksi metsän hyvinvointivaikutuksia kiipeilypuun tai rauhallisen näköalapaikan kohdalla, ja ulkona opettamisen hyötyjä kokoontumispaikalla. Erilaisia luontoarvoja voi nostaa esiin pitkin reittiä ja sopivissa kohdissa pysähtyä keskustelemaan esimerkiksi lahopuun merkityksestä, lintulajistosta, liito-oravasta tai suoluontyypeistä.

PÄÄTÄ RETKI ILMOITETUN AIKATAULUN MUKAISESTI,

tarvittaessa hyppää yli liika ohjelma. Rauhallinen lopetus antaa hyvän vaikutelman. Kokoa osallistujat lopuksi yhteen ja kertaa yhteenvedossa pääviestinne.

SOITTAKAA TAI VIESTITTÄKÄÄ

muutaman viikon jälkeen, mitä retkestä jäi mieleen – ehkä kuulette, mitä retkestä on seurannut, tai voitte jatkaa keskustelua retkellä syntyneistä ideoista.

Tässä vielä muutama vinkki retken vetäjälle:

LASTEN METSÄ.

Pyydä osallistujia sulkemaan silmänsä ja kuvittelemaan lapsuutensa mielipaikka luonnossa. Miltä siellä näytti, tuoksui, mitä siellä tehtiin? Ajatuksen virittämiseksi voit lukea tilanteeseen sopivan luontorunon. Hiljentymisen jälkeen voi pyytää kutakin osallistujaa kertomaan muutamalla sanalla kokemuksestaan ja miltä nyt tuntuu olla tässä. Pyydä osallistujia ajattelemaan lapsiaan tai lapsenlapsiaan. Millaista on olla lapsi nykyään verrattuna 30–50 vuoden takaiseen aikaan? Millaiset ovat mahdollisuudet päästä luontoon ja kuinka kauas on mentävä?

VÄLIMATKA METSÄÄN.

Kuvitellaan metsään kahden puun, kiven tms. väliin 700 metrin pituinen linja. Pyydä osallistujia asettumaan sille kohtaa linjaa, kuinka kauas asunnoltaan he olisivat valmiita lähtemään päästäkseen metsään arkipäivänä (tutkimusten mukaan yli 300 metrin etäisyyden jälkeen virkistysalueiden käyttö vähenee dramaattisesti). Kun kaikki ovat asettuneet paikoilleen, aloittakaa keskustelu. Kuinka usein ulkoilette? Kuinka usein haluaisitte ulkoilla? Mikä estää? Pitäisikö metsän olla lähempänä jos olisitte 3-vuotias tai 83-vuotias? Pitäisikö määritellä suositus, kuinka etäällä korkeintaan luonto voi olla?

(Nämä retkivinkit perustuvat [Koulumetsäoppaan \(Sahi 2014\)](#) Tehtävään 8. Kannattaa tutustua myös muihin [Koulumetsäoppaan virikemateriaaleihin](#).)

4.2.2 Vuorovaikutteinen suunnittelu

Laajavaikutteiset suunnitelmat, kuten kaavoitus, pitää kunnissa jo lainkin perusteella tehdä vuorovaikutteisesti. Parhaimmillaan osallisille tarjotaan mahdollisuus osallistua jo suunnittelun alkuvaiheessa. Suunnittelutyöryhmään tai -kokoukseen osallistuessaan voi edellyttää aitoa vuorovaikutteisuutta ja riittävää tiedonsaantia. Suunnittelualuetta koskevat luontokartoitukset, lajistoselvitykset, omistustiedot, edelliset suunnitelmat ym. pitäisi saada kokonaisuudessaan heti työn alkaessa, kuitenkin viimeistään sitä mukaa kun ne valmistuvat.

Vuorovaikutteisessa suunnittelussa mukana olevien tahojen tavoitteet ovat yleensä hyvin erilaiset. Asukkaiden kiinnostus kohdistuu usein ainoastaan oman kodin tai kaupunginosan lähialueeseen. Luonnonsuojeluyhdistyksen olisi hyvä kyetä katsomaan suunnitelmaa koko sen vaikutusalueen ja kaikkien vaikutusten näkökulmista. Sen tehtävä on ennen kaikkea perustellusti puolustaa luonnon etua, sillä sitä ei välttämättä kukaan muu tee. Luonnonsuojeluyhdistys pystyy vaikuttamaan suunnitelmaan sitä paremmin, mitä kattavammin on perehtynyt asiaan, myös muiden intressiryhmien näkökulmasta. Sen on hyvä kyetä näkemään ja perustelemaan muun muassa suunnitelmille luonnonarvoista syntyvät reunaehdot.

Luonnonsuojeluyhdistyksen tehtävä on ennen kaikkea perustellusti puolustaa luonnon etua, sillä sitä ei välttämättä kukaan muu tee. Kuva: Jukka Eskelinen

Edellä **kappaleessa 4.1** esitettyihin lakeihin vedoten luonnonsuojeluyhdistykset ja kuntalaiset voivat vaatia vuorovaikutteisuutta ja avoimuutta myös metsä- ja muiden suunnitelmien valmistelussa, vaikka esimerkiksi metsälaki ei tunne vuorovaikutteista suunnittelua. Lisäksi kuntien omissa strategioissa saattaa olla maininta kuntalaisten laajasta kuulemisesta. Vaikka poliitikot olisivat eri mieltä itse asiasta, he kannattavat yleensä kuntalaisten mielipiteiden laajaa kuulemista.

Jos kunta ei ole järjestänyt osallistamista esimerkiksi metsäsuunnitelmia laadittaessa, on hyvä lähestyä suunnitelmasta vastuussa olevaa tahoa. Suunnittelijoille, virkamiehille ja asianomaiselle lautakunnalle voi esittää toimintakulttuurin parantamistapoja. Yhdistys voi myös pyytää itselleen ns. asiantuntijaroolia suunnitelman laadinnassa ja kommentointimahdollisuutta vireillä olevaan asiaan. Neuvotteluista on hyvä tehdä virallinen pöytäkirja, johon kirjataan päätökset ja kaikkien osapuolten tekemät lupaukset. Kunnan virallisen toimintakulttuurin muuttaminen ja kirjaaminen kunnan säädöksiin vaatii päätöksen kunnanvaltuustossa, mutta vähäisistä toimintakäytännön muutoksista voi virkamies, virasto tai lautakunta päättää itse. Joskus kunnan virkamies voi olla haluton ottamaan osallisten näkemyksiä huomioon. Silloin on hyvä pyytää medialta julkisuutta, jotta asia, esimerkiksi metsäsuunnitelma, saataisiin kuntalaisille ja yhdistyksille laajempaan käsittelyyn.

TUUSULAN OSALLISTAVAN METSÄSUUNNITTELUN KÄSIKIRJA

Tuusulan kunta laati vuonna 2023 Tuomalansuon metsäalueen hoidon suunnittelun yhteydessä osallistavan metsäsuunnittelun käsikirjan, jossa annetaan vinkkejä mm. sidosryhmien tunnistamiseen, osallistamisprosessin suunnitteluun ja erilaisten osallistamismenetelmien käyttöön.

Tutustu: [*Tuusulan osallistavan metsäsuunnittelun käsikirja*](#)

4.2.3 Kannanotot – lausunnot, muistutukset ja mielipiteet

Maankäytön suunnittelussa lausunnot sekä mahdollisuus antaa muistutuksia tai mielipiteitä ovat normaali käytäntö maakunta-, yleis- ja asemakaavatasolla. Termillä lausunto tarkoitetaan yleensä kaavoittajan virallisesti pyytämiä lausuntoja kun taas mielipiteillä ja muistutuksilla tarkoitetaan osallisten oma-aloitteisia kannanottoja. Luonnonsuojeluyhdistyksiltä olisi syytä pyytää lausuntoja myös muista luontoa koskevista merkittävistä suunnitelmista kuten metsäsuunnitelmasta. Kirjallisen mielipiteensä käsiteltävistä asioista voi esittää, vaikka sitä ei olisikaan varsinaisesti pyydetty. Kannattaa myös aina harkita tiedottamista lausunnoista, sillä paikallislehdissä uutiskynnys on usein matala. Hyvään viranomaismenettelyyn kuuluu vastineen antaminen.

Kannanotoissa on keskeistä perustella suunnitelman vaikutukset luonnolle, ympäristölle ja asukkaiden hyvinvoinnille mahdollisimman selkeästi tosiasioiden pohjalta. Tutkimustietoon ja muuhun viralliseen aineistoon on hyvä viitata väitteidensä tueksi. Päättäjien tietoon voi tuoda puuttuvaa materiaalia, kuten selvityksiä, tai muita vastaavia onnistuneita suunnitelmia malliksi. Valokuvat ja kartat ovat erinomainen tapa konkretisoida lausunnossa esitettyjä asioita. Nykyään kuvia voi helposti liittää suurempiakin määriä lataamalla ne johonkin pilvipalveluun ja lisäämällä latauslinkin kannanottoon.

Vastaanottoa voi parantaa asettelemalla kehu kärkeen ja esittelemällä sen jälkeen perustellut muutosesitykset. Lausunnon olennaisimmat asiat kannattaa tiivistää alkuun tiivistelmäksi. Hyvä tapa on aina kiittää lausuntopyyntöä ja ilmoittaa tarvittaessa, mikäli ei ole lausuttavaa ko. asiasta tai ei tällä kertaa ole resursseja paneutua asiaan. Tarvittaessa myös yhdestä detaljista voi hyvin lausua lyhyesti, jos ei ole aikaa tai mahdollisuutta kommentoida koko suunnitelmaa. Silloin kannattaa mainita miksi lausunnossa keskitytään vain yhteen tai muutama asiaan: tällä kertaa ei ole resursseja paneutua asiaan laajemmin tai muilta osin suunnitelma on kannatettava. Lopuksi on hyvä pyytää suunnitelman seuraava vaihe lausunnon tai päätös tiedoksi valitusosoituksella varustettuna. Lausunnonantajan yhteystietoja ei pidä unohtaa!

Lausumiseen voi useimmiten pyytää asian valmistelijoilta hieman lisääaikaa, jos syystä tai toisesta virallinen aikataulu on liian tiukka.

Lausuntojen lukijat ovat ihmisiä, joten kannattaa panostaa hyvään kieleen ja oikeiden termien käyttämiseen. Useammat silmät näkevät aina enemmän kuin yhdet; yhdistyksessä kannattaa pitää käytäntönä, että hekin jotka eivät ehdi muutoin osallistua tai ole perehtyneitä kyseiseen asiaan, voivat osallistua oikolukemalla kannanotot.

Lautakunta ei saa lausuntoja luettavakseen, joten kaikissa vähänkin tärkeimmissä asioissa lausunto on hyvä lähettää myös suoraan poliitikoille. Lausunnon rakenne, jossa on alussa tiivistelmä auttaa tässäkin asiassa: sen voi lähettää poliitikoille sähköpostitse ja ohjata varsinaiseen lausuntoon linkillä. Virkahenkilöt voivat käyttää lausunnon tekijän tiivistelmää palauteyhteenvedossa, jolloin siinä painotetaan sitä, mitä on itse haluttu painotettavaksi.

Oravien määrä on romahtanut. Ne tarvitsevat monimuotoisia ja ikärakenteeltaan vaihtelevia metsiä, eivätkä talousmetsät tarjoa niille riittävästi ravintoa tai suojaa. Kaupunkien lähimetsistä löytyy vielä oravillekin sopivia elinympäristöjä, mistä on hyvä muistuttaa päättäjiä.
Kuva: Jenni Sipilä

INSPIRAATIOTA AIEMMISTA LAUSUNNOISTA

Luonnonsuojelujärjestöt ovat lausuneet lukemattomista asioista vuosien varrella ja siksi pyörää ei läheskään aina kannata keksiä uudelleen. SLL:n piirien ja paikallisyhdistysten nettisivuilta löytyy hakutoiminto, jonka avulla voi etsiä kulloiseenkin aihepiiriin liittyviä aiempia lausuntoja malliksi ja inspiraatioksi.

Esimerkiksi SLL:n Uudenmaan piirin kannanotot viime vuosilta löytyvät täältä:

- sll.fi/uusimaa/arkisto/ajankohtaista/kannanotot/

Yksi esimerkki perusteellisemmasta metsäsuunnitelmalausunnosta kuviokohtaisine kommentteineen löytyy Kirkkonummelta

- sll.fi/kirkkonummi/2019/05/15/kyy-ja-piiri-lausuivat-kirkkonummen-metsasuunnitelmasta-14-4-2019/

Myös Google-hakua kannattaa hyödyntää aiempien lausuntojen etsimiseen.

4.2.4 Muutoksenhaku päätöksiin

Kunnanvaltuuston päätöksistä voi tehdä kunnallisvalituksen hallinto-oikeudelle (kuntalaki 135 §). Kunnan muiden viranomaisten päätöksistä on päätökseen tyytymättömällä asianosaisella tai kunnan jäsenellä mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus (KL 134 §), jollei muulla lainsäädännöllä toisin säädetä (KL 133, 136 §). Oikaisuvaatimuksen ja kunnallisvalituksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen (KL 137 §).

Oikaisuvaatimus tehdään asianomaiselle toimielimelle ja sen peruste voi olla laillisuus tai tarkoituksenmukaisuus. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saa hakea muutosta kunnallisvalituksin vain se, joka on tehnyt oikaisuvaatimuksen. Mikäli päätös on oikaisuvaatimuksen johdosta muuttunut, saa päätökseen hakea muutosta kunnallisvalituksin myös se, jolla on oikeus tehdä kunnallisvalitus (KL 137 §).

Kunnallisvalituksella (KL 135 §) muutosta päätöksiin haetaan hallinto-oikeudelta. Valitus ja tuomioistuimen päätös voivat perustua vain laillisuusnäkökohtiin: 1) päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä, 2) päätöksen tehnyt viranomainen on ylittänyt toimivaltansa tai 3) päätös on muuten lainvastainen. Perusteluina ei siis voi käyttää "järkisyitä" kuten asukkaiden enemmistön kantaa, hintaa tai luonnon tuhoutumista, ellei löydy lainkohtaa, jossa nämä vaaditaan huomioimaan päätöksenteossa. Tuomioistuin ei myöskään ryhdy itse esimerkiksi kaavoittamaan eli lisäämään kaavaan mitään, vaan korkeintaan poistaa lainvastaisen kaavamerkinnän kaavasta tai kumoaa valituksen kohteena olevan päätöksen. Hallintolain 45 §:n mukaan päätökset on perusteltava. Valitusperuste voi siten olla päätöksen varsinaisen sisällön lisäksi myös se, ettei päätöstä ole riittävästi perusteltu tai perustelu ja päätös ovat keskenään selkeästi ristiriitaisia.

Luonnonsuojeluyhdistyksillä on toimialueellaan valitusoikeus kaavoista (MRL 191 §), poikkeamispäätöksistä ja suunnittelutarveratkaisuista (MRL 193 §) sekä luonnonsuojelulain perusteella tehdyistä päätöksistä (LSL 134 §). Sen sijaan maisematyölupapäätöksistä (MRL 192 §) luonnonsuojeluyhdistyksillä on muutoksenhakuoikeus vain "kunnan jäsenyyden" perusteella siinä kunnassa, joka on yhdistyksen virallinen kotikunta. Puisto- ja katusuunnitelmista yhdistyksillä ei ole muutoksenhakuoikeutta. Myöskään metsälakiin ei sisälly muutoksenhakuoikeutta.

Maakunta-, yleis- ja asemakaavan hyväksymistä koskevaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen (MRL 188 §) ja sama koskee kuntien yhteistä yleiskaavaa (MRL 49 §).

Rekisteröidyllä paikallisella tai alueellisella yhteisöllä on toimialaansa kuuluissa asioissa oikeus valittaa kaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä (MRL 191 §), samoin kaikilla kuntalaisilla ja niillä joiden etua asia koskee (MRL 191 § ja KL 137 §). ELY-keskusten valitusoikeus on rajattu vaikutuksiltaan valtakunnallisiin ja merkittäviin maakunnallisiin asioihin (MRL 18 §). Maakuntakaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä on valitusoikeus myös valtakunnallisella yhteisöllä, kun kysymys on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaisuudesta (MRL 191 §).

Valitusta tehdessä on noudatettava tarkoin valitusosoitusta tai muutoksenhakuohjetta, jonka saa päätöksen mukana. Mikäli valitusosoitus puuttuu tai on virheellinen, päätös on asetettava korjattuna uudelleen nähtäville tai puute on valitusperuste. Erityistä huomiota on syytä kiinnittää valitusaikaan, joka on laskettava täsmälleen muutoksenhakuohjeen mukaisesti. Valitusajan päättymispäivänä virka-ajan päättymisen (klo 16.15) jälkeen toimitettua valitusta ei käsitellä.

Koska oikeudessa punnitaan vain päätöksen lainmukaisuutta, valitusta laadittaessa tarvitaan lakien tuntemusta. Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksillä ja piireillä on paljon kokemusta muutoksenhakuprosesseista ja niiltä voi pyytää apua. Yhdistysten ja piirien nettisivuilta löytyy myös suuri määrä lausuntoja ja valituksia, joista löytyy paljon esimerkkejä sovellettavaksi.

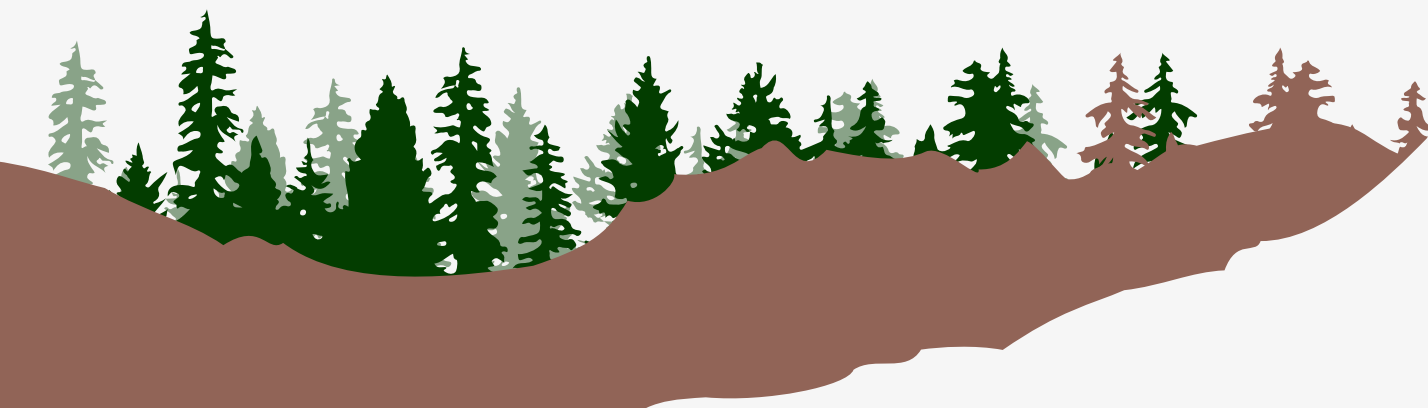
SLL:n Uudenmaan piirin valituksia:

sll.fi/uusimaa/kannanotot/valitukset/

4.2.5 Kuntalais- ja valtuustoaloitteet

Toisinaan kannattaa olla itse aloitteellinen sen sijaan että vain reagoi kuntien päätöksentekokoneiston toimintaan. Yksinkertaisinta on aloittaa vaikuttaminen asianomaisista viranhaltijoista ja myötämielisistä lautakuntien jäsenistä.

Kustannustehokkainta kaikille on se, että aloite etenisi "virkatietä" niin, että kunnan viranomaiset edistäisivät asiaa oman työnsä osana. Yhdistys voi myös pyytää päästä pitämään esityksen lautakunnan kokouksessa. Mikäli muutokset eivät näin etene, kuntalais- ja valtuustoaloitteilla on mahdollista muuttaa kunnan metsien hoidon suunnittelukäytäntöjä sekä itse hoitotoimenpiteitä.

Helsy, SLL:n Uudenmaan piiri ja Vantaan yhdistys edistivät Kivikon metsän suojelua mm. vetoimuksilla. Myös Helsingin kaupunginvaltuusto päätti esittää metsän suojelua tulevassa luonnonsuojeluohjelmassa 29 kaupunginvaltuutetun allekirjoittaman valtuustoaloitteen perusteella. Kuva: Emilia Pippola

Jokaisella kuntalaisella, kunnassa toimivalla yhteisöllä ja säätiöllä sekä sillä, joka omistaa tai hallitsee kiinteää omaisuutta kunnassa, on oikeus tehdä aloitteita kunnan toimintaa koskevissa asioissa. Aloitteen tekijälle on ilmoitettava aloitteen johdosta suoritettavat toimenpiteet (KL 23 §, [kuntalaisaloite.fi](https://www.kuntalaisaloite.fi)). Järjestön tai yhdistyksen nimen käyttö ja allekirjoitusten kerääminen parantaa aloitteen uskottavuutta. Tukea aloitteelle on mahdollista kerätä kuntalaisaloite.fi-palvelussa.

Aloitteissa voi tehdä ehdotuksia mm. tiedottamis- ja osallistumiskäytäntöjen parantamisesta, puuttua tiettyä aluetta koskeviin ongelmiin, tai esittää tietyn alueen suojelua. Aloitteiden käyttäminen on sopiva keino silloin, kun asioiden hoito ei näytä sujuvan yhteistyön kautta tai sille halutaan poikkeuksellisen paljon julkisuutta. Aloitteet pitää valmistella huolellisesti, koska käsittelijät suhtautuvat vakavammin asiantunteviin aloitteisiin ja niiden läpimenomahdollisuudet ovat paremmat. Myös julkisen keskustelun kannalta on olennaista, että aloite on etukäteen tarkasti mietitty ja perustelut ovat pitävät.

Kuntalaisaloitetta tehokkaampi vaikutustapa on valtuustoaloite. Valtuustoaloitteen voi tehdä kunnanvaltuutettu tai joukko valtuutettuja. Sekä valtuutetut että aloitetta käsittelevät viranhaltijat ottavat laajapohjaiset aloitteet vakavasti ja niillä on parhaat läpimenomahdollisuudet. Kannattaa siis panostaa siihen, että aloitteessa on mukana valtuutettuja ainakin kaikista suurimmista puolueista tai valtuustoryhmistä.

4 . 3 VAIKUTTAMINEN KAAVOITUKSEEN

Kaavoitukseen kannattaa vaikuttaa heti sen alkaessa – silloin kun kaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma on nähtävillä. On hyvä tarkistaa, että suunnitelmaan on listattu kaikki tarpeelliset luontoselvitykset, yhteistyöjärjestelyt ja kuulemiset. Kannattaa kiinnittää huomiota myös näiden oikea-aikaisuuteen. Esimerkiksi luontoselvityksiä on usein yritetty tehdä väärään aikaan vuodesta; lintujen pesintää ei voi kartoittaa syksyllä, ja kattavan liito-oravakartoituksen oikea ajankohta on lumien sulamisesta siihen kun puihin puhkeaa lehti (useampana vuonna toistettuna). Ympäristöhallinnon tietokannat ovat niin puutteellisia, että pelkästään niihin ei voi tukeutua, vaan myös maastotöitä yleensä tarvitaan. Kaavan olennaiset selvitykset on oltava osallisten käytettävissä nähtävilläolon aikana.

Kaavaluonnoksista ja kaavaehdotuksista kannattaa aina tarkistaa, täyttyvätkö vaatimukset riittävästä selvityksistä, kyseisen kaavatyypin sisältövaatimuksista, valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista sekä suhteesta ylempiin kaavoihin ja muihin lakeihin. Kaavakartan kaavamerkinnot ja kutakin merkintää koskevat kirjalliset kaavamääräykset muodostavat yhdessä kaavakokonaisuuden oikeusvaikutteisen osan. Yhtä tärkeä osa kaavapäätöstä kuin kaavakartta aluevarauksineen ovat siis kaavamääräykset, joissa kerrotaan se, mitä milläkin aluevarauksella saa tehdä. Näiden sisällöstä on usein myös tarpeen lausua tai valittaa.

Omat luontotiedot ja kaava-alueen tuntemus ovat olennaisia kaavan luontoselvitysten laadun arvioimiseksi. Kuva: Laura Räsänen

Kaavaselostus täydentää ja taustoittaa kaavan oikeusvaikutteista osaa (kaavakartta sekä merkinnät ja määräykset), mutta suoria juridisia vaikutuksia sillä ei ole. Kaavaselostuksessa esitetty hyvä tahto esimerkiksi luontoarvojen huomioinnista ei siis riitä, vaan tavoitteet on konkretisoitava oikeusvaikutteisissa kaavamerkinnöissä ja -määräyksissä. Luontoalueita koskevien kaavamerkintöjen rajaukset ja kaavamääräysten konkretia ja mahdollinen tulkinnanvaraisuus ovat asioita, joita kaavan valmistelussa kannattaa pitää silmällä. Pelkkä rajaus ja kaavamerkintä ei riitä turvaamaan arvokasta luontokohdetta, vaan kaavamääräyksissä on asetettava tarpeelliset rajoitteet, joilla kohteen säilyminen varmistetaan.

Mukana olevan aineiston tarkistamisen takia on syytä käydä kaavaluonnokset ja -ehdotukset läpi jo lausuntoajan alkupuolella. Esimerkiksi luontoselvitykset kannattaa pyytää käyttöön, jos ne eivät ole mukana kaavan taustamateriaaleissa. Toisinaan kaavaselostuksessa on vain tiivistettyjä viittauksia luontoselvityksiin, joiden todelliset tulokset voivat tällöin jäädä hämärän peittoon.

Mikäli kaavaluonnoksesta tai -ehdotuksesta löytyy huomautettavaa, on annettava lausunto tai tehtävä muistutus annettujen ohjeiden ja määräajan puitteissa (ks. **kappale 4.2.3**). Lisäaikaa voi tarvittaessa kysyä kaavaa valmistelevilta viranhaltijoilta.

Virkavalmistelun ja nähtävilläolokierrosten jälkeen kaavoja käsitellään asianomaisessa lautakunnassa. Lautakunnan jäsenillä on vaikutusvaltaa kaavan yksityiskohtiin ja heihin kannattaakin olla yhteydessä. Mikäli lautakunta hyväksyy kaavan, se etenee kunnanhallituksen ja lopulta kunnanvaltuuston hyväksyttäväksi. Koska kunnanvaltuusto on se taho, joka viime kädessä päättää hyväksyä tai hylätä kaavan, yhteydenpito ja vaikuttaminen suoraan valtuutettuihin voi olla kaavoitusprosessin aikana hyödyllistä. Jos rakentamispaine on kunnassa kova, valtuutettujen herättely kaava-alueen luontoarvojen merkitykseen voi olla joskus vaikeaa. On kuitenkin myös rohkaisevia esimerkkejä tapauksista, joissa riittävä kansalaispaine on saanut valtuuston hylkäämään pitkällekin edenneen kaavan ja päättänyt säilyttää arvokkaan luontoalueen. Useimmiten päätökset kaavan olennaisesta sisällöstä tehdään ko. lautakunnan kokouksessa, viimeistään kunnanhallituksessa, ja siksi näiden jäseniin vaikuttaminen on avainasemassa.

Valtuuston päätös on kaavan virallinen hyväksymispäätös ja siitä on tarvittaessa mahdollista valittaa hallinto-oikeuteen.

Kaavoitusjärjestelmästä kerrotaan enemmän **kappaleessa 3.3**. ja vaikuttamisesta yleisemmin päätöksentekoon **kappaleessa 4.2**.

4 . 4 METSIEN HOITOKÄYTÄNTÖJEN MUUTTAMINEN

Metsien hoidon ohjaamisesta kohti luonnontilaa, arvokkaiden kohteiden suojelusta ja talousmetsissä avohakkuiden vaihtamisesta jatkuvapeitteiseen kasvatukseen on monenlaisia hyötyjä, joita on perusteltu tämän oppaan **luvuissa 1 ja 2**. Näitä kannattaa pitää monipuolisesti esillä. Erityisen olennaista on vaikuttaa aktiivisesti kunnan puunmyyntituloihin liittyviin tavoitteisiin, joista päätetään budjetin yhteydessä, sillä taloudelliset raamit rajaavat mahdollisuuksia kehittää kunnan metsäomaisuuden hoitoa kestävämmäksi.

Kannattaa selvittää paljonko tuloa puunmyynnistä tulee. Useimmissa kunnissa tulo on niin pieni, ettei se edes näy koko kunnan budjetissa ja on marginaalista myös ko. lautakunnan budjetissa. Menoissa pitää muistaa kaikki kulut, myös asiaa käsittelevien virkahenkilöiden palkat. Kannattaa muistuttaa, että virkistysmetsät ovat ennen kaikkea hyvinvointipalvelu, kuten urheilukentät ja kirjastot. Virkistysmetsät tuottavat hyvinvointia ja terveyttä, usein myös imagohyötyjä. Mitä monimuotoisempia ja laadukkaampia metsät ovat sitä suurempia ovat nämä hyödyt myös rahallisesti (lisää aiheesta **kappaleessa 1.6**).

Edellä esiteltyjen virallisten vaikuttamiskanavien ja päättäjätapaamisten lisäksi voi olla tarpeen hankkia tavoitteille laajempaa näkyvyyttä. Esimerkiksi yleisönosastokirjoitukset, näyttelyt, koulujen kirjoituskilpailut, yleisö- ja toimittajaretket, nimien keräykset, gallupit sekä osallistuminen metsäteemoilla moninaisesti toimintapäiviin (kunnan nimikkopäivä, markkinat, taiteiden yö...) voivat olla hyviä keinoja nostaa asioita suuremman yleisön tietoisuuteen. Luontojärjestöt voivat myös omilla luonto- ja lajistonselvityksillään edistää arvokkaiden alueiden suojelua ja parempaa huomiointia.

Pelkkää periaatekeskustelua tehokkaampaa on esittää vaihtoehtomalleja siitä, miten alueiden metsiä tulisi suojella tai hoitaa. Tällaisten tekeminen voi olla työlästä, mutta konkreettisina niistä voi olla paljon apua aloitteiden ja keskusteluiden pohjana.

Varpuspöllö on uhanalainen (vaarantunut, VU) laji, jonka uhanalaisuuden syy ovat metsien uudistamis- ja hoitotoimet.

Kuva: Irma Kortekallio

Yleisesti asukkaat haluavat säilyttää metsät ennallaan tai korkeintaan kaipaavat uusia reittejä tai reittien varsien hoitoa. Kannattaa aktivoida kuntalaisia osallistumaan ja jakaa tietoa, milloin on oikea aika vaikuttaa kunnan tai tietyn alueen metsien käsittelyyn. Osallistumaan voi kannustaa muistuttamalla, että lyhyetkin mielipiteet ovat arvokkaita. Asukaspalautteessa perustelujen lähimetsän arvosta ei tarvitse olla monimutkaisia tai tieteellisiä, vaan on täysin oikeutettua puolustaa metsää siksi, että rauhoittuu siellä työ tai koulupäivän jälkeen, rakastaa sen puita tai pitää sitä yhtenä syynä asuinpaikkansa valintaan. Myös kunnan järjestämistä osallistamistilaisuuksista kannattaa tiedottaa aktiivisesti, jotta metsiään arvostavat asukkaat löytävät niihin.

4.4.1 Suojeluesitys

Suojeluesitys on hyvä tapa edistää arvokkaimpien metsäalueiden turvaamista. Monet kunnat ja kaupungit ovat suojelleet yksittäisiä luontoalueita luonnonsuojeluyhdistysten, valtuutettujen tai muiden kuntalaisten aloitteesta. Huolellisesti laadittu suojeluesitys tai -aloite nostaa arvokkaan luontoalueen profiilia ja herättää huomiota. Luonnonsuojelun edistäminen on pitkäjänteistä työtä. Vaikka aloite ei etenisi heti, konkreettinen suojeluesitys luontoarvojen kuvauksineen ja karttarajauksineen on käyttökelpoinen pitkään ja siihen on mahdollista vedota tulevaisuudessa koskevissa prosesseissa. Sen avulla on mahdollista viestiä niin päättäjille kuin kuntalaisille laajemminkin alueen arvoista ja siihen kohdistuvista uhkista.

Luonnonsuojeluyhdistykset voivat tehdä suojeluesityksen kunnan ympäristöviranomaiselle. Esitykset kannattaa toimittaa kunnan kirjaamoon, jolloin ne käsitellään virallisesti ja kunnan sisällä varmistetaan esityksen päätyminen oikeille tahoille. Mikäli aloite ei tunnu etenevän omalla painollaan, kannattaa ottaa käyttöön edellä esiteltyjä keinoja julkisen mielenkiinnon herättelyssä ja tuen hankkimisessa aloitteelle.

Kouvolan kaupungin maalla Kuusankosken Niivermäellä luonnonsuojeluyhdistys ja piiri ovat kamppailleet arvokkaan metsän suojelusta oikeudessakin ja tehneet kaksi suojelualoitetta. Suojeluun on saatu 45 hehtaaria, mutta edelleen osa arvokkaasta alueesta on suojelematta. Kuva: Petri Parkko

SUOJELUESITYKSEN SISÄLTÖ

Listalla asioita, joita suojeluesityksen olisi hyvä sisältää:

- yleiset perustelut, miksi alue on luonnolle ja ihmisille arvokas
- mahdolliset koulut ja päiväkodit, jotka käyttävät aluetta ja näistä opettajien ja lasten vetoomuksia alueen puolesta
- liittyminen muihin luonnoltaan arvokkaisiin (suojeltuihin) alueisiin
- kuvaus alueen hallinnollisesta luonteesta (pinta-ala, kaavatilanne, status metsäsuunnitelmassa, mahdollinen maininta lumo-ohjelmassa)
- kuvaus alueen biologisista yleispiirteistä (kasvillisuus, metsien laatu yms.)
- tiedot alueen uhanalaisista tai vaatelialaista lajeista ja luontotyypeistä (olemassa olevat tai uudet selvitykset, lajiharrastajien tiedot)
- kartta suojeltavaksi ehdotetusta alueesta
- valokuvaliitteet tai linkit kuvakansioihin pilvipalvelussa
- tieto mahdollisuudesta saada METSO-ohjelman kautta korvaus alueen suojelusta, arvio summasta
- aluetta esittelemään tarjoutuvien yhteystiedot

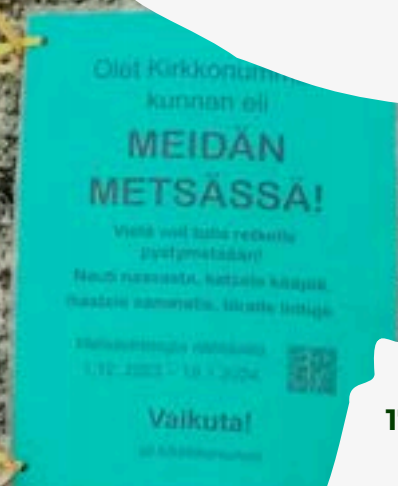
4.4.2 Vaikuttaminen metsäsuunnitelmiin

Kunnan metsissä tehtäviä toimenpiteitä ohjataan yleiset tavoitteet linjaavalla metsäohjelmalla tai metsästrategialla, pidemmän aikavälin metsäsuunnitelmalla sekä vuotuisilla metsätyö- tai toimenpideohjelmilla. Näiden rooleista kerrotaan enemmän [kappaleessa 3.4](#). Metsäsuunnitelmassa tehdään noin kymmenvuotiseksi kaudeksi linjauksia muun muassa metsiköiden luokittelusta eri hoitoluokkiin sekä kuviokohtaisista tavoitteista ja toimenpiteistä, joita kuviolle on suunnitteilla. Vaikutusmahdollisuudet näiden sisältöön ovat suurimmat silloin, kun uuden suunnitelman laadintaan voidaan osallistua alusta alkaen. Jos suunnitelman laadinta on jo käynnissä, luonnonsuojeluyhdistysten ja muiden kiinnostuneiden kannattaa ottaa yhteyttä työtä tekeviin ja sen tilanneisiin henkilöihin. Siinä tapauksessa, että kommunikoinnissa heidän kanssaan on ongelmia, kannattaa olla yhteydessä suunnitelman hyväksyvän hallintoelimen luottamushenkilöihin.

Yhdistysten kannattaa tutustua myös valmistuneisiin ja toteutettavina oleviin suunnitelmiin, koska ne antavat mahdollisuuden reagoida tuleviin metsätöihin ennakolta. Samalla selviää suunnitelman uusimisaikataulu.

Hyviin ja laadukkaisiin suunnitteluprosesseihin liittyy luonnosvaihe tai -vaiheita, joista pyydetään lausunnot mm. muilta hallintoelimiltä sekä luonnonsuojelujärjestöiltä ja asukasyhdistyksiltä. Suunnitelman luonnoksesta voi antaa lausuntoja vaikkei niitä olisi kunnan taholta erikseen pyydettykään. Tietoa siitä, että nyt on aika vaikuttaa, kannattaa myös levittää, sillä useampi ääni painaa enemmän. Samalla on syytä pitää huoli siitä, että tieto omasta ja muista annetuista lausunnoista leviää vastaanottavaa viranhaltijaa laajemmalle. Oma lausunto on hyvä lähettää ainakin asiaa ohjaavan ja siitä päättävän lautakunnan luottamushenkilöille ja kunnan ympäristöviranomaiselle. Kannattaa harkita myös muille luottamushenkilöille ja lehdistölle tiedottamista. Hyvässä suunnitteluprosessissa lopullinen suunnitelma työstetään lausuntojen sisältö huomioon ottaen, eivätkä lausuntomahdollisuudet ole vain näennäisiä. Tähän liittyen lausunnoista kootaan yhteenveto, johon sisältyvät vastineet siitä, mitä niissä esitetystä on huomioitu ja mitä ei.

***Olet Kirkkonummen kunnan eli meidän metsässä!
Ympäristöyhdistys muistutti kylteillä asukkaita
oikeudesta vaikuttaa kunnan metsästrategiaan.
Kuva: Laura Räsänen***

4.4.3 Vaikuttaminen käytännön metsänkäsittelyyn

Metsäsuunnitelman tavoitteet konkretisoidaan kuviokohtaisiksi toimenpiteiksi ja niiden toteutusohjeiksi ja -aikatauluksi vuotuisilla suunnitelmissa, joita kutsutaan kunnasta riippuen metsätyöohjelmaksi, toimenpideohjelmaksi tai vastaavaksi. Suunnitelman osana esitetään kuviokartta, jossa metsät on jaettu niin sanottuihin metsäkuviioihin. Kuviot on numeroitu, ja jokaista kuviota koskevat kasvupaikka ja puustotiedot, suunnitellut toimenpiteet ym. tiedot on koottu luetteloksi. Toisissa kunnissa tämä tieto on jaossa netissä, mutta toisissa se pitää vaatia käyttöön. Tärkeää on saada kuviokartat ja -luettelo tietoineen käyttöön jo metsäsuunnitelmavaiheessa. Tämä on tärkeää senkin takia, että keskustelua voidaan käydä tietäen mistä alueesta toinen puhuu.

Dokumentoi metsää, ota valokuvia ja videoita. Oli kyse sitten metsäsuunnitelman kommentoinnista, suojelualoitteesta tai arvometsää uhkaavasta hakkuusta, kuvat kohteesta ovat tarpeen. Kuva: Laura Räsänen

Käytännön toimenpiteiden kattavan kommentoinnin edellytyksiä ovat kuviokarttojen, kuvioluetteloiden ja ehdotettujen toimien läpikäyminen sekä omat maastotiedot alueesta. Suunnitelmasta saa paljon yksityiskohtaista tietoa kunnan metsistä. Tarkka kommentointi ja maastotietojen hankinta kannattaa tehdä heti, kun tiedot ovat käytettävissä. Ylemmän tason metsäsuunnitelmasta päätettäessä saatetaan siirtää suuri osa kritiikin kohteista eteenpäin toteamalla, että ongelmat korjataan tarkemmassa toimenpideohjelmassa. Tämän lupauksen noudattamisen valvonta vaatii tarkkuutta.

MUISTILISTA TOIMENPIDEOHJELMAN KUVIOTIETOJEN TARKASTELUUN:

KUVIOIDEN RAJAUKSET

- usein samaan kuvioon on kiireen tai huolimattomuuden vuoksi yhdistetty alueita, jotka ominaisuuksiensa perusteella pitäisi rajata omiksi kuvioikseen

KASVUPAIKKATYYPPI

- usein tunnistamatta jää esimerkiksi korpia tai niukkaravinteisempia lehtoja

PUUSTON RAKENNE

- puuston ikä, erirakenteisuus, puulajisuhteet, lahoppuustoisuus
- METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet

KAAVOITUS

- yleis- ja asemakaavoissa voi olla kaavamääräyksiä, jotka asettavat reunaehdoja metsien käsittelylle

AIEMMAT LUONTOSELVITYKSET

- jos alue on kaavoitettu äskettäin, tulisi siitä löytyä myös luontoselvitykset. Ympäristöyksikkö on myös voinut teettää omia selvityksiään. Näitä ei välttämättä löydy netistä vaan kannattaa selvittää kunnasta mitä on tehty.

Kuviokohtaisten taustatietojen lisäksi ja perusteella on tietenkin arvioitava esitettyjen toimenpiteiden tarpeellisuutta. Usein esitetyt toimenpiteet ovat rutiininomaisia metsätaloustoimia, joilla aiheutetaan muulle metsänkäytölle ja luonnolle vain turhaa haittaa.

Kuviokohtainen kommentointi on työlästä. Jos kunnan metsänhoidosta vastaaviin tahoihin pystytään rakentamaan luottamukseen perustuva keskusteluyhteys, työ voi kuitenkin olla hyvinkin tehokasta. Kunnan metsien käsittelystä vastaavien viranhaltijoiden kanssa voi olla hyödyllistä myös järjestää yhteinen maastokäynti.

Palautteen vastaanotto ei kuitenkaan ole aina rakentavaa, vaan suunnitelmia saatetaan haluta viedä jääräpäisesti eteenpäin kaikki kritiikki sivuuttaen. Silloin voi olla tarpeen hakea tukea vaikuttamispyrkimyksille ympäristöyksikön työntekijöiden, asiasta päättävien luottamushenkilöiden tai julkisuuden kautta.

4.4.4 Vaikuttaminen maisematyölupiin

Maisematyölupavaiheessa voidaan vaikuttaa jonkin verran hakkuiden tapaan ja sisältöön. Tässä vaiheessa vaikuttaminen on kuitenkin kustannustehotonta verrattuna vaiheeseen, jossa alueelle laaditaan kaavaa tai kunnan omistamalle alueelle vasta laaditaan metsä- tai luonnonhoitosuunnitelmaa.

Maisematyölupapäätöksissä on syytä kiinnittää huomiota mm. siihen, noudattavatko suunnitellut toimenpiteet alueen kaavamääräyksiä ja siihen, onko päätös perusteltu riittäväillä taustatiedoilla. Esimerkiksi liito-oravan esiintymisen selvittämättä jättämisen seurauksena on hakkuut sallivia maisematyölupapäätöksiä saatu kumottua myös oikeudessa.

Kohteen omien luontoarvojen ja lainsäädännön vaatimusten lisäksi on hyvä pitää silmällä, että myös kaavoissa määritellyt viheryhteydet huomioidaan maisematyöluvituksessa eikä niille sallita toimenpiteitä, jotka heikentävät viheryhteyden toimivuutta. Maisematyöluvilla kunta ohjaa omien toimintojensa lisäksi myös yksityismaiden metsän ja maaperän käyttöä. Lupaprosesseihin vaikuttamalla voidaan siten vaikuttaa jonkin verran toimintaan myös yksityismailla, mikä muuten voi olla vaikeaa

Maisematyölupapäätöksistä muutoksenhakuoikeus on rajoitetumpi kuin kaavapäätöksistä. Yhdistyksellä on kuitenkin muutoksenhakuoikeus siinä kunnassa, joka on yhdistyksen kotipaikka, niin sanotun kunnan jäsenyyden perusteella (MRL 192 §). Näin ollen yhdistyksillä on myös oikeus jättää maisematyöluvista muistutuksia samoin kuin kiinteistön naapureilla.

4.4.5 Vaikuttaminen katu- ja puistosuunnitelmiin

Katu- ja puistosuunnitelmia pidetään usein niin vähämerkityksellisinä, ettei niistä laajemmin ilmoitella ja kuulla kansalaisia. Näilläkin suunnitelmissa voi kuitenkin olla suuria vaikutuksia tärkeisiin virkistysalueisiin. Niiden nojalla voidaan tehdä esimerkiksi ulkoiluväyliä, jotka ovat mittakaavaltaan pienen tien kokoisia ja aiheuttavat metsänhoitopaineen ympäristöönsä. Metsien herkimmille ja kauneimmille osioille kuten puronvarsiin näillä toimilla voi olla dramaattinen vaikutus.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen (43, 46 §) mukaan katusuunnitelmaehdotukset on pidettävä kunnassa julkisesti nähtävänä vähintään 14 päivän ajan, ellei mahdollisuutta osallistua niiden valmisteluun ole ollut muun suunnittelun yhteydessä. Sama koskee puistosuunnitelmia, mutta vain mikäli niillä katsotaan olevan erityistä merkitystä mm. naapurien tai ympäristökuvan kannalta.

Osallisilla on oikeus tehdä muistutus ehdotuksesta. Kunnan verkkosivuja ja ilmoitustauluja on siis seurattava tarkkaan. Hyvä käytäntö on, että viranhaltijat automaattisesti lähettävät tiedon suunnitelmista ympäristöjärjestöille. Heitä voi muistuttaa, että hyvään hallintointiin kuuluu tiedon saanti jo suunnittelun aloittamisesta. Katu- ja puistosuunnitelmista yhdistyksillä ei ole muutoksenhakuoikeutta.

4.4.6 Kun hyvät päätökset eivät toteudu

Toisinaan käy niin, että säilytettäväksi sovittu kohde vaurioituu, kun työntekijät toteuttavat alueella joko vanhentuneita tai vaillinaisin tiedoin tehtyjä suunnitelmia. Usein ympäristöviranomaisen, jolle valvonta kuuluisi, on ylikuormitettu eikä ehdi tai halua puuttua asiaan. Kuntalaisten ja järjestöjen ikävä tehtävä on nostaa epäonnistumiset esille ja vaatia muutosta käytäntöihin. Tahoja, joihin kunnassa kannattaa olla yhteydessä on listattu seuraavassa **kappaleessa 4.4.7**.

Jos valtuusto on päättänyt metsäluonnon tai muun ympäristön huomioivista periaatteista, mutta kunnan toimielimet, työntekijät tai kunnalliset liikelaitokset eivät niitä noudata, kannattaa olla yhteydessä myös tarkastuslautakuntaan, jonka tehtävänä on valvoa, että valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuvat (kuntalain 121 §). Jos viranhaltija rikkoo virkavelvollisuuksiaan, hänestä voi kannella tarkastuslautakunnan lisäksi esihenkilölle, oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle.

4.4.7 Mitä tehdä kun hakkuut ovat alkamassa

Kun arvokasta aluetta uhkaavat hakkuut, on toimittava nopeasti. Ensin kannattaa selvittää suunnitelmat ja aikataulut. Mikäli tilanne on jo päällä, on kiire vedota asiasta päättäviin. Jos se ei auta, kannattaa nostaa asia julkisuuteen.

Tahoja, joihin kunnassa kannattaa olla yhteydessä ovat esimerkiksi:

- viherpalveluiden, teknisen toimen tai vastaavien kunnan virastojen johto
- ympäristöpäällikkö
- asianomaisen lautakunnan puheenjohtaja ja jäsenet
- kunnanjohtaja tai kaupunginjohtajista se, jolle kyseiset asia kuuluvat – usein teknisen toimen (apulais)kaupunginjohtaja
- jos on syytä epäillä rikosta, esimerkiksi jos liito-oravametsää hakataan, ELY-keskus ja poliisi
- luonnonsuojeluyhdistyksen puheenjohtaja ja aktiivit
- lisää apua saa alueen luonnonsuojelupiiristä
- media

Jos asianomaiset henkilöt tai heidän täsmälliset tehtävänimikkeensä kunnassa eivät ole tiedossa, ei silti ole syytä epäröidä. Kunnan puhelinvaihte osaa yleensä ohjata oikealle henkilölle. Viranomaisen pitää myös lain mukaan ohjata kysyjä oikealle "luukulle". Hakkuut on pyrittävä jäädyttämään neuvottelujen ajaksi.

Toimittajat kannattaa kutsua paikalle. Tiedotteen tekeminen ja sen levittäminen mieluummin liian laajasti kuin suppeasti on usein järkevää. Tapahtumat kannattaa dokumentoida valokuvin ja videoin.

Kiistatilanteet parantavat monesti kunnallista toimintakulttuuria metsäasioissa, eikä niitä ole siksi tarpeen pelätä. Kun ongelmat nousevat julkisuuteen, ne tulevat myös kunnanvaltuuston jäsenten ja luottamushenkilöiden sekä muiden kuntalaisten tietoon.

Helsingin Stansvikissa arvokasta metsäaluetta on puolustettu vuosia niin lausunnoilla, valituksilla kuin lukuisilla mielenosoituksillakin. Kuva: Satu Söderholm

TEHOKAS TIEDOTE

Tiedotteen lähettäminen on hyvä keino nostaa ajankohtaista asiaa julkisuuteen. Tiedotteen voi laatia vapaassa muodossa, mutta tietyistä perusasioista kannattaa huolehtia:

- ajankohtaisuus ja kiinnostavuus
- asian ydin ja uutisarvo käyvät ilmi heti alussa
- riittävät perustelut asian ja kontekstin ymmärtämiseksi
- asiallinen kielenkäyttö ilman turhaa paisuttelua
- sitaatti voi lisätä tiedotteen tarttumapintaa
- painokelpoinen kuva mukaan, jos löytyy – tarjolle sekä pysty että vaakakuva, kuvassa mieluusti ihmisiä tai muita “samaistumiskohteita”
- laaja, mutta harkittu jakelu (paikallis-)medioille, päättäjille ja muille tahoille, joita asia voisi kiinnostaa
- monet paikallislehdet ottavat tekstit sellaisenaan, joten tiedote kannattaa kirjoittaa valmiina juttuna otsikoineen, väliotsikoineen ja kuvateksteineen (monet lukevat vain nämä)
- yhteystiedot henkilölle, joka tuntee asian ja on heti tavoitettavissa lisätietoja varten.

Jos tiedotettavaa on säännöllisesti, kannattaa koota lista medioiden yhteystiedoista jo etukäteen. Tiedote kannattaa lähettää mahdollisimman nopeasti kun aihe on ajankohtainen. Paras lähetysaika useana päivänä viikossa ilmestyviin lehtiin, joissa tiedotteita on tapana toimittaa, on aamulla, jotta toimitukset ehtivät reagoida samana päivänä. Monet paikallislehdet ilmestyvät vain kerran tai kaksi viikossa, mutta usein niilläkin on kuitenkin jatkuvasti päivittyvät nettisivut ja some.

Yhdistyksen oma nettisivu ja sosiaalinen media kannattaa pitää ajan tasalla, niin niihin voi kiireen keskellä kehottaa kaikkia kiinnostuneita tutustumaan.

4.4.8 Vireillepano luontovahingon estämiseksi

Jos hakkuut tai muut toimet uhkaavat luonnonsuojelualuetta tai luonnonsuojelulain nojalla suojattua kohdetta, kuten liito-oravan lisääntymis- tai levähdyspaikkaa, ELY-keskuksella on oikeus luonnonsuojelulain 126 §:n mukaisesti pakkokeinojen käyttöön vahingon estämiseksi. Pakkokeinojen käytöstä on mahdollista tehdä ELY-keskukselle ns. vireillepano LSL 128 §:n perusteella. Vireillepanon voi tehdä haitan kärsijä, kunta tai toiminta-alueellaan sellainen rekisteröity paikallinen tai alueellinen yhteisö, jonka tarkoituksena on luonnon- tai ympäristönsuojelun edistäminen. Vireillepanolla voi vaatia ELY-keskusta kieltämään asianomaista toimijaa jatkamasta tekoa. ELY-keskuksella on mahdollisuus tehostaa vaatimusta käyttämällä sakon tai keskeyttämisen uhkaa.

Vireillepano on vapaamuotoinen kirjelmä, mutta siitä on syytä käydä ilmi, että kyseessä on LSL 128 §:n mukainen vireillepano. Lisäksi on selkeästi esitettävä vaatimukset ja perustelut, joiden nojalla toimintaa vaaditaan keskeytettäväksi. Uhatut luontoarvot kannattaa dokumentoida. Vireillepano toimitetaan paikallisen ELY-keskuksen kirjaamoon. ELY-keskus tekee vireillepanon perusteella päätöksen toimenpiteistä. Päätöksestä on tarvittaessa mahdollista valittaa hallinto-oikeuteen, mikäli sen katsotaan olevan riittämätön lain rikkomisen estämiseksi.

Lisää vinkkejä tutkintapyynnön ja vireillepanon tekemiseen:

sll.fi/mita-me-teemme/laki-ja-politiikka/tule-mukaan/ymparistorikos/

SLL:n Uudenmaan piiri teki vireillepanon ELY-keskukselle Kirkkonummen Linlon Natura-alueen maapuiden keräämisestä polttopuiksi. Yksi alueen suojeluperusteena olevista luontotyypeistä on boreaaliset luonnonmetsät ja lahoppuun poistaminen heikentää alueen suojeluarvoja. Uudenmaan ELY-keskus kielsi Kirkkonummen kuntaa keräämästä alueen maapuita. Kuva: Laura Räsänen

4.4.9 Tutkintapyyntö

Tapauksista, joissa epäillään lainrikkomusta, voi tehdä tutkintapyyntöä viranomaiselle. Tutkintapyyntö voi perustua vähäisiinkin tietoihin, kunhan tutkintapyyntö tehdään asiallisesti eikä siinä suoraan syytetä kohdetta rikoksesta vaan pyydetään tutkimaan, onko kyseessä rikos. Tapauksissa, joissa on selvästi rikottu joko metsä- tai luonnonsuojelulakia, on usein tehokkainta tehdä tutkintapyyntö valvovan viranomaisen (metsälain osalta Metsäkeskus, luonnonsuojelu- ja ympäristönsuojelulain osalta ELY-keskus) lisäksi poliisille, joka selvittää, onko asian vieminen syyttäjän käsiteltäväksi tarpeellista.

Tutkintapyyntö voi koskea esimerkiksi laittoman tien rakentamista, metsälain 10 §:n mukaisen tärkeän elinympäristön vaurioittamista tai luonnon- tai eläinsuojelulain vastaista toimintaa, kuten uhanalaisen lajin pyyntiä tai keräämistä.

Tutkintapyyntöä voi tehdä jokainen Suomen kansalainen, joka epäilee että lakia on rikottu. Monet luonnonsuojelu- tai ympäristörikoksia ja etenkin metsälain rikkomista koskevat tutkintapyyntö vanhenevat valvovien viranomaisten ja poliisin käsittelyssä, mikä kertoo osaltaan ympäristörikosten vähättelystä. Siksi tutkintapyyntöä etenemistä tulee seurata.

4 . 5 LISÄVINKKEJÄ JA LINKKEJÄ VAIKUTTAMISEEN

Päätöksentekoon vaikuttamisesta on kirjoitettu paljon oppaita, joista voi etsiä lisää vinkkejä ja inspiraatiota. Tässä muutama esimerkki, joilla aiheeseen syventymistä voi jatkaa:

Metsäaktivistin opas (Janhunen & Vaara 2023)

Käytännön tietoa ja vinkkejä metsien suojelemiseksi.

greenpeace.org/static/planet4-finland-stateless/2023/02/d925e019-metsaaktivistin_opas_digi.pdf

Luonnonsuojelijan vaikuttamisopas (Mäntylä 2019)

SLL:n Pirkanmaan piirin julkaisemassa oppaassa esitellään kuusi päätöksenteon vaihetta vireilletulosta aina seurantaan saakka ja kerrotaan miten päätöksiin voi vaikuttaa eri vaiheissa.

sll.fi/app/uploads/sites/10/2019/09/Luonnonsuojelijan_vaikuttamisopas_SLL_Pirkanmaan_piiri_ry_web.pdf

Vaikuta paikallisesti: Opas kuntavaikuttamiseen (Rautiainen 2017)

Suomen ladun julkaisema opas sisältää paljon hyviä vinkkejä kuntien päätöksentekoon vaikuttamiseen.

suomenlatu.fi/media/opas-kuntavaikuttamiseen_web.pdf

Koulumetsäopas – Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen (Sahi 2015)

Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen.

Paljon hyviä käytännönläheisiä vinkkejä ja lapsinäkökulmaa lähimetsien puolustamiseen.

sll.fi/app/uploads/2018/08/Koulumetsaopas2014.pdf

Kaavoituksen perusteet – webinaaritalenne (Kajander 2021)

Videotallenne SLL:n Uudenmaan piirin luennosta, jossa käydään läpi kaavoitukseen liittyviä perusasioita ilman oletusta aikaisemmasta perehtymisestä aihepiiriin.

youtu.be/AZCDXUyT7aA?si=okNvkFf9sXW6vej9

LÄHDELUETTELO

Huom! Lähdeviitteet toimivat linkkeinä klikkaamalla.

Ahopelto, L., Lundgren, L., Kostiainen, A., Peltola, K., Laita, A., Mäkelä, A. Väänänen, M., Perätie, T. & Ruohomäki, A. 2021: Liito-oravan huomioiminen kaupunkisuunnittelussa. Hyvien käytäntöjen opas. – Metsähallitus, Espoon kaupunki, Jyväskylän kaupunki ja Kuopion kaupunki.

Aivelo T. ja Lehtimäki J. 2021: Luonnon monimuotoisuus edistää kansanterveyttä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2021; 137(20): 2135–41

Arola, T., Aulake, M., Ott, A., Lindholm, M., Kouvonen, P., Virtanen, P. & Paloniemi, R. 2023: The impacts of nature connectedness on children's well-being: Systematic literature review. Journal of Environmental Psychology 85 (2023)

Arola, T. ja Paloniemi, R. 2023: Saavutettavat luontoympäristöt tukevat lasten hyvinvointia. Tiedote 5.1.2023. Suomen ympäristökeskus

Assmuth, A., Lintunen, J., Wejberg, H., Koikkalainen, K., Uusivuori, J. & Miettinen, A. 2022: Metsäkadon ilmastohaaitta ja hillinnän ohjauskeinot Suomessa : Synteesiraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 31/2022. Luonnonvarakeskus.

Buchert, J., Haveri, H., Hietala, K., Husu-Kallio, J., Katainen, J., Pölönen, J., Rehn, O., Schulman, L. & Spolander, M. 2023: Luonto turvaa taloutemme – Puheenvuoroja luonnon merkityksestä taloudelle ja yhteiskunnalle. Muistio. Sitra 2023.

Demos Helsinki 8.10.2021: Biodiversiteetti, terveys ja talous.

Framstad, E., de Wit, H., Mäkipää, R., Larjavaara, M., Vesterdal, L. & Karlton, E. 2013: Biodiversity, carbon storage and dynamics of old northern forests. Nordic Council of Ministers.

Hallintolaki (6.6.2003/434)

HE 75/2013 – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi metsälain ja rikoslain 48 a luvun 3 §:n muuttamisesta.

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Janhunen, J. & Vaara, M. (toim.) 2023: Metsäaktivistin opas. Greenpeace Norden.

Karhu, K. Fritze, H. Hämäläinen, K. Vanhala, P. Jungner, H. Oinonen, M. Sonninen, E. Tuomi, M. Spetz, P. Kitunen, V. & Liski, J. 2010: Temperature sensitivity of soil carbon fractions in Boreal forest soil. *Ecology*, 91(2), 2010, pp. 370–376. The Ecological Society of America.

Keto-Tokoi, P. 2018: Tutkimustietoon perustuvia suosituksia vastuullisen metsänhoidon kehittämiseksi. WWF Suomen raportteja 37.

Koistinen, A., Luiro, J-P. & Vanhatalo, K. (toim.) 2019: Metsänhoidon suositukset energiapuun korjuuseen, työopas. Tapion julkaisuja.

Kontkanen, H. & Nevalainen, T. 2002: Petolinnut ja metsätalous. – *Siipirikko* 29(2): 1–80.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018.

Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.

Kuntalaki (10.4.2015/410)

Lait, asetukset ja valtioneuvoston päätökset ajantasaisina:

Laki kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta (64/1986):

Laki metsätuhojen torjunnasta (1087/2013):

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)

Lehto, T. & Ilvesniemi, H. (toim.) 2023: Metsänlannoitus nyt ja tulevaisuudessa: Synteesiraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 146 s.

Lehvävirta S. 2005: Urban woodland ecology –methodological perspectives and empirical studies. Helsingin yliopisto. Biotieteellinen tiedekunta, ympäristötieteet.

Ludwig, G. 2009: Metsäkanalinnut ympäristön- ja ilmastonmuutoksen puristuksessa. Suomen Riista 55: 7–18 (2009)

Luonnonsuojelulaki (9/2023):

Luonnonvarakeskus 2021: Maankäyttösektorin ilmastotoimenpiteet – Arvio päästövähennysmahdollisuuksista. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 7/2021.

Luonnonvarakeskus 2022: Kasvihuonekaasuinventaario 2021

Luonnonvarakeskus 2023a: Tilastotietokanta / Metsätilastot / Rakenne ja tuotanto / Metsien suojelu / Suojelualueet, talousmetsien monimuotoisuuden suojelukohteet ja luontoarvojen suojelua tukevat alueet maakunnittain (1 000 ha). – nettisivu, viitattu 5.9.2023.

Luonnonvarakeskus 2023b: Policy Brief – Luonnon monimuotoisuus ja talous – Muutospolkuja Suomessa Dasguptan raportin pohjalta.

Luontotyyppien punaisen kirjan verkkopalvelu

Lönnqvist, H. & Tyrväinen, L. 2009: Mitä asuntomarkkinat kertovat kaupunkiluonnon taloudellisesta arvosta? Teoksessa: Faehnle, M. & Bäcklund, P & Laine, M. (toim.) 2009: Kaupunkiluontoa kaikille – Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsingin kaupungin tietokeskus 2009 /6.

Maankäyttö- ja rakennusasetus (10.9.1999/895)

Maankäyttö- ja rakennuslaki (5.2.1999/132). Uusi nimike on 1.1.2025 alkaen Alueidenkäyttölaki.

Maas, J., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P., de Vries, S. & Spreeuwenberg, P. 2006: Green Space, Urbanity, and Health: How Strong is the Relation?. Journal of Epidemiology and Community Health 60 (7): 587–92.

Melin M., Kulha N., Ylioja T., Honkaniemi J. & Koivula M. 2022: Kirjanpainajatuhojen riskeistä erilaisissa metsissä ja niille altistavista tekijöistä. Metsätieteen aikakauskirja vuosikerta 2022 artikkeli 10722.

Metsäkeskus 2022: Järeitä säästöpuita jätetään aiempaa enemmän hakkuissa – vesiensuojelussa yhä parannettavaa. Tiedote 20.05.2022.

Metsäkeskus 2023: Metsätalousmaan omistus omistajaryhmittäin (nettisivu, viitattu 5.9.2023)

Metsälaki (1093/1996):

Mäkelä, K. & Salo, P. 2023: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. 2. korjattu painos. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 43/2023.

Mäntylä, J. 2019: Luonnonsuojelijan vaikuttamisopas. Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri.

Neuvonen, M., Lankia, T., Kangas, K., Koivula, J., Nieminen, M., Sepponen, A-M., Store, R., Tyrväinen, L. 2022: Luonnon virkistyskäyttö 2020. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 41/2022. Luonnonvarakeskus.

Ojanen, P., Saarinen, M., Schneider, H. & Päivinen, R. 2020: Suometsien kokonaisanalyysi.

Tutkijapaneeli 2 – Ojitettujen soiden kasvihuonekaasupäästöistä ja uudistamisesta. Raportti. Tapio Oy 2020.

Ojanen, P., Aapala, K., Hotanen, J.-P., Kokko, A., Kortelainen, P., Marttila, H., Nieminen, M., Nieminen, T. M., Punttila, P., Rehell, S., Sallantausta, T., Sarkkola, S., Tiainen, J., Turunen, J., Valpola, S., Vasander, H., Vähäkuopus, T. ja Minkkinen, K. 2021: Ojituksen vaikutus luonnon monimuotoisuuteen, ilmastoon ja vesistöihin – yhteenveto. Suoseura 2021.

Oksanen, V. 1999: Uudistushakkuiden linnustovaikutukset. Ympäristönsuojelutekniikan diplomityö. Teknillinen korkeakoulu.

Peura, M., Bäck, J., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Ketola, T., Laine, I., Lakka, H-K., Lehikoinen, A., Nieminen, T.M., Nieminen, M., Oksanen, E., Repo, A., Pappila, M. ja Kotiaho, J. S., 2022: Jatkuvaiteisen metsänkäsitteilyn vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen, vesistöihin, ilmastoon, virkistyskäyttöön ja metsätuhooriskeihin. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1B/2022.

- Piri, T. ym. 2019: Juurikäpätuhojen tunnistaminen ja torjunta. Suomen metsäkeskus.
- Puurula, J. 2022: Mitä tapahtuu kuntien ilmastotyössä? Kuntaliiton ilmastaselvitys 2021 -tiivistelmä. Kuntaliitto.
- Rautiainen, A. (toim.) 2017: Vaikuta paikallisesti: Opas kuntavaikuttamiseen.
- Rekola H., Kurkinen K., Tolmunen T., Pentikäinen H., Lakka T.A. & Mäki-Opas T. 2024: Luonnossa vietetyn ajan ja liikunnan yhteydet positiiviseen mielenterveyteen työelämän ulkopuolella olevilla pohjoissavolaisilla. Liikunta & Tiede 61 (1), 105–111.
- Sahi, V. 2014: Koulumetsäopas. Suomen luonnonsuojeluliitto.
- Seppälä, J., Heinonen, T., Kilpeläinen, A., Peltola, H., Pukkala, T., Sihvonen, M., Soimakallio, S., Weaver, S., Vesala, T. & Ollikainen, M. 2022: Metsät ja ilmasto: Hakkuut, hiilinielut ja puun käytön korvaushyödyt. Suomen ilmastopaneelin raportti 3/2022.
- Siitonen, J. 2001: Forest management, coarse woody debris and saproxylic organisms: Fennoscandian boreal forests as an example. Ecological Bulletins 49: 11–41
- Siljander, R. (toim.), Cederlöf, M., Skoglund, K. & Herronen, V. 2023: Ilmastovuosikertomus 2023. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:27. Ympäristöministeriö.
- Similä, M. & Junninen, K. (toim.) 2011: Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 157.
- Simkin, J. 2020: Metsällä on väliä – ihminen elpyy eri tavalla erilaisissa metsissä. Luonnonvarakeskuksen blogi 9.10.2020.
- Simkin, J., Ojala, A. & Tyrväinen, L. 2020: Restorative effects of mature and young commercial forests, pristine old-growth forest and urban recreation forest – A field experiment. Urban Forestry & Urban Greening Volume 48, February 2020.
- Sulkava, R. 2015: Metsien käsittely liito-orava-alueella. Suomen luonnonsuojeluliitto.
- Suomen luonnonsuojeluliitto 2020: Liito-orava – Tietoa lajista ja kartoituksesta.

Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, J., Seppälä, M., Siitonen, J. & Valkeapää, A. 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. Ympäristöministeriön raportteja 17 | 2016. 75 s. Ympäristöministeriö.

Söderman, T., Yli-Pelkonen, V., Kopperoinen, L., Saarela, S.-R., Väre, S., Shemeikka, P., Oinonen, K. & Niemelä, J. 2012: Kestävät kaupunkiseudut – taustamateriaalia ekosysteemipalveluja ja viherrakennetta koskeville kriteereille ja mittareille. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 27/2012.

Tyrväinen, L., Lanki, T., Sipilä, R. & Komulainen, J. 2018: Mitä tiedetään metsän terveyshyödyistä? Lääketieteen aikakauskirja Duodecim 2018;134(13):1397–403.

Uudenmaan liitto 2022: Hiilensidonnan paikkatietoaineistoista apua kuntien maankäytön suunnitteluun. Uutinen 8.11.2022.

Valtioneuvosto 2017: Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 14.12.2017.

Viherympäristöliitto 2020: Viheralueiden kunnossapitoluokitus RAMS 2020. Viherympäristöliiton julkaisu 67.

Visuri, V. 2020: Kokonaiskestävä kuntametsä -hanke, kyselyn ja haastatteluiden yhteenveto. Kuntaliitto.

VMI13 Valtakunnan metsien inventointi 2019–2021

LIITE. Kuntien metsänomistus vuosina 2009 ja 2013. Tuoreempaa kokonaistilastoa kuntien metsänomistuksesta ei ole saatavilla. Tässä liitteessä on esitetty sekä viimeisin että sitä edellinen tilasto, jotta näkyviin tulisi kuntien omistamien metsien määrissä tapahtuvaa vaihtelua. Vastaavasti tilanne on jonkin verran elänyt myös vuoden 2013 jälkeen. Lähde: Tilastokeskus

Kunta	Metsänomistus v.2009, ha	Metsänomistus v.2013, ha
Akaa	338	543
Alajärvi	1314	1314
Alavieska	507	464
Alavus	380	870
Artjärvi	52	Liitetty Orimattilaan
Asikkala	435	435
Askola	205	205
Aura	53	66
Brändö	3	3
Eckerö	132	125
Enonkoski	987	965
Enontekiö	376	369
Espoo	5000	5500
Eura	1467	1467
Eurajoki	353	360
Evijärvi	430	430
Finström	4	4
Forssa	782	782
Föglö	0	0
Geta	0	0
Haapajärvi	1172	1141
Haapavesi	1934	1613
Hailuoto	185	185
Halsua	305	332
Hamina	979	940
Hammarland	16	16
Hankasalmi	654	707
Hanko	547	547
Harjavalta	550	530
Hartola	429	373
Hattula	409	430
Haukipudas	1131	Liitetty Ouluun
Hausjärvi	160	165
Heinola	3376	3320
Heinävesi	2601	2523
Helsinki	10900	9926
Himanka	650	Liitetty Kalajokeen
Hirvensalmi	562	560
Hollola	1349	1360
Honkajoki	388	337

Huittinen	502	502
Humppila	70	77
Hyrnsalmi	447	443
Hyvinkää	1857	1999
Hämeenkoski	60	59
Hämeenkyrö	89	249
Hämeenlinna	5500	5150
li	1786	1786
Isalmi	1893	1830
Ilitti	1841	1898
Ikaalinen	360	397
Ilmajoki	910	884
Ilomantsi	1877	3684
Imatra	1250	1850
Inari	1352	1345
Inkoo	414	414
Isojoki	1191	1188
Isokyrö	660	850
Jalasjärvi	850	720
Janakkala	971	1026
Joensuu	8787	9439
Jokioinen	160	181
Jomala	5	109
Joroinen	1417	1089
Joutsa	941	960
Juankoski	695	657
Juuka	3608	3673
Juupajoki	417	332
Juva	2055	1998
Jyväskylä	7816	8368
Jämijärvi	120	125
Jämsä	1956	1336
Järvenpää	330	331
Kaarina	989	1200
Kaavi	745	952
Kajaani	7093	7390
Kalajoki	980	2302
Kangasala	1884	2249
Kangasniemi	1215	1135
Kankaanpää	475	473
Kannonkoski	360	352
Kannus	292	263
Karjajoki	423	419
Karjalohja	83	Liitetty Lohjaan
Karikkala	318	453
Karstula	713	758
Karttula	1043	Liitetty Kuopioon
Karvia	296	403

Kaskinen	335	335
Kauhajoki	2036	1607
Kauhava	1375	960
Kauniainen	168	155
Kaustinen	280	280
Keitele	1662	1662
Kemi	1427	1399
Kemijärvi	1381	1355
Keminmaa	1120	1127
Kemiönsaari	470	413
Kempele	663	584
Kerava	185	465
Kerimäki	770	Liitetty Savonlinnaan
Kesälahti	1449	Liitetty Kiteeseen
Keuruu	1364	1364
Kihniö	193	189
Kiikoinen	104	Liitetty Sastamalaan
Kiiminki	600	Liitetty Ouluun
Kinnula	884	915
Kirkkonummi	996	996
Kitee	1611	2843
Kittilä	891	891
Kiuruvesi	859	826
Kivijärvi	800	745
Kokemäki	274	278
Kokkola	3750	4140
Kolari	193	193
Konnevesi	1259	1316
Kontiolahti	1184	1231
Korsnäs	99	99
Koski tl	123	130
Kotka	1680	1659
Kouvola	3384	2180
Kristiinankaupunki	2746	2741
Kruunupyö	407	360
Kuhmalahti	385	Liitetty Kangasalaan
Kuhmo	1501	1474
Kuhmoinen	1187	1187
Kumlinge	6	6
Kuopio	10553	12744
Kuortane	64	86
Kurikka	2271	2306
Kustavi	166	166
Kuusamo	3300	3130
Kylmäkoski	247	Liitetty Akaaseen
Kyyjärvi	407	400
Kärkölä	154	154
Kärsämäki	631	548

Kökar	20	5
Köyliö	338	251
Lahti	4765	4462
Laihia	567	597
Laitila	595	670
Lapinjärvi	120	90
Lapinlahti	474	1026
Lappajärvi	615	607
Lappeenranta	3000	3600
Lapua	1942	2056
Laukaa	1739	1790
Lavia	299	299
Lemi	209	294
Lemland	200	136
Lempäälä	1089	1221
Leppävirta	2720	2769
Lestijärvi	170	170
Lieksa	4942	4879
Lieto	550	640
Liljendal	120	Liitetty Loviisaan
Liminka	380	396
Liperi	310	305
Lohja	1102	1997
Loimaa	1353	963
Loppi	897	939
Loviisa	3093	3399
Luhanka	320	320
Lumijoki	601	608
Lumparland	0	0
Luoto	487	529
Luumäki	1168	1168
Luvia	440	237
Länsi-Turunmaa (v. 2013 -> Parainen)	721	801
Maalahti	445	215
Maaninka	658	527
Maarianhamina	291	291
Marttila	184	245
Masku	182	188
Merijärvi	240	240
Merikarvia	535	730
Miehikkälä	1213	937
Mikkeli	5785	6750
Muhos	2125	2047
Multia	1286	1236
Muonio	239	239
Mustasaari	793	866
Muurame	190	227
Mynämäki	788	788

Myrskylä	75	177
Mäntsälä	740	798
Mänttä-Vilppula	625	625
Mäntyharju	1716	1653
Naantali	743	650
Nakkila	452	442
Nastola	192	1444
Nilsia	820	Liitetty Kuopioon
Nivala	730	0
Nokia	1827	1827
Noormarkku	607	Liitetty Poriin
Nousiainen	226	68
Nummi-Pusula	871	Liitetty Lohjaan
Nurmes	1826	1820
Nurmijärvi	452	452
Närpiö	595	537
Oravainen	50	Liitetty Vöyriin
Orimattila	302	439
Oripää	247	234
Orivesi	840	778
Oulainen	1071	1154
Oulu	17383	21366
Oulunsalo	489	Liitetty Ouluun
Outokumpu	1395	1390
Padasjoki	1252	1252
Paimio	265	225
Paltamo	1335	1345
Parikkala	1068	1068
Parkano	268	266
Pedersören kunta	478	659
Pelkosenniemi	409	417
Pello	476	476
Perho	1503	1500
Pernaja	240	Liitetty Loviisaan
Pertunmaa	720	763
Petäjävesi	602	650
Pieksämäki	4810	4784
Pielavesi	1064	1108
Pietarsaari	2913	2878
Pihtipudas	515	515
Pirkkala	456	499
Polvijärvi	1011	1004
Pomarkku	306	300
Pori	4100	4900
Pornainen	260	260
Porvoo	2659	2385
Posio	610	720
Pudasjärvi	1832	1791

Pukkila	45	43
Punkaharju	1145	Liitetty Savonlinnaan
Punkalaidun	732	805
Puolanka	2328	2427
Puumala	845	916
Pyhtää	519	231
Pyhäjoki	1079	1441
Pyhäjärvi	2856	2881
Pyhäntä	239	862
Pyhäranta	278	278
Pälkäne	1263	1253
Pöytyä	1020	750
Raahe	5200	5846
Raasepori	4100	4100
Raisio	535	538
Rantasalmi	1752	1756
Ranua	754	1100
Rauma	4025	3870
Rautalampi	1014	1014
Rautavaara	1694	1753
Rautjärvi	613	723
Reisjärvi	800	800
Riihimäki	1040	510
Ristiina	568	Liitetty Mikkeliin
Ristijärvi	1500	1120
Rovaniemi	8743	8850
Ruokolahti	1069	1057
Ruotsinpyhtää	198	Liitetty Loviisaan
Ruovesi	1214	1206
Rusko	154	154
Rääkkylä	650	650
Saarjärvi	2654	2592
Salla	632	526
Salo	2495	2397
Saltvik	10	12
Sastamala	2150	2263
Sauvo	88	88
Savitaipale	458	292
Savonlinna	3424	4600
Savukoski	183	183
Seinäjoki	5900	6182
Sievi	776	854
Siikainen	1365	1362
Siikajoki	1065	1065
Siikalatva	3232	5704
Siilinjärvi	741	742
Simo	78	78
Sipoo	806	864

Siuntio	42	95
Sodankylä	2406	2406
Soini	537	323
Somero	1712	1739
Sonkajärvi	716	670
Sotkamo	907	907
Sottunga	0	0
Sulkava	889	909
Sund	40	40
Suomenniemi	672	Liitetty Mikkeliin
Suomussalmi	1843	1843
Suonenjoki	583	415
Sysmä	480	497
Säkylä	255	236
Taipalsaari	203	217
Taivalkoski	393	393
Taivassalo	106	122
Tammela	554	590
Tampere	7538	7600
Tarvasjoki	81	61
Tervo	266	269
Tervola	85	210
Teuva	85	163
Tohmajärvi	1860	1759
Toholampi	493	493
Toivakka	700	655
Tornio	4935	4964
Turku	4444	4330
Tuusniemi	836	836
Tuusula	897	1132
Tyrnävä	1655	1663
Töysä	455	Liitetty Alavuteen
Ulvila	900	960
Urkjala	633	633
Utajärvi	1935	1551
Utsjoki	100	116
Uurainen	1371	1381
Uusikaarlepyy	1892	1907
Uusikaupunki	2450	2200
Vaala	1266	1300
Vaasa	3150	3800
Valkeakoski	1195	1300
Valtimo	861	861
Vantaa	3634	3510
Varkaus	1082	1082
Varpaisjärvi	850	Liitetty Lapinlahteen
Vehmaa	334	334
Vesanto	962	570

Vesilahti	405	445
Veteli	427	478
Vieremä	630	597
Vihanti	562	Liitetty Raaheen
Vihti	927	1022
Viitasaari	669	669
Vimpeli	66	65
Virolahti	547	566
Virrat	1046	1043
Vårdö	16	16
Vähäkyrö	179	Liitetty Vaasaan
Vöyri-Maksamaa (v.2013 -> Vöyri)	281	331
Yli-li	398	Liitetty Ouluun
Ylitornio	500	796
Ylivieska	466	510
Ylämaa	285	Liitetty Lappeenrantaan
Ylöjärvi	1818	1232
Ypäjä	396	396
Ähtäri	550	473
Äänekoski	1487	1506

Koko maa	428198	430117
Manner-Suomi	427455	
Ahvenanmaa	743	
Etelä-Karjala	9995	
Etelä-Pohjanmaa	21394	
Etelä-Savo	31261	
Itä-Uusimaa	7561	
Kainuu	18220	
Kanta-Häme	10939	
Keski-Pohjanmaa	7870	
Keski-Suomi	29874	
Kymenlaakso	10663	
Lappi	26890	
Pirkanmaa	27012	
Pohjanmaa	16077	
Pohjois-Karjala	31371	
Pohjois-Pohjanmaa	58396	
Pohjois-Savo	32560	
Päijät-Häme	14046	
Satakunta	18151	
Uusimaa	33823	
Varsinais-Suomi	21352	
Maaseutumaiset kunnat	150548	
Taajaan asutut kunnat	81147	
Kaupunkimaiset kunnat	196051	

Suomen luonnonsuojeluliitto
UUSIMAA

[SLL.FI/UUSIMAA](https://sll.fi/uusimaa)

[UUSIMAA@SLL.FI](mailto:uusimaa@sll.fi)

*Lähiluonnon
ykköspuolustaja*

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO